

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

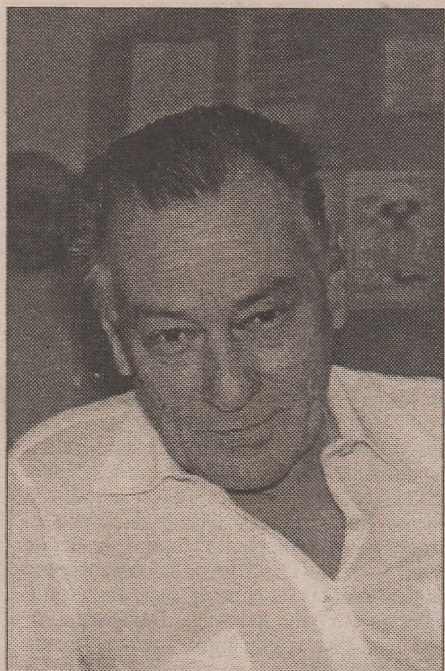
Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

23 - 29 iunie 1999
(Anul XXXII)

25

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Interviurile „României literare“

ION IOANID:
„În închisoare
libertatea era mai
mare decât afară“

(pag. 12-13)

Axiome pentru uzul postmodernilor

CARTEA lui Mircea Cărtărescu de la Humanitas, intitulată *Postmodernismul românesc*, are, între altele, meritul de a relansa (dacă nu cumva de a lansa pur și simplu) la noi dezbaterile despre cel mai la modă fenomen cultural din lume. Reacțiile au fost imediate. Bănuiesc că autorul s-a așteptat ca ele să fie contradictorii, entuziaste și ironice, deopotrivă vehemente și superficiale. Faptul intră în regula jocului postmodern, care are în vedere o epidermă, nu e așa, fierbinte. Despre înlocuirea hermeneuticii moderne printr-o erotică postmodernă a textului a vorbit deja Susan Sontag: ar fi de observat în plus că plăcerea pielii nu este la postmoderni, o dată cu frigiditatea lor față de sensul de dedesubt, cu desăvârșire fără consecințe; mîngîierile pe care ei le preferă analizelor devin un joc cu focul. Arse, în contactul cu epiderma lumii și artei, degetele postmoderne fumegă transparent.

Nu mi-am propus, în acest editorial, decât să semnalez o apariție care mi se pare importantă. Mă despart, în această apreciere, de opinia lui Alex. Ștefănescu, probabil, unul dintre primii recenzenti ai studiului (*România literară*, nr. 21), care a împins gustul postmodern pentru ludic pînă la a afirma că o carte despre postmodernismul lui Cărtărescu ar fi fost nesfîrșit mai valoroasă decît cartea lui Cărtărescu despre postmodernism. În pofida tezei unui Federman, cum că însăși critica devine sub pană postmodernă *critifiction*, adică, pe românește, o harababură, un ghiveci sau un vîrtej, studiul lui Cărtărescu este încheșat, logic și chiar academic, dată fiindu-i destinația (teză de doctorat). Nu e de mirare. Toate studiile majore consacrate de postmoderni dezmembrării discursului critic în postmodernitate sînt, de altfel, perfect coerente, de la acelea ale lui Hasan și Lyotard din anii '70 și pînă la acelea ale lui Eco sau Vattimo din anii '80 și '90. Aceasta poate fi o problemă a teoreticienilor fenomenului: ei, cei dinții, nu par dispuși a se conforma setului de reguli pe care-l atribuie gîndirii și expresiei postmoderne.

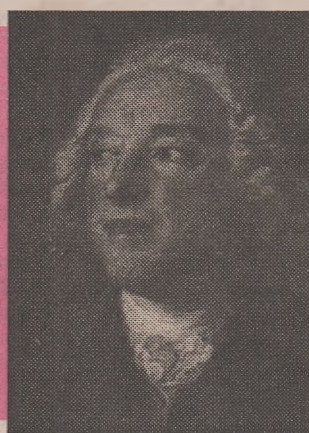
Ar fi, de altfel, cu neputință. Li se poate spune teoreticienilor postmoderni ceea ce raționaliștii le spun relativistilor contemporani: critica adusă de aceștia din urmă logicii (absolut și universal umană!) nu are alt mijloc de a se organiza și exprima decît tot acela al argumentării logice. O *critifiction* poate exista, neîndoielnic, dar ca ficțiune, în cel mai bun caz, nicidecum ca critică. Aproximarea dintre literatură și reflecția asupra ei datează demult. Rezultate notabile n-a dat însă decît în literatură - Borges, Kundera (*L'immortalité*), Nabokov - și aproape deloc în critică. Mai mult, eseurile lui Kundera, de exemplu, sînt excepționale, ca și ale lui Nabokov, dar sînt tot așa de puțin *critifictions* cum e cartea lui Cărtărescu.

În ce mă privește, aș susține, în confuză și stufoasă dezbateră despre postmodernism, la care contribuția lui Cărtărescu este remarcabilă prin limpezime și puritate, necesitatea a două sau trei axiome. Una ar fi chiar aceea a logicii inerente în orice discurs critic și, în consecință, imposibilitatea *critifiction*ilor de tip Federman. O alta ar fi acceptarea esteticului ca valoare artistică, autonomia lui, nu numai segregarea valorilor, dar și segregarea artei de realitate. La fel cu ațîția dintre postmoderni, Cărtărescu pariază pe un estetism fără frontiere, ca o caracteristică a unei percepții ce nu mai poate distinge arta de realitate, valoarea de contrafacere, obiectul artistic de acela de consum, gustul de kitsch. Axioma mea ar reintroduce frontierele. Dacă am admite, prin absurd, că postmodernismul împinge relativitatea, „democrația”, pluralismul pînă la confiscarea de către „popular” a artei ca produs de elită, atunci însăși sintagma de artă postmodernă și-ar pierde sensul. Mai exact, nu am mai putea-o considera artă. În fine, o selecție e inevitabilă. Nu cred că postmodernismul dizolvă ierarhiile, taxonomiile. Axioma a treia ar trebui să fie: dacă nu e canon, nimic nu e.

N-am încotro și recunosc: sînt un nostalgic al logicii, al esteticului și al canonului. Axiomele mele pot părea conservatoare. Dar sînt de neocolit, fiindcă încearcă să limiteze relativitatea, s-o fină închisă într-un țarc, să n-o lase să cotopească tot universul artei. Trag nădejde că postmodernii vor recunoaște, pînă nu e prea fîrziu, adevărul lui Goethe că o in Justiție este preferabilă unei dezordini.

Un proces celebru: BEAUMARCHAIS - GOËZMAN

(pag. 20-21)

Alexandru George recitit pe îndelete

(pag. 14-15)

ÎN CHINA REALĂ

(pag. 22)

DIAGONALE de VIRGIL IERUNCA: Torționarul torturat

(pag. 7)

PACE ȘI PACEPA

(pag. 10)

Selectia franceză

(pag. 17)

BIBLIOTECA

CONTRAFORTde *Mircea Mihăieș*

JOGGING ÎN TARA "SCRISORII PIERDUTE"

DE-O BUNĂ bucată de vreme, puterea - prin vîrfurile sale de lance, PNȚCD și președinție - se prezintă drept o combinație de gafe incredibile și de provocări joase. Iar rezultatele n-au întîrziat să apară. Greva învățătorilor și profesorilor e cea din urmă izbucnire dintr-o serie care abia începe. Mînjind cu nerușinare, încălcîndu-și cu cinism promisiunile, terfelindu-și huliganic propria semnătură, guvernării trăiesc într-o realitate paralelă. Ce e drept, una paradisiacă: au la dispoziție elicoptere și iahturi, case speciale de odihnă și bodyguardzi cu deltoizii cît orizontul, locuri de recuperare și relaxare, într-un cuvînt, tot ce posedă și sultanul din Brunei - cu o singură diferență: ilustrul suveran își plătește luxul din banii proprii, pe cînd guvernării nu ezită să bage mîna în buzunarul contribuabilului.

Nu cunosc toate amănuntele acestei realități aurite, dar știu cum arată realitatea noastră: sărăcie, disperare, frustrări enorme, spaima animalică de ziua de mîine, promiscuitate și dispariția oricărei speranțe. O realitate în care - în plin centru al Bucureștiului - gunoaiele invadează fostele vile superbe ale unor oameni normali, intrate, sub comuniști, pe mîna unui lumpen dezabuzat, inculț și agresiv; o realitate în care granița dintre grădina zoologică și spațiul urban s-a șters cu desăvîrșire; o realitate în care, după căderea întinericului, cîinii vagabonzi fac legea iar cerșetoria a devenit ocupația dominantă a unei populații ajunse la sapă de lemn. (Într-o paranteză sugestivă prin grotescul ei, aș menționa ce-mi spunea un prieten bucu-reștean, binecunoscut analist politic: pe jumătate amuzat, pe jumătate oripilat, mi-a relatat că de fiecare dată cînd iese la jogging, e nevoit să-și umple buzunarele treningului cu pietre, pentru a se apăra de haitele hămesite care bîntuie în zonă! Într-o înserare coșmarescă, mi-a fost dat să văd cu propriii mei ochi cum un mare bulevard al Capitalei s-a transformat miraculos într-o secvență din "1001 dalmațieni": la trecerea mea, simțind prezența străină în spațiul coșmaresc al acestor desene animate aberante, simpatic-înfiorătoarele patrupede au apărut hămăind, lătrînd și mîrîind amenințător, de peste tot: din ganguri, de pe caldarîmul străzii, din gurile de canal ale căror capace fuseseră furate demult, din gunoaiele neridicate cu lunile, ba chiar de pe capotele unor splendide automobile occidentale parcate pe lîngă zidurile delabrate și gardurile prăbușite! Acest amestec incredibil de opulență și mizerie - ce nu deranjează pe nimeni în România - a devenit marca distinctivă a unei țări lăsate de izbeliște de iresponsabilii săi conducători.

Ca întotdeauna, la capitolul acesta, trebuie evocat dl Emil Constantinescu. Mi-am cumpănat bine gîndurile înainte de a așterne pe hîrtie cuvîntul de mai sus, dar altul care să exprime exact atitudinea sa față de așa-zisa "Declarație de la Cluj" nu găsesc. Spun așa-zisa pentru că, pînă în clipa de față, nici unul dintre cei denunțați drept semnatori ai documentului n-a recunoscut c-ar fi avut măcar știre de el. Și atunci? Cum își permite un personaj a cărui principală menire e să vegheze la respectarea legilor să le calce cu cinism în picioare? Fie că dl Constantinescu nu a citit Declarația cu pricina, și atunci înseamnă că e o simplă marionetă în mîna unor forțe

obscur, fie a citit-o, și atunci e un provocator josnic.

Cum altfel să definești pe cineva care, din interese personale, răstălmăcește cu atîta rea-voință conținutul unui înscris despre care nu se știa decît că ar putea fi proiectul unei scrisori menite să marcheze aniversarea a zece ani de la Declarația de la Budapesta? Cum își permite un șef de stat, fără a face o analiză cît de sumară, să lanseze către populație un avertisment atît de grav? Un avertisment, s-o spunem clar, menit să instituie o realitate conflictuală, și nu s-o combată! Ce legătură există între documentul cu pricina (îl iau drept autentic, deși cei invocați ca semnatori au tot atît de mult de-a face cu el cît are dl Constantinescu însuși cu onestitatea) și situația din Kosovo? De cînd apelul la descentralizare economică și administrativă (pentru că aceasta e semnificația reală și unică a petecului de hîrtie) constituie, pentru un om normal, instigare la ură inter-etică și la război civil? Dacă nu mă înșel, chiar din primul rînd e vorba de declarația unor români, maghiari și germani ce se situează pe poziții identice, exasperați de centralismul insuportabil pe care stă cocoțată actuala putere discreționară a regimului Constantinescu.

Ce legătură există între dorința românilor, maghiarilor și germanilor din Banat și Transilvania de a duce împreună (repet: împreună!) o viață decentă și documentul din 1986 al Academiei sîrbe de știință, prin care albanezii din Kosovo erau decretați sub-oameni, insecte dăunătoare care se înmulțesc primejdios și care trebuie, prin urmare, stîrpite? Scrisoarea... interceptată de intelectualii cu grade ai domnului Constantinescu e departe de toate aceste elucubrații. Acua de federalizare nu există decît în mîntea înfierbîntată a unui președinte rămas în pană de idei și de susținători. Prăbușirea dramatică în sondajele de opinie probabil că l-a împins pe dl Constantinescu să folosească în scopuri electorale modelul verificat al "Scrisorii pierdute" a lui Caragiale. Tare mi-e teamă, însă, că bumerangul cu care se joacă omul de la Cotroceni se va întoarce cît de curînd împotriva sa.

Încă mai trist e că gestul iresponsabil al președintelui a fost susținut imediat de cîteva ziare importante. Două sau trei din acestea m-au contactat - cu o zi înaintea publicării sale - pentru a-mi cere să-mi dau părerea despre atît de primejdiosul document. Cum doi dintre presupușii semnatori mă avertizaseră că la mijloc e o manipulare de tip securist, le-am sugerat redactorilor cu pricina că înainte de a publica Declarația ar fi normal să-i contacteze pe prezumtivii semnatori, spre a înlătura orice ambiguitate. Firește că mi-au rîs în nas: la fel ca pentru domnul Constantinescu, interesat doar de voturi, chiar cu prețul provocării unor conflicte cu iz naționalist, redactorii-șefi ai acelor publicații sunt interesați doar de banii intrați și prin astfel de fraude primejdioase în conturi. Adevărul, realitatea, onestitatea sunt pentru ei vorbe goale, tîmpenii cu care nu se mai încurcă de mult.

Nu am, în acest spațiu al confuziilor și al relei-credințe numit România, decît o consolare: că haitele de cîini devenite emblema spirituală a frumoasei noastre țări nu știu să citească. Palidă consolare la realitatea funestă că bipezii alfabetizați, coautori perpetui ai scrisorii caragialiene, se comportă atît de cîinește.

POST-RESTANTde *Constanța Buzea*

PUȚINI or să mă creadă, dar la mine coincidentele funcționează și eu le iau în serios. Deschid, iată, tocmai în zi aniversară un plic cu câteva poeme de inspirație, ca să zic așa, eminesciană. Autoarea nu-și însoțește versurile cu vreo

explicație ori doleanță, datele personale lipsesc și ele, așa că trebuie, din stilul poluat de candori, de umor involuntar și de uimitoare erori de asimilare corectă a limbii române, să deduc vârsta la care se află, aria ei de preocupări fiind a unei persoane abia scăpate de pe băncile liceului. Titlurile poemelor sale sunt și ele în măsură să lumineze situația de un comic evident, lăsînd însă în plan secund să se vadă și starea umilitoare de incultură, autocondamnarea la ratare și la lipsă de orizont. Prin nu știu ce ironie a sorții cei mai mulți dintre insolentii și agresivii noștri corespondenți se aleg tocmai dintre elevii cu o situație școlară precară, și care se maturizează încet sau niciodată, iluzionându-se în vederea unei glori literare care să-i spele de frustrări și de ghinioane. Revin la titlurile poemelor, *Fărăma măreției*, *Despre Eminescu*, *Doar o umbră?* și, atenție!, *Pentru cei ce nu știu prea multe despre Junimea*. Fiecare promite un mic spectacol, prin aerul disproporționat degajînd o siguranță dubioasă, autoarea nesuszînd efectul dizgrațios cacofonic al ligamentelor: *mama marea, în cărcă căsuța*, sau al stihurilor săltăreț pigmentate cu enormități: "Au înființat Junimea/ Pentru nevoile tuturor", "Și așa toți la un loc/ Se adună în ad-hoc", "Naum, Pudicul, poetul/ Auzind de gluma lor/ Se-nroșea îndată totu/ Nerăzînd de hazul lor", "Valurile colorate de bucurie/ ale mării înspumate./ Pescărușii vopsesc multicolor/ Depărtarea cerului deasupra apei" ...Și tocmai trăim cu stupoare și destui nervi vremea unei dispute ce nu are cum să se stingă curînd, dintre *idolatri* și așa ziii *demolatori* ai mitului Eminescu! Pentru că nimeni nu încearcă să-l demoleze pe Eminescu, ci mîzga idolatră s-o curețe, mîzga cu care îl sufocă furioșii apărători ai *socului* său devenit anacronic. Motivația celor dintâi, care fac o categorie din păcate numeroasă, ar fi că ei își imaginează a fi singurii care știu, simt, posedă cultural și moștenesc pe veci o avere la care în realitate nu au acces. Mă bate gîndul să strecor în dosarul idolatriilor un text care să le arunce în aer, chiar din interior, cetatea de hîrtie din umbra căreia combat enorm. Un text, unul singur, dintre sutele care sosesc pe adresa redacției, de ani de zile, *în ianuarie și în iunie*, la dată fixă deci, tone de scrisori confuze și agramate, chipurile în apărarea Poetului. Să citim și să înțelegem că nimeni mai mult decît idolatrul de profesie nu demolează mai temeinic mitul cu pricina. El își dai votul său precar și plin de erori de optică și de tot felul, pentru o cauză falsă și pentru o victimă inventată. Iată poemul, pe care, vă previn, îl transcriu crud, fără a-l corecta, fără a-i șterge nici măcar virgulele jenante puse între subiect și predicat: "Stînd în scaunul domniei și stăpîn peste poezie/ Nu e altă lume blîndă decît cea lui Eminescu/ El e zeul poeziei și al versurilor blînde/ Iar în mîna poartă sceptorul, trestiei de lac plîpînde/ Iar coroana-i nu-i de aur ci de ramuri înverzite/ Cînd din deal coboară, seara, să se-nchine ușurel/ Urmărită de un buciom, cîntînd jalnic pt. el/ Fire-ai tristă, duce dorul, jale-ai starea lui cea bună/ Cînd luceafărul străluce și i-o pune în lumină/ Împăratul, proletarul, Călin și cu Cătălina/ N-au putut să stingă jarul, care, îi arde inima/ Lucifer, inger și demon, tatăl cer și mama marea/ N-au putut să-l îmblînzească, stăpînîndu-i supărarea/ Și-a zidit, demult în versuri, sanctuarul vieții sale/ Și mormîntul îngropării, chiar la marginea pădurii/ Tîrîm mîni, frunza deasă și uscată de la soare/ Să-i aducă alinarea, dorului, tristeții, jellii/ Iar ofrandele aduse, mai ales de cititori/ Să nu fie flori sau jerbe, ci o laudă cu dor./ Cei ce vor să i se-nchine, să fie neapărat/ Cititor de poezie sau poet înflăcărat". Mi se pare inutil și chiar lipsit de delicatețe să trec în paranteză neapărat numele autoarei poemului mai sus transcris. Ar trebui înșirate sute de nume care reprezintă cazuri la urma urmei nefericite, urmînd unei proaste școli, unei schilodiri culturale practicate timp îndelungat cu metoda și cu cruzime. Jucăreua minții a fost deviată și infundată cu călți. Va mai trece multă apă pe Dunăre pînă cînd se vor limpezi inimile. Și totuși, vom spune că poemele ne-au sosit tocmai din Lunca Bihor. Măcar atît, pentru recunoaștere și poate pentru regrete. ♦ Strîne într-un minuscul volum dactilografiat cu grijă și cu un stil curățel, poemele dvs. transcriu cu sinceritate stările sentimentale egolare ale unui tînar mulțumit de sine, plin de speranțe și de energii, pus pe fapte mari: "în mine preexistă totu/ în minte/ nimic nou sub soare/ dincolo de soare/ simt/ ochiul nesurprins/ de acest tîrîm/ de celălalt." (poem), "pe vremuri am fost sentimental/ pare-mi-se ridicol/ pe vremuri nu știam/ e mare lucru să fii detașat/ să te scrii/ să te rescrii pe de-a-ntregul/ total." (poem). Se pare că, după ce citește pînă la greață maculatură (în manuscris!) poștașul se poate extazia pe moment în fața unor texte articulate normal, cînstite cu autorul lor. Efectul bun se risipește însă repede, și autorul celor două scurte poeme trebuie să știe că acestea au fost singurele care se mențin artisticeste pe linia de plutire. (Simon Glau, Alexandria). ♦ Textele contează, aveți dreptate. Cu siguranță, ar fi, cum lesne vă puteți imagina, loc și de mai bine. Debutul cu *Scrisoare fără adresă* din ziarul local are valoarea lui abundent sentimentală. Și totuși, în cazul dvs. biografia este aceea care dictează și vă inspiră stările de spirit. Nu rămîne decît să exersați și să citiți și să fiți sănătos. Mi-a plăcut, mai ales pentru finalul său, poemul *Nu e bine să știți*, dar și *Soldatul și floarea*, și *Lebedele albe*. (Mihai Aprofirei, Pârăul Pantei, Borca, Neamț)

România literară

Editată de:

- Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Corespondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Fireșcu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Elena Raicu (contabil), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69), Adriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro; bic.romlit.ro
http://www.sfos.ro/news/romlit
http://www.kappa.ro/news/romlit

AFLU DESPRE MINE...

DIN ziare, reviste și din unele cărți aflu periodic ce isprăvi am mai făcut. Și constat, surprins, că sunt mult mai activ decât credeam. Zeloșii cronicari ai vieții mele îmi atribuie fapte pe care nu numai că nu le-am savârșit, dar nici nu mi le-am imaginat vreodată. Multe dintre ele sunt, bineînțeles, rușinoase. Cu altele, însă, m-aș mândri dacă ar fi ale mele.

În *România mare* scria, în urmă cu câțiva ani, că am sucit mințile unor văduve din Bucureștii Noi. Ce frumos ar fi să fie adevărat! Din nefericire, însă, eu nu mai reușesc de multă vreme să succesc nici măcar mințile unor neveste.

Numărul mare de neadevăruri puse în circulație în legătură cu mine îmi da o idee clară (trăită!) despre neprofesionalitatea presei. Dacă eu, un figurant al vieții publice din România sunt tratat astfel, îmi dau seama ce se întâmplă cu un protagonist.

Mă grăbesc să precizez că nu protestez împotriva unor *aprecieri* referitoare la mine. Poate să zică cine vrea că sunt lipsit de talent, neinspirat, plictisitor și așa mai departe. Este dreptul publicului să aplaude sau să fluiere. Dacă nu plac, numai eu sunt de vina. Foarte rău că n-am reușit să-i cuceresc pe cititori!

Eu dezaprob difuzarea unor *informații false*, dintre acelea a căror falsitate se poate oricând dovedi. Prin punerea în circulație a unor fantasmagorii legate de anumite persoane se aduc prejudicii nu numai acelor persoane, ci și autorității morale a presei în general. În timpul "războiului rece" se lansase sloganul "Minți ca o gazetă americană!" (deși gazetele americane tocmai asta nu făceau, nu mințeau). Reajustat, adus la forma "Minți ca o gazetă românească!", sloganul ar avea

azi o deplină îndreptățire (chiar dacă nu toate gazetele românești mint; dar mint atât de multe, încât și-au pierdut toate creditul).

În *Contemporanul* (nr. 15, din 15 apr. 1999), Liviu Ioan Stoiciu scrie despre mine, explicit, că în calitatea mea de "om de decizie al PNȚCD" în Ministerul Culturii "tai(e) de pe listă, după criterii politice, cărțile subvenționate". Nu numai că nu este în stilul meu să procedez astfel (o știu toți cei care mă cunosc), dar deocamdată *nu sunt om de decizie al PNȚCD și nu am absolut nici o legătură cu Ministerul Culturii*. Nu fac parte din nici o comisie a acestui minister și nu am nici o posibilitate de a influența în vreun fel distribuția subvențiilor. În fața unei asemenea manifestări de rea-credință, cum să reacționez? Este evident că nu-mi rămâne decât să-l dau în judecată pe Liviu Ioan Stoiciu, întrucât afirmațiile sale îmi aduc prejudicii, prezentându-mă ca pe un om necinstit și numai un for impersonal, cum este tribunalul, mă poate reabilita.

(La revista *Contemporanul* publicarea unor născociri stupefiante și denigratoare se practică de altfel în ultima vreme în mod curent. Sub patronajul lui Nicolae Breban, ca director, și cu girul lui Catalin Țârlea, ca redactor-șef, s-a publicat nu demult, ca "zvon", informația potrivit căreia un cunoscut scriitor și-ar fi ucis mama. Iar mama în cauză trăiește!)

În revista *Academia Cațavencu* (din 25 mai 1999), un autor necunoscut (deși ușor de recunoscut), cu pseudonimul "Necumintele" declară că știe de ce mi-a sărit țandara când am citit cartea lui Mircea Cărtărescu despre *Postmodernismul românesc*: pentru că în carte este vorba despre Mircea Cărtărescu. Oricine citește cronică mea la această

carte (cronică publicată în *România literară* din 19 mai 1999) constată că, dimpotrivă, eu am deplâns imposibilitatea în care s-a aflat Mircea Cărtărescu, ca autor al cărții, de a vorbi despre sine. "Drept urmare - arătam în acel context - din monografia unui curent literar lipsește protagonistul lui. Este ca și cum Alexandru Macedonski ar fi scris o monografie despre mișcarea de la *Literatorul* omițându-se pe sine." Așa stând lucrurile, este cu totul pe alături ironia pe care "Necumintele" o dezvoltă în continuare: "Păi, despre ce să scrie un poet, dacă nu despre el? Nimeni nu-l oprește pe dl. Alex. Ștefănescu să scrie domnia sa o teză de doctorat chiar și de cinci mii de pagini, în care să inventeze un nou curent literar și să se pună în fruntea lui."

Din revista *România mare* (din 10 martie 1999) aflu că am 100 de chintale și că storc vreo 30 de milioane de lei pe lună de la tot felul de ugere. În realitate cântăresc doar un chintal (și ceva), iar 30 de milioane de lei reușesc să storc (muncind din greu, adeseori și noaptea) pe an. Cât privește ugerele, ele sunt instituții de cultură serioase (reviste și ziare, posturi de radio și televiziune), cu care colaborez *la cererea lor*. Noroc că soția mea este o femeie cu umor, care știe cât credit trebuie acordat unei publicații ca *România mare*. Altfel s-ar întreba cu cine cheltuiesc cele 30 de milioane de lei pe lună.

În volumul *În prezența stăpânilor*, subintitulat *Treizeci de ani de jurnal secret la "România liberă"* (și publicat recent la Ed. Compania), Boris Buzilă pune și el în circulație un zvon: că am ajuns cândva redactor-șef la revista *Magazin* datorită sprijinului pe care mi l-ar fi dat Emil Bobu (cu lașitatea lui de vechi comunist, Boris Buzilă nici nu îi transcrie numele, ci doar îl sugerează,

printr-un chinuit joc de cuvinte: "s-a bobit așa"). De fapt, n-am fost niciodată redactor-șef, ci redactor-șef adjunct (redactor-șef, atât la *România liberă*, cât și la *Magazin*, era Maria Costache). Iar Emil Bobu nu m-a ajutat în nici un fel și nici măcar nu i-am fost prezentat vreodată. La înalta poziție de redactor-șef adjunct al revistei *Magazin* am ajuns - pot s-o mărturisesc în sfârșit - datorită sprijinului pe care mi l-a dat Mihail Gorbaciov.

În revista *Timpul* (din 1 iunie 1999), într-un articol intitulat *Di Alex. Ștefănescu și Toulouse-Lautrec*, Dan Bihoreanu povestește ce am scris eu într-o tabletă din *România liberă* (din 19 mai 1999) și reproduce, între ghilimele, și sintagme din acea tabletă: "literatură de sertar", "demascarea comunismului". Dar aceste sintagme *nu există* în tableta mea!

Cum sa te opui torentului de ficțiuni prin care ți se face portretul moral și ți se scrie biografia? Culmea este că dacă te plângi unor cunoscuți, ei nici nu consideră dramatică situația, nu îi sesizează caracterul reprobabil. Și aceasta pentru că în momentul de față, în România, aproape nimeni nu mai pune preț pe *calitatea informațiilor*. Cu dezvoltura cu care în alte părți se mănâncă prost, la noi se consumă zilnic informații imprecise sau false. Conștiința publică este intoxicată de multă vreme și nu mai reacționează.

Adevăruurile nebuloase și minciunile care trec la noi drept informații și participă în mod periculos la metabolismul formării opiniei publice provin din surse diferite (arsenalul de dezinformare al defunctului regim comunist, declarațiile improvizate ale unor lideri de azi, imaginația naivă a unor oameni simpli etc.), dar pe cele mai multe le fabrică, în mod iresponsabil, presa.

Iar presa nu mai poate fi judecată critic, întrucât și-a constituit o insolită formă de imunitate: orice observație la adresa sa este considerată un atentat la libertatea de exprimare. Activitatea unor autentici profesioniști ai gazetăriei se amestecă până la indistinție cu activitatea unor pseudogazetari, lipsiți de pregătire, care n-ar putea trece nici măcar un examen de capacitate. Drept urmare, din presa noastră se poate afla că fete moarte, violate la morgă, au înviat, că deasupra munților Făgărași au trecut nave cosmice cu extraterestrești, că oameni de cultură demni de respect sunt agenți ai unor servicii secrete străine, că dintr-o icoană care reprezintă o sfântă curg lacrimi, că nu mai este mult până la sfârșitul lumii, că poți slăbi dacă mănânci cu o furculiță de lemn ș.a.m.d.

Aștept cu interes să aflu și ce se va mai scrie despre mine. Cei care se ocupă de viața mea m-au transformat într-un fel de personaj de roman popular, a cărui valoare artistică nu o depășește pe aceea a muzicii orientale lălate din piețe. Dacă tot trebuia să devin o ficțiune, mi-ar fi plăcut să fiu personaj într-un roman de Thomas Mann. Dar unde să găsești azi un Thomas Mann?

Cum va fi secolul următor?

RECITIND o serie de cărți apărute în ultimii ani, printre care și *Controversele secolului XX* a lui Radu Florian, încerc, fără a atenta la faima lui Nostradamus, (și a falsificatorilor săi) să-mi răspund la întrebarea pusă mai sus. Desigur, a repeta la nesfârșit fraza lui Malraux, referitoare la necesitatea imperioasă a unui secol religios, înseamnă a simplifica orice premoniție. Istoria pe care o cunoaștem este istoria crizelor; cine știe prin câte crize nu au trecut China antică, Egiptul antic, Roma antică, Evul Mediu, fără să mai vorbim de acest secol care în fiecare an înregistrează pe seismografele sale 2-3 cutremure social-politice într-un loc sau în altul, ori chiar pe mai multe continente odată. Fiecare om, fie el politician sau altceva, se gândește cum se poate trăi mai bine, iar dacă are cultură, cum își poate apăra mai bine spiritul de agresiunea nopții dictatoriale.

De peste două secole toate mișcările politice s-au orientat în două direcții - dreapta și stânga. Un prim răspuns la întrebarea pretențioasă din titlu ar fi - secolul următor va fi un secol al coexistenței drepte și stângii și așa va fi cel mai bine. O democrație numai de dreapta sau numai de stânga alunecă repede în extremism, cu efectele cunoscute. Ce s-a putut moșteni de la secolele XIX și XX? Un adevărat tezaur de istorie și filosofie, o cutie a Pandorei, care oricum trebuie deschisă, desigur cu bagare de seamă. Să luăm câteva nume la întâmplare - Bonaparte, Marx, Nietzsche, Lenin, Stalin, Hitler. Cum se face că istoria reține mai mult numele celor care au adus direct sau indirect cele mai mari pagube

umanității? Ne oprim la Marx, cel mai controversat dintre numele citate. Nimeni nu i-a contestat puterea de analiză, dar soluțiile oferite, printre care "dictatura proletariatului" și "internaționalismul proletar", puse în practică au dus la rezultate lamentabile și nu cred că mai pot fi reluate. (Deși nu este esențial, dar faptul rămâne semnificativ pentru limitele personalității lui Marx: renegarea originii sale, evreității de care nu ar fi trebuit să se rușineze.) Așa cum comunismul nu poate acapara ideea de "stângă" în politică, la fel, nici fascismul nu va putea niciodată reprezenta adevărată dreapta. Așa cum anticomuniștii cu reale aptitudini democratice merită respectul generațiilor viitoare, așa și antifasciștii trebuie respectați, atât timp cât ei nu vin cu un alt fel de dictatură. Deci secolul următor ar trebui să fie non-dictatorial. Din păcate, istoria nu-și învață bine propriile lecții, nostalgicii, la fel ca și rătăciții de toate vârstele, caută soluții extreme. În secolul următor, adevărată dreapta și adevărată stângă (adică cei ce iubesc mai presus de orice demnitatea omului, adică democrația spirituală) vor trebui să-și reevalueze toate erorile și nesăbuințele, venind cu soluții viabile, care să stabilizeze o societate umană bulversată de cele mai inimaginabile crime savârșite în mai puțin de o sută de ani. Altfel vom intra într-un adevărat "veac de singurătate". Orice dictat (de ordin politic, economic, religios, militar) este un pas pe drumul fără de întoarcere al iadului, al haosului și, în final, spre dispariția noastră ca specie.

Boris Marian

Alex. Ștefănescu

COMEDIA LITERATURII

Firesecul ca produs de sinteză

ÎN 1989 Dumitru Țepeneag era o legendă. Se știa că avusese o tinerețe nonconformistă, că se afirmase ca unul dintre promotorii "onirismului", în a doua jumătate a deceniului șapte, și că apoi se stabilise definitiv în Franța. După 1989, petrecându-și timpul mai mult în România decât în patria adoptivă, scriitorul a redevenit pentru opinia publică un om, arțăgos și incomod. Angajat în campanii de revizuire a ierarhiilor literare, în polemici interminabile (inclusiv cu pontifi ai vieții culturale, ca Gabriel Liiceanu) și în alianțe care nu pot avea scopuri pașnice (de exemplu, într-o alianță cu Nicolae Breban), el își alungă cititorii, asemenea pisicii cu clopoței care vrea să prindă șoareci. Contribuie la această anti-seduție și reputația prozatorului de-a fi practicat în unele din cărțile sale anterioare ingineria textuală, pe care iubitorii de literatură o acceptă teoretic, dar o evită în practica lecturii.

În acest context apare o carte fermecătoare de Dumitru Țepeneag, romanul *Pont des Arts*. Și nu este prima de acest fel. Ea a fost precedată de *Hotel Europa*, tot un roman, la care se fac, de altfel, numeroase referiri în *Pont des Arts*. Scriitorul a redescoperit arta simplității. Este, bineînțeles, o simplitate îndelung exersată, care nu are nimic naiv. Sofisticatele tehnici narative învățate sau inventate de-a lungul timpului de autor au primit de data aceasta comanda de a sintetiza firescul.

Eliberat de complexe, capabil să fie el însuși (adică blazat și malițios) pe parcursul a peste trei sute de pagini și stăpân pe mijloacele de exprimare, Dumitru Țepeneag face în *Pont des Arts* ceea ce au făcut întotdeauna marii prozatori: povestește. Povestește ce se întâmplă cu el și cu cei din jur, povestește ce citește el sau ce citesc alții, povestește vise, povestește aventuri imaginare, povestește chiar cum își compune povestirea, dar nu-și trădează nici un moment condiția de povestitor. De mult n-a mai apărut în literatura română o creație narativă atât de pură.

În plus fraza în sine este fluentă și decisa, cuceritoare, așa cum mai era numai fraza lui Mircea Eliade. După câteva decenii de ședere la Paris, Dumitru Țepeneag se dovedește a fi un desăvârșit și exuberant cunoscător al limbii române, îndeosebi al celei vorbite. Lingviștii ar putea extrage și studia din textele sale sute de expresii de genul: "ne-a dus pe toți cu zăhărelul", "nu mișcați în front!", "ne-am legat la cap fără să ne doară", "se oțărî la el", "singurul care a câștigat din toată tevatura asta", "te pui cu America?", "e și o chestie de bani", "nu mai scoaseră nici un cuvânt", "stăteau la palavre", "și-a luat tâlpășița", "trăgea să moară", "hodoronc-tronc", "netam-nesam",

"cum-necum, uite că terminai romanul", "de ce să stai singură cuc?", "m-a luat la cobzăreală", "nu are nici un chichirez" etc.

Autor-cititor - o relație conjugală

PERSONAJUL-NARATOR al romanului, un român stabilit la Paris, de profesie scriitor, o roagă pe soția sa, Marianne, să-i citească ultimul roman, *Hotel Europa*, și să-i spună părerea despre el. Femeia pare la început captivată de lectură și se grăbește chiar să dea un verdict favorabil:

"- Se citește ușor... Agreabil... spune și, întorcând cartea cu copertile în sus ca să rămână deschisă la pagina unde ajunsese, se duce grăbită spre bucătărie."

La scurtă vreme ea aduce un amendament acestui verdict:

"- Se citește ușor, dar de înțeles se înțelege mai greu. E cam încâlcit."

În continuare femeia se enervează de-a dreptul descoperind că figurează și ea în carte, ca personaj, și nu ca unul dintre cele mai simpatice. Din acel moment, lectura ei devine tot mai capricioasă, spre exasperarea autorului, care îi pândește fiecare reacție.

Ca un făcut, în aceeași perioadă, o prietenă de familie, Smaranda, căsătorită cu doctorul Gachet, le aduce dactilograma unui roman memorialistic al soțului ei, care, ca fost prizonier în Iugoslavia, a simțit nevoia să-și istorisească în scris peripețiile. "Scriitorul" nu are chef să parcurgă opera unui diletant și, în plus, se burzuluiește la vederea ei dintr-un presentiment al rivalității, care, din nefericire, i se confirmă. Marianne abandonează lectura romanului *Hotel Europa* și citește exclusiv

textul diletantului, iar la sfârșit exclamă:

"- Am terminat și să știi că mi-a plăcut."

Personajul-narator recunoaște cu umor:

"Sincer să fiu, credeam că vorbește de *Hotel Europa*. Dau din cap mulțumit, apoi ridic mândru bărbia [...]. Am aerul unui ofițer german cu monoclu."

Apoi, însă...

"...înțeleg că vorbește de fapt de cartea lui Gachet. [...] Las bărbia în piept și nu mai zic nimic."

Cu această scenă se încheie, tragicomic, odiseea tentativelor pe care le-a făcut autorul de a-l seduce pe cititor. Din relatarea ei a rezultat un nou roman, *Pont des Arts*.

Prezentarea relației dintre autor și cititor ca o relație conjugală este de un comic irezistibil. Dumitru Țepeneag sugerează cu artă acceala la care au ajuns "soții" după multe secole de conviețuire. Ce ar mai putea să nască oare scriitorul pentru a o face să se înfioare pe plictisita și sceptica Marianne? Ea preferă oricând o relație nouă, cu un începător.

Maturul care știe să se joace

COMEDIA relației autor-cititor este numai una dintre laturile comediei literaturii care se desfășoară în *Pont des Arts*. Cartea mai cuprinde o comedie a relației autor-personaj, o comedie a condiției de scriitor și chiar o comedie a actului creației literare. Unele personaje - o femeie de moravuri ușoare, Ana, un neamț pasionat de șah, Furhmann - îi trimit scrisori autorului, iar acesta, la rândul lui, intră în conflict cu unii din-

Dumitru Țepeneag, *Pont des Arts*, roman, București, Ed. Albatros, 1999, 322 pag.

tre propriii săi eroi și încearcă, nu întotdeauna cu succes, să le schimbe destinul. Pe de altă parte, în roman pătrund, ca rafalele de vânt într-o casă cu ferestrele uitate deschise, fragmente de texte din presa română și franceză, scene din viața cotidiană (printre care se remarcă periodica scoatere la plimbare a unei cătelușe), dialoguri dintre pasagerii aflați în același compartiment de tren, convorbiri telefonice cu Leonid Dimov (la zece ani de la moartea acestuia), poeme onirice, visuri propriu-zise și așa mai departe. Scriitorul combină cu o plăcere dezabuzată toate aceste elemente incongruente, fără să facă vreun comentariu. Și tocmai fiindcă se abține să dea explicații sau să-și spună părerea în legătură cu ele, tocmai fiindcă le manevrează precis, ca pe niște obiecte, creează impresia unei politeți ironice față de realitatea propriei sale ficțiuni.

O singură dată se abate de la această regula pentru a trata, eseistic, comedia creației literare în era computerelor. Iar eseuul care rezultă este el însuși o capodoperă a comicului de idei:

"Textul de care nu ești mulțumit dispăre la o simplă apăsare de buton. Când ajung la editor, foile sunt curate, ordonate, cartea pare scrisă sub dictare, sub dictarea muzei ori a...sfântului duh. Ce-i drept, în felul acesta, ceea ce se schemează manuscris dispăre, nu mai are drept la existență. Nu mai rămâne nimic din munca pe text a vechilor autori care foloseau pana de gâscă, creionul, stiloul. Nu mai rămâne nici macar ce rămâne după un autor care își scrie textele direct la mașină și-apoi le corectează cu pixul, le modifică pe ici pe colo. Și atunci mă întreb cu ce se vor ocupa viitorii cercetători literari. Adio variante, adio etape intermediare pe drumul către desăvârșire. Nu se vor mai comenta șovăielile măștrilor, nici efortul acestora de a-și alege expresia cea mai justă. Nu vor mai exista îngrijitori de texte care să studieze manuscrisele și să decidă, în cazurile obscure, care e varianta cea mai sigură, adică cea mai aproape de intențiile autorului."

Desfășurarea romanului seamănă în mare măsură cu desfășurarea unui joc de șah. Autorul se joacă de-a literatura, dar se joacă în deplină cunoștință de cauză, cunoscând bine regulile domeniului. Spiritul său ludic n-are nimic comun cu naivitatea. Este vorba de fapt de o formă de rafinament. Se dovedește astfel încă o dată că autorii care debutează cu manifeste literare dinamitarde ajung la maturitate un fel de aristocrați ai scrisului.

Cărți primite la redacție

- Radu Gyr, *Cununi uscate - Stele pentru leagăn*, București, Ed. Vremea, 1999 (sunt reproduse poemele din volumele cu același titlu apărute în 1938 și, respectiv, 1936). 192 pag., 26.000 lei.
- Radu Gyr, *Balade*, notă asupra ediției de Ioan Popișteanu, postfața de Adrian Popescu, Constanța, Ed. Ex Ponto, 1999. (Coperta de Marieta Besu. Ilustrații de Marieta Besu și Constantin Grigoruță). 428 pag.
- *Eterna iubire*, antologie, versuri de dragoste ale poezilor din Basarabia și Nordul Bucovinei, 1900-2000, selecție de Anatol Ciocanu, Mihai Prepelita și Sergiu Puică, București, Ed. Biodova și Cronica Română, 1999. 216 pag.
- Constanța Buzea, *Roua plural*, prefață de Nicolae Manolescu, București, Ed. Vinea, col. "Ediții definitive", 1999 (poeme). 208 pag.
- Dan Stanca, *Morminte străvezii*, roman, București, Ed. Albatros, 1999. 266 pag.
- Dan Stanca, *Ultimul om*, roman, Iași, Ed. Polirom, col. "Ego", 1999. 240 pag.
- Constantin Eretescu, *În căutarea Alexandrei*, roman, București, Ed. Cartea Românească, 1999. 432 pag.
- Val Condurache, *Exerciții de îndoială*, eseuri și alte texte, Iași, Ed. Junimea, 1999. 182 pag.
- Dan C. Mihăilescu, *Stângacii de dreapta*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1999 (publicistică). 184 pag.
- Theodor Damian, *Dimineața învierii*, Botoșani, Ed. AXA, col. "Erato-diaspora", 1999 (versuri). 120 pag.
- Irina Nechit, *Un viitor obosit*, Timișoara, Ed. Augusta, 1998 (poeme). 96 pag.
- Nicolae Matei, *Generația pierdută*, cu o prefață de Mircea Goga, Aarhus, Danemarca, Eksperimental Forlag, 1999. Pagini nenumerate.

POEȚI BISTRITENI

VIZITÂND pentru prima dată Bistrița, în primăvara acestui an (1999) am pătruns, încântat, într-un burg vechi, compus în bună parte din construcții începând cu veacul al XIII-lea, pe zidurile cărora se pot încă desluși desenele fantastice ale vântului medieval. Am constatat că între aceste ziduri venerabile pulsează, în actualitate, o viață a spiritului demnă de toată atenția. Alături de o robustă filială a Uniunii Artiștilor Plastici, trăiește aici și o grupare de scriitori, dintre care nu mai puțin de 14 membri ai Uniunii noastre, așteptând și ei momentul în care-și vor putea întemeia o filială proprie, având nostalgia unei reviste reprezentative, cu bătaie națională. Așa cum se întâmplă însă, nu o dată, cu literații din provincie, poeții bistrițeni, din care câțiva remarcabili, nu sînt decît vag cunoscuți în marile centre, prizați cu neglijență de critică. Dacă valoarea rămîne ceea ce este, lipsa ei de răsunset poate apăsa dureros o viață de om, poate inhiba evoluția unui artist. Drept care îmi propun a semnala în rîndurile ce urmează cîteva, în ordine alfabetică, profile lirice distincte ale toposului menționat.

DORIAN DAVID ne propune un lirism naturalist, o înțepenie a melancoliei în materii dure, marcate de sarcasm. E o exaltare a solitudinii pe care provincia o încarcă neconștient cu neagra-i energie: "Din cețuri zdruncinate înfașșam/ sarcastica siluetă a prințului./ Înaintînd cu scîrbă prin mațe/ spre o lumină mereu izgonită./ Din locul exact unde soarele nu răsare/ și nici nu exultă îndeajuns./ Cîta măreție și josnicie sub stelele/ nedrept de egale cu viermii./ Cîte cuvinte încrucișate sub țeasta/ nebunului... desăvîrșite poeme!/ Regăsind cas-

tanii piperniciți/ monologăm ținînd în întinată palmă/ înțelepciunea unui șoricel alb..." (*Hamlet II*). Derizoriul (figurație firească a deziluziilor) tinde spre un spectacol de un rafinament în răspăr: "Netedă femeia ca gresia/ primind îmbrățișarea lustru/ și dîra aspră a zilei iernînd" (*Alunecare*). Sau: "Întors pe dos cu gesturi înecate spintec/ carnea paginii albă/ îmi revăd rînilor cu o miță copilăroasă" (*Maimuțareli*). Tip asocial, cu izbucniri incomode (la nivelul discursului!), poetul își înscrie existența într-o marginalizare structurală, pe care o savurează la modul antinarcisic: "Înfîpt cu tîlpile zdravăn/ în zoiul dezăpezirii/ cu urechi veșnic fluturătoare/ înjuram mărimea zilei le vorbeam lung/ femeilor pe la spate./ Mîncam frugal mă înveșmîntam sobru./ Trăiam în fereala.../ Mie îmi țineam de căldură!/ Blagoslovit cu o pereche de membre asidue/ reci asudate ca lipitorile" (*Peisaje rînite*). Un centru de atracție fascinant îl constituie universul personajelor dostoevskiene, dintre care cîteva sînt interpretate liber, bunăoară Raskolnikov: "Spaima delirului cu ochii sticloși.../ Și iar/ Chinuit de al zecelea gînd:/ Roșu pe roșu nu se cunoaște./ Pornește prin subteranele varului/ Zgomotele îl capatultează-n taverne/ Oamenii îl strivesc sub picioare./ Ucigaș pe albul zăpezii". Treptat, bardul ajunge la o emfază a mizeriei, poza în cauză avînd un substrat de conștiință contradictorie (o expiere prin conștiința roasă de remușcări și totodată exhibiționistă). Această singularizare orgolioasă a căderii, această vermină ce se simte regală îl apropie de familia patronată de un Stelaru, de un Caraion: "În nepereche mă complac/ trec înot în deridere./ Străbat ale șobolanilor curți/ împielit cu gloria ruginei./ Rege desculț îmi pipăi

chipul/ umflat în bălți puturoase./ Peste care înfloritor o să ningă!" (*Clovnerii*).

MUZICALĂ, strînsă cu eleganță în tiparele unei prozodii tradiționale, producția lui **Emil Dreptate** exprimă o tendință a decorporalizării trăirilor. Singele său apare subțiat, întomnat, răspunzînd cu melancolie decorului medieval local, într-un amestec de reflexe istorice și umori declinate: "Cîntecul ce îl auzi prin toamnă/ E al armurilor pe care le-am purtat/ Ori semnul inimii nuntind buimacă/ Acest solștiu blind intru păcat./ Singele tot e-acum cît o oglindă/ Spre mine însumi nu mai pot privi/ Cel ce-a pierdut și cel care ciștigă/ Dau astăzi vamă prinși în colivii./ Și dacă ieși tirziu înspre colină/ Armuri și toamnă auzi cum cad/ Tu crede că ții locul unui strigat/ Că mult deajuns îți este acel vad" (*Cîntecul acesta*). Temperatura este scăzută în sufletul acestui elegiac septentrional: "Fumegă iarna pe spinări de miei" (*O vrabie tresare...*). Sau: "Iarbă crește ca un frig" (*Lied*). Simțindu-se "osîndit de praf și stеле", poetul cîntă increutul, "pădurea ce nu s-a născut", ori visează o lepădare de teluric, o contopire cu lumina Logosului: "Dar nu-i mai mult decît cuvînt/ Eu simt lumina cum se naște/ Și mă dezbracă de pămînt" (*Cine-a strigat*). Neîndoios, fundalul acestei incantații dureros dematerializante e unul mistic: "Priveliște a pietrei/ Și-a pleoapelor/ Taină/ În strigătul pur" (*Poem*), "strigătul pur" fiind însuși melosul poetic.

GAVRIL MOLDOVAN are viziunea unui Infern metalurgic, în care clocotesc componentele deopotrivă materiale și morale ale lumii, anorganicul, organicul și spiritul, într-un impact ce pare fără izbăvire: "Întimplările din sectoarele calde/ din locurile cu foc continuu/ unde se încearcă materia dacă e bună/ de făcut din ea stele amare/ pești triști viețuiesc în adîncuri/ doar aici flăcările rănesc/ ling și scurmă un ținut al fărâdelegilor/ se dezagreghează concluzii/ trec în catastrofe legi nerespectate/ din cauza căldurii facerea geme/ nici un embrion nu răsare/ doar tendoane vechi și ispite/ mine-reuri tandre se desprind/ dintr-un conținut ce nu tinde/ spre ceva anume, ci spre destrămare: (*Stele amare*). Un pesimism futurologic prelungeste infernalul "peste miliarde de ani", cînd "în locul acesta unde scriu/ va fi o nebuloasă/ o stafie poate/ un mormoloc/ o gaură neagră o cometă/ alergînd prin univers" (*Peste ani lumină*). În cadrul acestei supradimensionări materialist-fabuloase, ni se înfașează un atelier al unui fierar cosmic, un soi de Hefaiistos, "calfă a toamnei", care dă naștere "ingerilor/ bătînd fierul pînă e cald" și îndrumă "scînteile spiritului". "Materia primă" de care se slujește sînt stelele (*Fierarul*). În fine, natura se confruntă cu civilizația, ultima fiind tratată cu mefiență: "un metru cub de văzduh/ îi este suficient ideii/ să supraviețuiască" (*Viitorul duminicii*). Sau: "Prin artere/ vedenii urcă grăbite/ ca-ntr-un barometru/ vremea de ploaie" (*Prin artere-mi circulă vedenii...*). Pînă la urmă, e degajată civilizația obscură a materiei însăși, imanența ei enigmatic organizată, înflorită într-o grație umbroasă: "uite/ pămîntul ca un melc/ cum își scoate coarnele/ prin țărîna reavănă/ i-o sănătate-n univers numai noi/ lirici bijbiim/ apele cresc repede/ frunza decade/ copacul adună cercuri lumesti/ norii deasupra încuviințează/ trecerea toamnei/ ți-ai lăsat privirea-n jos/ pîrul mătăsos și moale/ ispitele/ totul în univers știe ce are de făcut" (*Călătorie*).

DE SUB condeii lui **Luca Onul** izvorăște un cu totul alt lirism; cantabil, torid-melancolic, plonjînd în idila recondiționată pe urmele lui Ezenin. Autorul nu intră în conflict cu natura, ci se simte componentă a ei, își declară, bucuros, tangența cu regnurile: "În talpa spinii-s încă cruzi,/ și-n palme rîni mai am de aur./ de cînd am fost copil de sturz./ de cînd am fost copil de graur./ Zdreliți de pieile de nuc/ Genunchii-mi sîngeră și dor./ De cînd eram copil de cuc./ De cînd eram copil-cocor./ În plasma ierbilor mai fierb/ Boturi de minji ce mă sîrută./ De cînd am fost copil de cerb./ De cînd am fost copil de ciută" (*Amintiri din copilărie*). Complicîndu-și simțirea genuină, încearcă un dramatism carnal, astfel că viața sa afectivă apare proiectată pe un corp fabulos, precum o absolutizare a simțurilor fremătătoare. Însuși Dumnezeu nu e decît un trup muritor, odată cu ființele de El create: "Jupuit de carnea vie/ Culeg spini și tot mai sper/ Că zăpada din cîmpie/ Este hoitul meu din cer./ Jupuit de carnea acră/ Brațe-mpreunînd a rugă/ Vreau să cred că iarba-i sacră/ N-o pun ingerii pe fugă./ Jupuit de carnea moale/ Cea cu iz stătut de arcă/ Din biserici și spitale/ Charon o s-o care-n barcă./ Jupuit de carnea tare/ Pînă luminează osul/ Vreau să văd țîșnind din mare/ Doamne, hoitul tău, frumosul!" (*Frumosul hoit*). Ecuri baude-lairiene și rimbaldiene se altoiesc pe baladescul Cercului de la Sibiu, pe rusticitatea autohtonă de acesta pusă în valoare: "O iarbă-albastră șterge tatuaje/ De pe spinarea dealului din noi/ Pilcuri de fragi inchiupie grilaje/ Prin ceața care fumegă-napoi./ Ca niște nave satele de munte/ Vislesc cu crucile înfipte-n cer./ Lumina-n trapul stelelor cărunte/ De sînge spală ierbile-n eter./ Hai, tată, vinătoare de animale/ De mult s-a terminat. S-a tras la sorti/ Pe pușca și trăgaciul dumitale/ Cerbii ucîși de vînătorii morți" (*Elegie*). Uneori suavitatea se logodește cu teroarea, într-o perspectivă a ingenuității lezate: "Mi-a spus un vișin c-ai murit./ Dar cum se poate muri oare/ Cînd cerul lumii e-nroșit/ De-atîtea păsări cîntătoare./ Acum ninsorile din vis/ Au explodat ca o grenadă/ Și-o căprioară s-a aprins/ De-atîtea roșie zăpadă... Mi-a spus un vișin c-ai plecat/ Cu tîmplele în flăcări, Clara./ Acum cînd sunt incinerat/ De-un măr în floare. Bună seară!" (*Elegie*). De la instinctul inocent-somptuos, care apasă pe clapele lirice cu violență ("Dă-mi, Doamne, ochi aprinși ca de pisică/ Și ghiare-ncinse ca de leopard/ Să nu-mi mai fie, vai, atîta frică/ De cazematele de crini ce-n mine ard./ Să pot, atunci, s-aud cum rod ca gerul/ Moliile cărți de rugăciuni./ Și în cămașa forței să văd fierul/ Legat într-un ospiciu de nebuni" - *Slavă glonțului*), autorul ajunge, prin decantare, la o incantație a inefabilului: "Pasărea ce-mi cîntă, cîntă/ Nu-i nici drac și nu-i nici sfîntă./ N-are-n glas oțet, nici miere/ Nu-i bărbat și nici femeie./ Nu își face cuib din tînă/ Nici din frageda lumină./ De-o privesc o zi întreagă/ Nu-i nici albă și nici neagră./ De-o aud cîntînd în prag/ Nu știu inger e sau drac./ De-o aud cîntînd în poartă/ Nu știu vie e sau moartă./ De-o aud cîntînd în pom/ Nu știu fiară e sau om./ Iar prin sînge dacă-mi trece/ Nu e caldă și nici rece./ Brațul către ea de-ntînd/ Nici n-o scap și nici n-o prind./ Și oricît la ea socoți/ Ca s-o vezi în veci nu poți" (*Pasărea-profet*). După cum vedem, fiorul folcloric se strecoară în aceste stihuri de alean al ambiguității, care conturează o *ars poetica* bizuită pe antinomii roditoare, aidoma plămuirilor firii.

(Va urma)

- David Dorian - *Paradise derizorii*, Ed. Tipomur, Tg. Mureș, 1995, 64 pag., preț 2000 lei.
Dorian David - *Regele dimineților*, Ed. Tipomur, Tg. Mureș, 1995, 48 pag., preț 2000 lei.
Emil Dreptate - *Netălmăcit, așteptările...*, Ed. Eminescu, 1996, 106 pag., preț 3060 lei.
Gavril Moldovan - *Ceramică de iarnă*, Ed. Clusium, f.a., 80 pag., preț nementionat.
Luca Onul - *Moara de rouă*, Ed. Tipomur, Tg. Mureș, 1997, 100 pag., preț 3000 lei.

EDITURA IMAGE

R.Hiebeler, T.B.Kelly, C.Ketterman
Arthur Anderson,
Cele mai bune practici
Traducere: Lelia ROTARU
Preț: 38.000 lei

Din aceeași colecție mai fac parte și :

C.L.Decker - *Să câștigăm cu Procter & Gamble*
Peter Drucker - *Societatea post-capitalistă*

Puteți intra în posesia acestor cărți, cu o reducere de 20%
sunând la tel/fax: 222.55.98 sau comandând prin poștă
la adresa: **Str. Petru Poni 14A, sect.1, București**

COLECȚIA BUSINESS & ECONOMIE

Febra
întrebărilor

O SALĂ simplă, destul de mare, cu o mulțime de scaune aliniate. Un fel de orator în capătul sălii, acolo unde s-ar putea afla în mod obișnuit o tribună. Pe scaune - tineri cu ochii ațintiți către oratorul care stă în picioare (acesta-i postul lui - propria verticalitate), agitați, dezbătând aprinși, luând cuvântul pe rând, dar nu într-o ordine prestabilită. După haine par întrucâtva hip-pioți - ori poate mai degrabă simpli studenți ai timpului lor. Atmosfera încinsă, în California anulul 1969.

Imaginea se află pe la începutul filmului *Zabriskie Point* al lui Michelangelo Antonioni și ea mi-a răsărit spontan în minte atunci când am deschis cartea lui Mihai Șora intitulată *Firul ierbii*. Căci cartea îmi pare una care, mai degrabă decât răspunsuri, oferă întrebări. Or, astăzi, când toată lumea deține propriile soluții la toate nelămuririle și incertitudinile care ne chinuie, când răspunsuri-botniță curmă uimirile încă înaintea de acestea să-și ia zborul de pe buze, a născoci noi semne de întrebare, de o pertinentă de-a dreptul impertinentă, frizează necumintenia filosofului care nu-și găsește locul în cetate - având parcă rolul de a neliniști, după ce alții vor fi liniștiți prea îndejuns (ca să parafrazez o spusă de altădată a lui André Gide).

Mintea critică a domnului Șora, pe care erudiția nu a astupat-o, cum de atâtea ori se întâmplă, ci a predispus-o la o plimbare printr-un crâng de paralelisme de unde ieșirea se face mai întotdeauna către actualitatea românească, această minte critică abordează cele mai variate realități ante- și mai ales post-decembriște, implicându-se nu numai cu vorba, ci, după cum ne amintim, și cu fapta. Care faptă nu apare nici ea neînsoțită de cuvânt, de reflecție. Volumul de față cuprinde fotografii ale acestei implicări - articole, interviuri, luări de cuvânt, emisiuni radio și TV. El are rezonanța sălii de dezbateri evocate mai înainte, unde autorul își schimbă succesiv locul pe diferite scaune. O dată vorbește despre Europa; altă dată despre starea învățământului românesc; despre virtuțile dialogului; despre adevăr; despre Academia Română; despre Eugen Ionescu; despre Emil Cioran; despre binele public; despre propriul traseu biografic și intelectual; și despre câte și mai câte. Și de fiecare dată spune *altceva*.

Și chiar coperta volumului (inspirată, după părerea mea) ni-l arată pe autor în multiple ipostaze, toate meditative, alcătuind filmul mobilității sale mentale.

Desigur, poți să nu fii de acord cu tot ce spune Mihai Șora - și chiar e recomandabil să nu fii de acord, altfel riști să pierzi un interlocutor cu care nu te întâlnești în fiecare zi. E preferabil totodată ca atunci când îl citești să începi a auzi ca din senin voci care dezbate între ele și cu care poți dezbate la rândul-ți, dacă dorești aceasta. Și să te îmbolnăvești senin de boala dialogului, singura schizofrenie sănătoasă.

MIHAI ȘORA

Firul ierbii

Mihai Șora, *Firul ierbii*, Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1998; 522 pag., preț nementionat.

Nu chiar întâmplător, Mihai Șora afirmă într-unul dintre interviuri (*Filosofia și cetatea, I*) că s-a implicat uneori poate prea... total, fără a păstra distanța necesară unei mai accentuate limpeziri a faptelor. Regretă totodată că în aceleași situații nu a mers "până la capăt". Contradicție? Precum într-un test de personalitate, primul răspuns este oferit reporterului după un moment de reflecție, iar cel de-al doilea apare spontan, deși supus inițial unei autocenzuri. Ca mai întotdeauna în astfel de situații, fiecare dintre ele conține câte o doză de adevăr și nu trebuie în nici un caz opuse exclusivist. Impulsul este motorul, reflecția - instrumentul și corectivul. Un acord între aceste laturi ar fi, desigur, ideal, dar până una, alta, ele mențin o tensiune care constituie miezul unei biografii intelectuale. Nici nu cred, pe de altă parte, în înțelepciunea celui care stă întotdeauna deoparte, acceptând provocările numai în urma unor teme nice raționamente. Care, devenind obicei, jalonând o rutină pentru întreaga viață, nu mai sunt teme nice deloc.

Or, din acest punct de vedere, ce imagine poate fi mai potrivită filosofului care aspiră, platonician sau nu, la un loc în viața cetății, decât aceea a insurgenței care amorsează semne de întrebare ca pe catapulte pentru a se face înțeleasă mai presus de zidurile inerției și ale ignoranței?

De ce însă acest titlu whimanic? Poate pentru că, la fel ca și în cazul poetului, insignifianța firului de iarbă contrastează grăitor cu vastitatea spațiilor pe care el prinde rădăcină, cu multitudinea preocupărilor autorului și a argumentelor puse în joc. Ca o aspirație, în același timp, la detectarea resurselor de vitalitate elementare, și cele mai puțin viciate de calcule umane împotriva firii. Fragilitate, care înseamnă suplețe a gândului, dar și resurrecție victorioasă a autenticului, după cum autorul însuși spune în prefață: "precum firul ierbii, greu de bănuț sub lințoliul alb ce-l acoperă, și care, totuși, până la urmă, răzbate de sub vitregia iernii, aducând, firește, cu sine, nu doar primăvara energiei aplicate la obiect (și totodată direct răspunzătoare de soarta acestuia), ci și promisiunea toamnei încărcate de binecuvântarea unui rod în sfârșit pe bună dreptate meritat."

Dorin-Liviu Bîțfoi

Despre o anume
tristețe

POEMELE din volumul *Percheziționarea îngerilor* de Traian T. Coșovei descriu un mic inventar al stărilor infernale care însoțesc vârsta adultă, atunci când aceasta se află în momentul unui bilanț dramatic și ezită, dar este gata să facă pasul grav înspre o senectute toropită. Nu este cartea unei crize, ci a unei oboseli. A tocirii simțurilor prin care poetul dă seamă de realitate.

Tonul celui care, impus printr-o alură de "bad boy" revoltat de clișee, camufla o "ars poetica" într-o întrebare exasperată, adresată indirect unui cititor niciodată suficient de frustrat în așteptările sale și de bruscat de expresivități cât să simtă *viața* din text - "Ce vinătoare de fiare - gindeam - ce tandru omor/ ar trebui să-ți înroșească buzele și să le dea culoarea vieții?" (poemul "Atit de rău am fost", din preferatele mele *Poeme siameze*) - a început să răgușească. De la volumul *Ioana care rupe poeme* (1996), verva cu care neliniștitul "optzecist" genera imagini poetice somptuoase, metafore strălucitoare ori acel "derizoriu fabulos" (Gh. Grigurcu) la care s-au oprit toți cei ce au scris despre el, pregnanța inserțiilor suprarealiste și tenacitatea de a urmări pînă foarte departe epicitatea aventurilor sale interioare, cu ambiții mimat-silogistice, par să se fi domolit sub o crustă elegiacă. Încadrat de Al. Mușina în direcția unei "poezii a textului" în proliferare de semnificant, Traian T. Coșovei tinde să se îndepărteze de colegii săi Florin Iaru, Mircea Cărtărescu și Ion Stratan, spre a evolua mai degrabă către o poezie a textului "alb", ilustrată de un Bogdan Ghiu sau de un Daniel Pișcu. Versurile bogate și consistența imageriei de altădată se transformă într-un discurs poetic aproape nominalist, enumerativ, redus-enuțiativ. Echilibristica între ironie și gravitate, cu atit mai grațioasă cu cit era mai riscantă, tinde după iluzoria siguranță terestră. Nonconformistul e în căutare de certitudini și de cotloane ferite.

Percheziționarea îngerilor devine mărturia unei - pe alocuri feroce - reconsiderări a legăturilor lui Traian T. Coșovei cu niscaiva trecute vieți de poeme și simboluri: îngerii nu sînt niciodată singurele figuri obosite ale poeziei care să aibă parte de acest tratament sever. Precum "gorila" (o

Traian T. Coșovei, *Percheziționarea îngerilor*, Ed. Crater, București, 1998, 86 pag., preț nementionat.

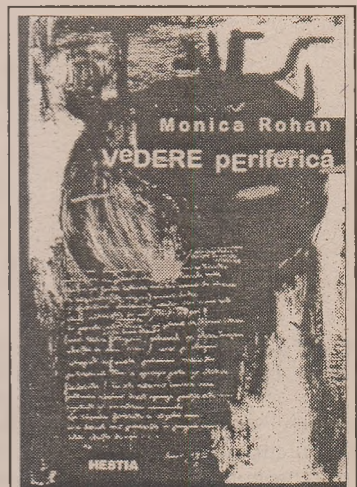
imagine emblematică și "tare" a poetului), nenumărate entități semnificative sînt privite în transformările și perimările lor, iar melancolia depășirii regnului bintuie din ce în ce mai disconfortant un eu liric dezgustat de surogatele din "cazarma asta de viață în care trăiești din priviri" ("Percheziționarea îngerilor"). Departe de a se îndumnezei, cuvintele și conceptele parcurg nenumărate trepte spre zoomorfizare. Relatarea îndepărtată și dezabuzată din poem are loc uneori dintr-un "marsupiu de disperare". Cotidianul apare frecvent ca un decupaj dintr-o bolgie travestită în grădina zoologică. Gîtuirea elocvenței - solicitată de presantul imperativ al autenticității - lasă în urmă peisajul unui discurs plin de contondente și asperități, prin care eroul liric rătăcește abulic, nemiștinind neapărat să se afișeze cu mina sănătoasă a insolentei. "Paradisurile de mucava", opulența răposată a Titanicului și pelicula pe sfîrșite, imagini recurente în volumul de față, și care au constituit și criteriile implicite ale selectării poemelor mai vechi și mai noi, vorbesc de senzația unui "tîrziu" și de psihismele celui neajuns "nicăieri, niciodată". Definițiile prin negație ("Sunt eu, omul fără de însușiri pe curînd/ pe ecrane...") sînt singurele potrivite pentru cel care, din festinul unei orbitorități adăpate cu dulci iluzii, a căpătat doar farimiturile unui prezent dezamăgitor și restrictiv; un prezent derutant pînă la a implora, precum un poem mai vechi: "Dă un titlu la viața asta". Deambularea plictisită a unui "navigator solitar fără de ieșire la mare", în stare să mai zăbovească doar la vîmile unei acutizate autoexaminări, sufocat de amintiri golite de sens, stinse sau gîtuite prematur, mărturisesc tendința de stabilizare într-o constanță - de atitudine și de discurs - a eului poetic din *Percheziționarea îngerilor*. Adolescența cindva reconfortant negatoare pălește în imaginea din oglinda-poem, care arată cu o cruzime sporită ridurile și căruntețea. La fel cum reflectă și reprezentăția trivială a cotidianului, și scurgerea rutinată a timpului, și cotloanele meschine ce l-au așteptat la colțul de stradă al maturității pe inocentul care visează cu puritate la palatele gloriei și la focurile bengale ale existenței.

A început Traian T. Coșovei să îmbătrînească?

Victoria Luță

A privi, a scrie

PENTRU Monica Rohan, scrierea este indisolubil legată de privirea. În *Arș*, privirea este cea care scrie, lăsîndu-se înfrîntă pentru a birui: "O, dureroasă baterie - zbatere// a mașinii de scris// am învins - sunt invins// zdrobit mai pulsează/ în vîrfurile deget cîte un ochi/ vinat și fără pleoapă deschis." La fel, în *Adierea*, cuvîntul de negăsit urmează să-și dezvăluie tezaurul secret tot în virtutea unei agresiuni, violentarea ochiului fiind echivalată cu o excavație a sinelui care să conducă la nașterea poemului din tăcere: "crește/ în preajmă/ adierea cuvîntului/ pe care nu-l găsec// O, Doamne/ vislele tăcerii cum îl străbat/ precum cerul zdrobește marea/ străbătîndu-i ochiul nisipos/ în căutarea unei perle." Cînd privirea nu se întoarce asupra ei însăși, se mulțumește să

Monica Rohan - *Vedere periferică*, Ed. Hestia, Timișoara, 1998, 81 pag., preț neprecizat.

contemple imagini și ființe pe care le redă lumii fără a le mutila: deși lentila spartă și suferindă, ochiul nu rănește ceea ce vede ("cum prin munții de cioburi/ din ochii mei amîndoi/ a putut trece o ființă vie/ și nevatămată s-a întors înapoi?" - *Vindecare*). Altădată, privirea nu acționează nici asupra lumii, nici asupra ei înseși și nici nu contemplă pur și simplu, ci, încetoșată, lasă sinele să se ardă incantatoriu într-un peisaj launtric obsesiv (*Ceață*).

Ca și privirea, cuvîntul îi apare poetei deopotrivă ca obiect și ca subiect al acțiunii poetice: cuvîntul poate fi născut de poet doar dacă la rîndul sau acesta îl rostește pe poet (*Cuvînt*). Aceeași relație între poet și poezie, între a spune și a fi spus, în *Cap sau pajură*: poezia dezvăluie (tot prin violență - "sparge casele/ de bani de frunze/ ai copilăriei...") locuri secrete în care lumea se regăsește visată de către lumea poemului.

Deși eul liric ar putea părea prea implicat în versuri, el nu se înfățișează niciodată ca atare, ci își insceneză situații sau tonuri melodramatice, cu ecou de romantă ("În tinerete am crezut/ dar ea m-a înșelat/ dar ea a fugit cu podoabele mele vestede/ și nimeni niciodată n-o să aflu urmele ei" - *Romanță*). Astfel, poeta dă frîu liber lamentației, dar are grijă să și-o pună între ghilimele, sau să și-o sublinieze în mod exagerat ("Ză-dăr-ni-ci-eee/ o, zădărnice..."). Asemenea "tertipuri", chiar dacă ar putea însemna doar simplă autoironie - deci mai puțin decît asumarea unei ipostaze/ maști -, sînt suficiente pentru a crea sugestia unei detașări a eului de propria voce. În *Poveste*, ca și în poeme precum *Într-o lună perfectă...* sau *Basmul rezis*, narațiunea folosește aceluiași scop: vocea eului liric se obiectivează în narațiuni care sînt toate "basme crude", povești dezvrajite, unde personaje principale sînt "iluziile" (de altfel, ultimul și cel mai amplu capitol al cărții se cheamă "Ieșirea din basm"). Nu poate rămîne neremarkată prezentarea grafică a volumului, în așa fel concepută, încît devine ea însăși text. Disponerea în pagină, prin sugestiile pe care le conține, are un aport considerabil în valorificarea versurilor. Cel mai grăitor exemplu îl constituie poemul *În tine te prăbușești*, unde grafia absolvă monorima de o posibilă banuală de facilități.

Volumul îmi pare o reușită. Cu *Vedere periferică*, Monica Rohan, pe lângă faptul că știe să atragă în mod inteligent privirea cititorilor (cumpărătorilor!), știe să le bucure și "ochiul launtric".

Ștefana Totorcea

DIAGONALEde Virgil
Ierunca

Torționarul torturat

PE RECENTA carte a Doinei Jela, *Drumul Damascului, Spovedania unui fost torționar* apărută în colecția "Procesul comunismului" de la Editura Humanitas, o banderolă precizează: "Un unicat în memorialistica post-comunistă". Rareori o astfel de indicație - de gen mai curând publicitar - a sunat mai just. Nu numai în post-comunism dar și din bogata literatură publicată de-a lungul comunismului, n-am întâlnit până acum o astfel de spovedanie dezvăluind un dublu și mare păcat: cel al inițiatorului (comunismul și șefii instalați de el la putere) și cel al executantului. Nici un ordin nu poate scuza tortura, totuși rarii făptași judecați (în procesul nazismului deoarece acela al comunismului n-a avut - încă? - loc) au încercat mereu să justifice invocând ordinul primit.

Uneori - cel mai des de altminteri - nici nu este exprimat vreun regret. Astfel mâna dreaptă sau stângă a lui Beria, Pavel Soudaplatov, în Memoriile sale dictate la bătrânețe și apărute în traducere franceză în 1994, departe de a exprima vreo îndoială, exaltă mai departe doctrina în numele căreia au fost uciși de la 80 la 100 de milioane de oameni, după calculele

din *Cartea neagră a comunismului*.

Într-o literatură ca a noastră care, în ciuda împlinirilor, nu s-a regăsit încă pe ea însăși și n-a analizat contextul ei social-politic-ideologic de o jumătate de veac, mărturiile victimelor și câteva studii au reprezentat singurul instrument de anamneză. Foarte rari sunt însă scriitorii care să se oprească la această materie primă a lui "cum a fost cu puțință". Cred că Doina Jela, începând cu romanul său non fictiv asupra procesului de la Canalul Dunărea-Marea Neagră întruchipează această excepție ce ne face să nu întârziem doar în regrete. Ea recidivează și-și precizează diagnosticul cu acest "Drum al Damascului" ce ne oferă o triplă surpriză: un torționar al Securității, Franț Țandără descrie torturile în care se specializase, ia asupra-i partea lui de vină, implică sistemul comunist comanditar al ororii și, mai ales, (aici unicatul e incontestabil) cere să fie judecat într-o țară care de-a lungul a zece ani de tranziție nu și-a găsit încă judecători și tribunal. Nikolski a murit în pace și-n vila lui, Drăghici și-a aflat refugiu și azil la Budapesta (nici la București nu prea era în pericol), în afară de Ceaușescu și câțiva din preajma lui imediată

nimeni n-a plătit pentru nimic. Și iată că vine un fost torționar și cere să fie judecat. El nu înțelege cum o societate întreagă mai poate viețui când atâția călăi sunt lăsați în pace sau se mai află în posturi de conducere. Cazul său depășește răstignirea colectivă de la Pitești unde nu deveneau schingiuitori decât cei mai înainte schigiuiți. S-ar zice că de data aceasta un principiu al răului absolut coexistă cu altul al binelui răzbunător: există în mâna fostului torționar o spadă a dreptății pe care se chinuie să și-o îndrepte singur împotriva lui însuși, din moment ce nu află pe altcineva s-o facă. Doar Dumnezeu nu a uitat să-l pedepsească, fiul său a fost cuprins de o boală care nu iartă. În rest, aici pe pământul urâțit de crimele sale e lăsat în pace să-și îngrijească fagurii de miere. Nu mai poate răbda și se duce la național-țărăniști (din ei a ucis pe cei mai mulți), la Alianța Civică, și în sfârșit la Asociația foștilor deținuți politici.

DE AICI, un profesor, Fronea Bădulescu, îi supune cazul Doinei Jela, scormitoare de memorie. Zeci de casete înregistrate, ascultate, transcrise, ne sunt redade în această carte bolnavă de

ea însăși și din care nici autoarea nu este sigură că a ieșit îndemnată, deși cultivă o neomenească luciditate. Ascultă ce n-ar trebui ureche de om să audă, transcrie și studiază mecanismele acestui discurs cum altul n-a mai fost. Dibuieste, de pildă, în fluxul de detalii și paranteze ce preceda descrierea unei ședințe de tortură, *ocolul* pe care-l cultivă torționarul căzut acum sub tortura intolerabilă a gesturilor sale de atunci. S-ar putea ca, în fond, adevărata pedeapsă aceasta să fie pentru el: incapacitatea de a uita.

De unde și diagnosticul de o uluitoare precizie pe care îl pune fostul torționar asupra societății actuale înmuiată în fostele ei culpabilități și - contrar lui - cultivând uitarea. Dacă toți intelectualii români ar avea de pildă severitatea lui față de ingenuncherile lui Arghezi sau și-ar aminti că Sadoveanu refuza cererea de grațiere a unor țărani condamnați la moarte fiindcă refuzaseră colectivizarea și că semnătura lui îi trimetea de-a dreptul în mormânt, presupun că altul ar fi nu numai profilul literaturii ci și acela al societății românești.

Doina Jela a avut curajul să transcrie și scrie această carte având la temelie cruzimea în stare pură dar tânjind după dreptate. S-ar cere citită de toată lumea pentru a înlocui sala de tribunal fără de care societatea rămâne bolnavă.

Un copil de trupă, bătut și persecutat în anii de după război de taică-său, îl ucide. Partidul îl ia în brațe, îi mai scade din anii prevăzuți în verdict, îl trimite la Spitalul nr. 9 să învețe cum se comportă nebunii și apoi îl instalează în secțiunea unde se torturează. Partidului îi e frică de ziua când va avea de dat socoteli: să nu fie acuzat de "crime împotriva umanității". Să poată, de exemplu răspunde; de vină nu suntem noi ci un biet nebun Franț Țandără...

Chiar fără procesul de care se temea, Partidului comunist român nu i-au mers socotelile până la capăt. Torționarul programat de el s-a trezit ca dintr-un coșmar de sânge și leșie. Îi cere acum socoteala fără a se pune la adăpost de acuzare. Implică dar se și implică.

FĂRĂ a-i situa neapărat, ca Doina Jela, cumplitul parcurs pe biblicul drum al Damascului, lăsând pe talgerele justiției pe de o parte căința, iar de alta atâtea victime din trecut, putem avea o singură certitudine: asupra acestor pagini trebuie meditat *acum* și nu așteptat mai multe generații să îndrepte ceea ce n-am știut noi să facem.

Folclor

Un studiu nou despre Miorița

ÎN VECHIUL și vastul capitol de istorie a ideilor pe care îl constituie *Miorița*, cartea profesorului Al. Husar, *Miorița (De la motiv la mit)* (Editura Universității "Al. I. Cuza", Iași, 1999, 252 p.) este un remarcabil reper, ea propunând o nouă perspectivă a exegezei, o exegeză în bună măsură critică, ținta criticii sale fiind comentariile tematologice, îngust etnografice, care au cantonat interpretarea celebrei cântări la conflictul pastoral, la nivelul motivului. Studiul cercetează tehnica mitului și ține seama de toate nivelele interpretării mitului (nativ, etiologic, simbolic, religios). Tehnica mitului "înaltă un fapt comun (real sau imaginar) la rangul de simbol, eveniment mitic (*gesta*)". Semnificative nu sunt, în *Miorița*, conflictul pastoral, tema morții sacrificiale, ci filosofia morții, etica ei. Exprimând o străveche concepție colectivă, *Miorița* este un mit filosofic, un "mit apofantic (afirmativ) al unei relații dintre om și lume", un mit ontic, expresie a ceea ce G. Calinescu numea "situația omului în cosmos", un mit filosofic, care "descoperă o «taină» a acestui popor, îi conferă o identitate morală și spirituală". Descoperitorul acestei taine, protagonistul baladei nu mai este, ca în alte exegeze, o expresie a pasivismului, ci vedește forță morală, distincție sufletească, seninătate, stăpânire de sine, echilibru, eleganță, decență, calm moral, "siguranța de sine a omului care domina suveran accidentul, privind moartea în sine și nu în circumstanțele ei contingente".

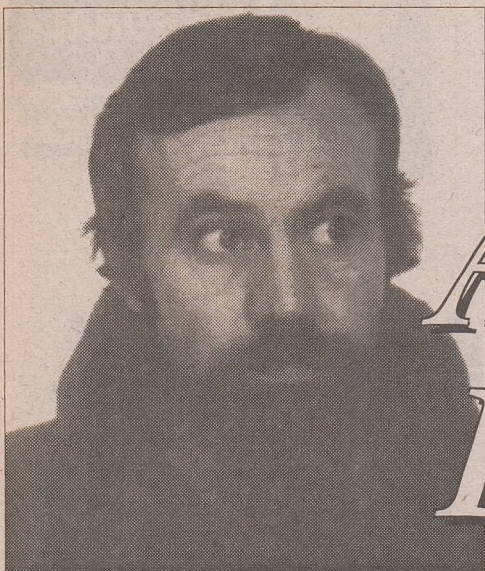
Cununia cu moartea, proiectată la nivelul sacrului, "încetează a fi un fapt biologic, un epilog, ea e transfigurată, dobândind aspectul elevat al unui act sacramental, al unui prolog". Balada nu rămâne în ordinea contingentei, protagonistul ei exprimându-și dorința "de a-și prelungi o

posteritate în același cadru cosmic", în timpul și spațiul mitic, ființa sa" sacralizându-se prin jertfa" (după expresia fericită a profesorului Const. Ciopraga). Cu o astfel de înțelegere a morții, protagonistul este purtător de cuvânt al unui ethos național. Privită din această perspectivă, *Miorița* este un mit transcendent, "fiindcă privește ceea ce transcende în ordinea existenței ființa umană, transcendența ei".

Cartea profesorului Al. Husar poate fi folosită cu încredere și ca un *vademecum* în vasta bibliografie mioritică. Cu atenție la nuanțe și la originalitatea punctelor de vedere, autorul preia o serie de opinii ale predecesorilor (Mircea Eliade ș.a.), se raliază la unele iar față de altele ia o notă distantă critică, cu deosebire față de acelea amatoristice, de o "dezolantă terestritate". Una dintre acestea susține că în baladă e vorba doar de "dramatica și pământea luptă social-economică ce are la bază lacomia". O alta crede că balada se axează pe tema luptei de clasă. Unele opinii, exprimate dincolo de Prut, nu sunt doar simple aberații, ci și purtătoare ale unui punct de vedere moldovenesc îngust. Un astfel de comentator, contestat și la Chișinău, credea că la baza baladei stă ideea fratricidului, "lupta cu dușmanii Moldovei înfloritoare (la început cumanii, pecenegii ș.a., iar apoi - românii, care voiau s-o jefuiască". Acestea și altele vădesc o flagrantă deturmare a mesajului poetic-filosofic al baladei.

Pe lângă meritul său de a pleda pentru statutul de mit al *Mioriței*, cartea profesorului Al. Husar îl are și pe acela că este un studiu scris cu erudiție și eleganță.

Iordan Datcu

Alexandru DOHI

Din carnetele prințului D'alexis

La retrospectiva copilăriei

acum când
coroana de febră
de aplauzele cui în noroi
doborâtă
fragil și mai clar
copilul meu disting
galopul tău auriu
printre cărnuri tulburate
de un cântec funebru
de sub sânul senin privesc
privesc anii cum plouă
pe capul tău
coroana ruginită
cu fală o porți
printre cărnuri tulburate
de un cântec funebru
doar eu mai aplaud
galopul tău sumbru

Jucării în iarnă

sânii tăi adiați de frigul meu
neodihnit luminează
cum peste destin umbrit
uimite flori se ofilesc
cum peste jucării fără
rădăcini ca ciupercile
râsul a încărunit
până la fulgi

De găsim mărghinit

o stare pe care am uitat-o
mă visează întrebând -
eu în schimb iubesc răspunsurile
din cărunte minerale
elanul lent al semințelor spre
albastru
din mușuroiul de întrebări
nu de mine răvășite -
elanul lent spre meditație
sila de revoltă și călătorie
eu în schimb iubesc fixația
iată-mă
un poem mărghinit de moarte
moartea mărghinită de aer
aerul mărghinit de iederă
iedera mărghinită de zid
zidul mărghinit de carne
carnea mărghinită de un gând
gândul mărghinit de un vis
eu în schimb iubesc fixația
a săpa a săpa
cu o cazma de catifea
spre a nu răni visele celor ce te visează
și spre cei ce nu te visează
a săpa a săpa...

Preajma afinității

înstelat cu răspunsuri
urmând un vis în cărți
se citește doar cel ce s-a supus amintirii
când se împotmolesc imagini
prin nămeți de tăcere
chipuri uitate adulmecă
frica trezită de vânt
pasărea își râde de zbor
un foc înghețat
îndoiala ciopârțită de
credințe
ca o umbră scrâșnind
în dinții serii
sângerează în cuvintele lui

Preajma frigului

ca un maestru de pumanul
ucenicului
ca o floare de sărutul albinei
speranța se împlinește în
revoltă
așa cartograful se învește
cu hărți
așa fructul înfoclit în
mușcătură
viziuni invocate
de ispită adastă curajul
adormit de vuietul cărnii
prin dialoguri de opuse
lumini
întunecat de întrebări
ocolind coincidențe
se află doar cel ce
s-a părăsit singur

Preajma încoronării

înzăuat cu plictiseală
căutând o întrebare în peisaj
se aude doar cel ce și-a
învins curajul
ziduri scorojite sprijină
bradul îngenunchiat de iarnă
prințul își aduce aminte că
e prinț - o lumânare
neaprinșă de-a pururi
drumul împodobit de pași
ca un brad de crăciun
ia foc în memoria lui
unde merg aceste gânduri
prin noroaiile trupului

Vitrina de la miezul nopții

tei în floare oratoriu
te-ai străduit să taci
cel mai frumos
când treceai pe sub geamul
alchimistei
ce-a prefăcut în aur
trupurile atâtor bărbați
pe chipul tău
se vede că ai ascultat

CERȘETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Scrisoare de dragoste

Zilele-acelea largi și înalte
Le-am trăit fără tine. Plecasem departe.

Mă strigai pe numele meu de copil:
"Să vedem un salcîm, măcar unul, Emil!"

Nu puteam să-ți răspund, de cît drum ne
desparte,
În zilele-acelea largi și înalte.

Și mi te-aminteam, și călătoream,
Privind din caleașca albastră, pe geam,

Pădurea, castelul cu turnuri ciudate,
Atît de pustii, de întortocheate.

Iar cînd am ajuns și-am oprit se-nserase.

În salcîm atîrna rochia ta de mătase...

multă muzică
la fel cum orașul
acesta a ascultat
multe plimbări singuratice

Aproape poetul

în fața porții îmi voi dezbrăca hainele
și le voi arde voi intra gol în celălalt
tărâm altfel aș încerca să refac imperiul
meu din tărâmul precedent
n-am întîlnit în calea mea porți care să
se deschidă spre lumi inferioare
cele din care vin
lumea superioară se află totdeauna spre
partea de unde poarta este închisă
deci numai cei de acolo pot să te lase
să intri sau nu și nu prin propriile
mijloace să deschizi taina din enigmă
întrebarea e că eu ce trebuie să fac
cum trebuie să mă comport spre a fi poftit
în celălalt tărâm
doar cine-și reface calea inversă
are toate cheile de poate să se întoarcă
adică dinspre lacăte spre de unde a venit
și acesta sunt eu prințul inițiator și
pot lua cu mine și pe altcineva
da așa ar fi dacă nu mi-ar lipsi unele chei
și nu sunt sigur dacă le-am pierdut
sau mi-au fost furate
după ce am trecut prin poarta ce
despărtea un tărâm de altul oare ce trebuie
în primul rînd să facem să ne interesăm
unde se află poarta spre tărâmul următor
sau să ne așezăm în disperare și culoare
locală
fructele se culeg de jos înțelepciunea
se află în răbdarea de a aștepta ca fructul
să cadă jos și în atenția ca imediat să-l
ridicăm spre a-l feri de putreziciune
asta cere îndelung exercițiu și mare
îndemănare
ba mai mult de vrem să evităm vrăjmașe
măsluiri
e bine să așteptăm ultimul fruct e știut că sunt
unele fructe care cu încăpățănare și dînd
dovadă
de o rară sănătate stau în pom până-n miez
de iarnă
și noi alături de ele în frig trebuie să așteptăm
până s-or îndura să fie ale noastre

**CRONICA
EDIȚIILOR**de
Z. Ornea

Genealogia elitei liberale pînă la 1900

FUNDAMENTELE României moderne au fost, incontestabil, create de Partidul Liberal. Desigur, partidul a fost înființat de-abia în 1875. Dar forme chiar coagulate de existență de mai înainte și ele funcționau activ în viața politică. Erau, cine ar putea-o contesta?, fruntași ai revoluției de la 1848 care, deși înfrîntă, își continuau activismul. Legatul pașoptist de a făuri o Românie unită n-a fost deloc uitat, apărut fiind cu o forță persuasivă extraordinară. Ei, foștii pașoptiști, oameni politici de convingere liberală, au fost creatorii Unirii de la 1859, deopotrivă moldovenii și muntenii. Și tot lor li se datorează actul independenței țării din 1877, cînd Kogălniceanu, ministru de Externe în guvernul liberal condus de Ion C. Brătianu, a declarat în Camera Deputaților: "Suntem independenți. Suntem o națiune independentă." Ce-i drept, după reîntoarcerea din exil (și chiar în timpul acestuia) mai activi se vor dovedi a fi pașoptiștii munteni. Cei mai activi dintre ei fiind gruparea constituită în jurul lui I.C. Brătianu și C.A. Rosetti. S-au remarcat în luptele pomite împotriva domnitorului Al. I. Cuza care, prin tendințele sale cezariste (după modelul lui Napoleon al III-lea) și-a atras dezaprobarea și a conservatorilor și a liberalilor constituiți în așa-numita monstruoasă coaliție, care a forțat abdicarea silită a domnitorului. Kogălniceanu i-a fost, dimpotrivă, aproape domnitorului pînă puțin după înfăptuirea reformelor de la 2 mai 1864 (de fapt, o lovitură de stat). A mai rămas o vreme ca prim-ministru și ministru de Interne, cînd relațiile dintre cei doi oameni politici s-au răcit, domnitorul ajungînd să-l suspicioneze pe sfetnicul său că vrea să-i ia locul. S-au despărțit, deși Kogălniceanu n-a participat la preparativele pentru detronarea domnitorului. Fapt este că darurile de om politic ale lui Brătianu și radicalismul idealist al lui Rosetti, ajutați de alți cîțiva colegi de ideal, au pregătit constituirea viitorului Partid Liberal. Au căutat aderenți în Moldova. Dar acolo nu se găsea, cît de cît organizată, decît vestita "Frațiune liberă și independentă" în frunte cu cam impostorul Nicolae Ionescu, împotriva căreia s-a distins, în polemici răsunătoare, Junimea. Kogălniceanu nu se afiliase acestei grupări. Făcuse parte, ca și Brătianu, Rosetti, Ion Ghica din diverse guverne de la instalarea pe tronul țării a prințului Carol. Dar în iulie 1876, cînd s-a format marele guvern

I.C. Brătianu după ce Externele încapuseră pe mîna inflamatorului Nicolae Ionescu, orator de modă veche, poreclit, pentru asta, "privighetoarea Moldovei", de-abia în aprilie 1877 portofoliul e încredințat lui Kogălniceanu, devenind în iulie 1879 titular la Interne, demisionînd în aprilie 1880. Nu va mai ocupa, de acum încolo, nici o demnitate ministerială în lunga guvernare liberală de pînă la 1888. Dar toată viața a fost parlamentar, cuvîntul lui fiind ascultat. Oricum, din echipa conducătoare a Partidului Liberal n-a făcut parte, fiind mai curînd un îngăduit, în timp ce un moldovean precum D.A. Sturdza a știut să se plaseze bine, în imediata apropiere a liderilor, devenind, după moartea lui Ion C. Brătianu din 1891, succesorul acestuia la șefia Partidului Liberal. Firește că alături de Brătianu și C.A. Rosetti (pînă la ruptura dintre cei doi intervenită în 1883-1884), au fost destule alte personalități liberale, ca frații Golescu, Ion Cimpineanu, Dimitrie Giani, P.S. Aurelian, Dimitrie Ghica, ieșenii Vasile Conta și Gh. Mărzescu, G. Vernescu, Eugeniu Stătescu, Mihail Pherkyde, și Anastase Stoilojan. Partidul Liberal și-a creat, astfel, o echipă de reali conducători, mereu ministerabili în această cea mai îndelungată guvernare din istoria României. Repet, acum, în această guvernare, cu miniștri mereu în schimbare, mîna forte fiind constant a premierului, s-au pus bazele României moderne. N-aș spune că Partidul Conservator, existent și el dinainte dar oficial înființat în 1880, n-a îndeplinit în acest joc politic democratic nici un rol. A îndeplinit, chiar în opoziție fiind, prin tendințele frenatoare, care mai temperau elanurile prea pripite ale liberalilor, legislative sau executive. E, să recunoaștem, un rol politic foarte important. Dar funcțiunea esențială a exercitat-o, fără îndoială, Partidul Liberal de sub conducerea autoritară (de aici și apelativul "vizirul") a lui Ion C. Brătianu.

Din păcate, ne lipsește încă o istorie a Partidului Liberal. Pînă la elaborarea ei, dl. Mihai Sorin Rădulescu s-a gîndit să scrie o lucrare despre "Elita liberală românească. 1866-1900". E, negreșit, o lucrare utilă, chiar cu caracterul ei declarat genealogic, fără a se intra - cum e necesar - în analiza mișcării politice liberale din această perioadă. Selecția personalităților prezentate, din unghi strict genealogic, s-a făcut după un criteriu potrivit. Au fost aleși toți miniștri liberali din această perioadă, tabloul

deschizîndu-se, firește, cu primii miniștri, aceasta fiind considerată, pe bună dreptate, elita liberală a epocii. Sigur, printre aceștia, domină copios intelectualii, ceea ce vrea să acrediteze ideea că elitele politice sînt elitele spiritului. Chiar dacă acest principiu trebuie adoptat cu destulă rezervă, poate fi acceptat ca ipoteză (criteriu) de lucru ordonator. Din lectura atentă a fișelor genealogice pentru fiecare personalitate în parte reiese că marea lor majoritate proveneau din familie cu averi constituite în proprietăți funciare, ceea ce le asigura o anume independență economică. Sigur, asta nu i-a ferit de a se îmbogăți, în timpul funcțiilor ministeriale și în intervalul dintre acestea pe seama averii țării, după îndemnul lui I.C. Brătianu "Îmbogățiți-vă!". P.P. Carp a denunțat constant (nu numai în 1910-1911) această maladie. A fost înfrînt. Dl. Neagu Djuvara a formulat ideea că toată clasa politică românească (inclusiv cea din interbelic) era de origine boierească. Opinie nu lipsită de adevăr, chiar dacă unii (ca frații Brătianu - Ion și Dimitrie sau Eugeniu Stătescu (erau boier-nași de țară) sau precum Gh. Mărzescu, P. Poni, M. Pherkyde, Ludovic Steege, Const. Stoicescu, N. Voinov, Emil Costinescu nu au avut descendență boierească (și mai sînt și alții). Această realitate, bine evidențiată în cartea pe care o comentez, dovedește faptul că moșierimea intrată în politica liberală s-a antrenat (ca, de altfel, și cea devenită, sub raport politic, conservatoare) la relații capitaliste, determinînd evoluția civilizației românești. Dar această realitate a originii sociale (să-i spun de clasă?) mai dovedește ceva. Și anume de ce s-a împotrivit constant, inclusiv elita liberală, la reformarea structurilor românești prin improprietățile țărănilor. Se știe, de pildă, că și în 1907-1909, atunci cînd tînărul Ion I.C. Brătianu, ajuns șef al P.N.L. și prim-ministru, a inițiat planul său reformator (o moderată reformă agrară apreciată la un milion ha și mult mai modesta reformă electorală, prin crearea Colegiului unic pentru toți știutorii de carte), întîi a avut grijă să-și asigure asentimentul marilor proprietari funciari liberali, vestindu-i franc că, de nu-i accepta reformele, demisionează. Apoi, în Constituanta a avut de înfruntat împotrivirea conservatorilor, pe care, de fapt, se buziau și marii latifundiați liberali deloc dispuși să renunțe la privilegiile lor. Cum reiese și din unele medalioane din cartea d-lui Rădulescu, din 1880, cînd se crează Banca Națională, o parte a elitei liberale a devenit și burghezie financiară, acumulînd averi prin sistemul bancar creat. E, aici, încă o dovadă a variilor ipostaze economice ale elitei liberale de la 1866 pînă la 1900. Aceste trăsături s-au păstrat, bine conservate, și după 1900. Și pentru că am ajuns la capitolul burghezie financiară și crearea B.N.R. e bine să ne referim la Eugeniu Carada, oia neagră a lui Eminescu la *Timpu*. Acesta a creat, de fapt, B.N.R. și, rămas republican toată viața, s-a ferit să ocupe vreo funcțiune oficială pentru a nu se întîlni cu regele. N-a fost, în consecință, cum s-ar fi convenit, guvernator al B.N.R. ci numai director. Acest om din umbră, o mare personalitate politică, a exercitat roluri colosale. Eminescu îl vituperă mereu ca fanariot și "lifă grecească". Din medalionul d-lui Rădulescu reiese că familia lui Carada era demult stabilită în Muntenia, ca bunicul său matern era sîrb (nu grec), aparținînd unei vechi familii boierești din țară, pomeniți în documente încă din secolul al XVII-lea. Iar tatăl lui Carada a primit în al XIX-lea secol ranguri de boierie. Nimic, în acest medalion, nu verifică pornirile pamfletare ale lui Eminescu în *Timpu*. Și pentru că veni vorba de medalioane

Mihai Sorin Rădulescu, *Elita liberală românească (1866-1900)*, Editura All, 1990.

genealogice, să-l amintesc și pe cel al lui N.A. Urechia. Nu se verifică ipoteza lui Calinescu despre "omul cu șapte nume" pentru că avea numai patru. Naționalistul șovin à outrance care a fost Urechia (lui i se datorează plecarea silită din țară a lui Lazăr Șăineanu, complotînd în parlament să nu i se acorde cetățenia română, deci neputînd fi profesor universitar) a avut soții - trei la număr - numai străine, concepînd un copil natural cu o patra femeie, sora celei de a treia soții. Dl. Rădulescu ne previne ca "povestea familiilor lui V.A. Urechia ar putea constitui subiectul unui roman". Are dreptate. Dar nu știu dacă acest personaj cu totul odios (a fost și adversarul implacabil al Junimii) merită o astfel de evocare românească. Pretinzîndu-se mare istoric, (n-a fost, el, contemporanul lui Hasdeu; de pe urma sa n-a rămas nimic iar a sa *Istorie a românilor* e, azi, inutilizabilă. Să notez și observația autorului nostru că mai toți acești eroi din elita liberală au fost înmormîntați la cimitirul Belu, cimitir creat - lucrul merită a fi reținut chiar dacă nu-l pomeneste dl. Rădulescu - pe un teren imens donat municipalității bucureștene de un...grec.

UN ALT CAPITOL din cartea d-lui Rădulescu e consacrat societăților culturale create de elita liberală a timpului. Cea mai importantă e Societatea "Ateneul Român", înființată în 1865. E drept că fondatorul ei, Constantin Esarcu, a fost, ca apartenență politică, conservator. Dar cei ce s-au grupat în jurul Societății, conducînd o și dîndu-i strălucire și demnitate au fost liberalii. Misiunea ei a fost, de la început, să difuzeze cunoștințe cultural-științifice, publicînd conferințele susținute de comente în broșuri, luînd și inițiativa creerii unei biblioteci publice, avînd și o secțiune filarmonică. Proiectul întemeierii unui grandios edificiu e din 1867. Construcția va fi înaltă abia peste două decenii. Inaugurarea edificiului a avut loc în februarie 1888. Și clădirea nu s-a realizat numai prin contribuțiile venite prin deviza: "Dați un leu pentru Ateneu" ci prin donații consistente în bani, moșii și alte bunuri). Paragraful "Francmasoneria și liberalii" e destul de subțiră față de ceea ce se putea spune aici. Nimic nou și, mai ales, nimic revelator. Cartea se încheie cu cîteva anexe cuprinzînd liste de parlamentari liberali, prim-miniștri și miniștri, liberali etc. Nu cred în aprecierea d-lui Rădulescu (p.146) că după primul război mondial electoratul liberal s-a redus. Realitatea guvernamentală din deceniile interbelice infirmă această aserțiune.

Continuînd tradiția genealogiștilor noștri Constandin Sion, I.C. Filitti, Șt. Greceanu, Octav Lecca, Gh. Ghibănescu, Paul Cernovodeanu, Ștefan Gorovei, dl. Mihai Sorin Rădulescu oferă o, în general, bună contribuție științifică. Pe cînd însă necesara istorie a P.N.L.?

INSTITUTUL EUROPEAN
NOUĂȚI

Colecția Sinteze

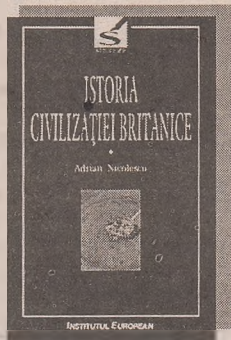
Adrian Nicolescu

Istoria civilizației britanice

Profesorul Nicolescu se bucură de reputația de a fi unul din cei mai distinși susținători ai culturii britanice în România. Lucrarea sa magistrală în două volume, *Istoria civilizației britanice*, este încununarea unei cercetări și reflecții de o viață. Ea reprezintă o contribuție formidabilă la înțelegerea Marii Britanii și a realizărilor poporului britanic.

Din cuprins:

- Insulele Britanice, din cele mai vechi timpuri pînă la Cucerirea romană
- Cucerirea romană a Britaniei. Britania romană
- Anglia sub dinastia Tudorilor: epoca Renașterii (1485-1603)

ISBN 973-586-122-4
580 pagÎn curs de apariție: Pierre Casamayor, *Arta de a trăda* (Colecția Eseuri de ieri și de azi)

Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600
Tel-fax: 032 / 230197 • tel 032 / 233800 • tel. difuzare 032 / 233731
e.mail: euroedit@mail.dntis.ro • http://www.nordest.ro/home.htm

CRONICA MELANCOLIEI

de Neana
Mălănciesiu

Pace și Păcepa

DUPĂ ce au optat cu toată convingerea pentru civilizația bombelor inteligente, liderul de la Cotroceni și analiștii săi optează la fel de convingși pentru pace și pentru Păcepa. Aflăm astfel că zelul cu care a legitimat președintele nostru agresiunea împotriva Iugoslaviei fără să-i fi cerut nimeni lucrul acesta ar fi fost justificat, fiindcă forțele NATO au învins. Ca și cum s-ar fi putut ca atâtea țări mari și avansate care luptau împotriva uneia mici și înapoiate să-și termine bombele înainte de trista victorie. D-l profesor Emil Constantinescu ne mai învață, ca un învățător de țară, că înțeleptul nostru popor nu are de ce să-i reproșeze ori să nu-l mai voteze a doua oară pentru că a pus spațiul aerian al României în dispoziția Alianței Nord-Atlantice, de vreme ce el nu a fost utilizat. 79 de zile, analiștii Palatului ne-au explicat că emotivitatea cu care privește populația de la noi acest război împotriva unei țări vecine și prietene ar fi o dovadă de ignoranță, iar acum nu se sfiesc să vorbească despre relațiile tradiționale dintre România și Iugoslavia și despre faptul că ele ne-ar putea ajuta să scoatem un ce profit cu ocazia reconstrucției. Dacă va fi dispus cineva să mai dea bani și pentru așa ceva. Pentru că, după cum ne spune cel mai curtat șef al Departamentului de Stat, SUA au cheltuit prea mult cu bombardamentele, care nu au durat doar 3 zile, cum s-a așteptat, iar la reconstrucția țării făcute praf și pulbere ar trebui să contribuie altcineva. Fie că va mai fi, fie că nu va mai fi regimul lui Miloșevici, împotriva căruia a luptat eroinic Bill Clinton, la conducerea sa. Ori că trupele UCK nu vor fi dezarmate, iar lupta pentru pace va continua cu alți morți și cu alt exod, la care mințile luminate ale celor ce și-au propus să exporte stabilitate în zonă bombardând tot ce le iese în cale s-ar fi putut aștepta.

Cu toate acestea, NATO continuă să reprezinte, așa cum spunea și d-l

președinte, o umbrelă protectoare la care nu putem renunța. Măcar pentru că a ajutat statul nostru de drept instaurat prin alegerea sa și fără să fi fost membru al Alianței. Mai întâi prin iluzia că dacă vom face totul vom intra în primul val. Apoi prin aceea că n-am intrat noi în primul val, dar omologul american al lui Emil ne iubește. Altfel nu făcea o escală la București să ne consoleze. Și nu-l invita pe liderul de la Cotroceni să-i întoarcă vizita, deși se afla în fața instituirii procedurii de destituire. Agresiunea asupra Iugoslaviei a venit și ea în sprijinul României prin anularea grevei generale care se pregătea.

Dacă imaginea celor aflați la conducerea țării s-a sprijinit pe opțiunea lor pentru NATO și se sprijină pe ea și acum - când protestele se țin lanț iar primăriile și ambasaderele se închid de săracie - nu trebuie să fie neglijați nici profesioniștii care lucrează la ea, fiecare cu uneltele lor. Nu întâmplător, în plină campanie pentru războiul din Iugoslavia, la Pro Tv ne-au fost prezentați și cei care știu cum e mai bine să fie tunși și frezați politicienii. Cel care se ocupa de d-l Radu Vasile mi s-a părut foarte potrivit pentru stilul clientului său. Spun asta pentru că ne-au fost prezentate pe rând câteva capete ale primului ministru care dovedeau cât de mult s-a lucrat la imaginea sa de la vremea când încă mai purta ghiulul acela despre care vorbea toată presa pînă cînd a debutat cu succes mai întâi în poezie și apoi în roman. Întrebat dacă dînsul doar îl tunde, ori îl și rade pe d-l Vasile, frizerul acestuia s-a uitat la realizatorul emisiunii îngăduitor, cum se uită un artist profesionist la un biet amator. Am înțeles astfel că invitatul d-lui Tatulici doar îl tunde, iar critica literară îl săpuneste. Desigur, nu prin cei mai autorizați reprezentanți ai săi, care știu că nu e bine să faci așa ceva. De rasul premierului se ocupă altcineva.

Dar să-i lăsăm pe cei care îi tund pe oamenii noștri politici, a căror con-

tribuție la imaginea țării e mult mai importantă decît a altor slujitori ai acestora, cu excepția celor din serviciile secrete, care nu preocupă nici un efort pentru a dovedi că dacă nu ar exista ele nu ar mai exista nici ei. Așa se explică faptul că aceștia sînt apărați la rîndul lor de putere și că Parlamentul se zbate de doi ani să voteze legea accesului la dosare fără a atinge măcar cu o floare veche Securitatea. De aceea nu m-am mirat că discursul d-lui Costin Georgescu, care a organizat campania electorală a d-lui profesor Emil Constantinescu (care l-a făcut prof. univ. pe d-l Virgil Măgureanu), a stîrmit aplauzele furtunoase ale deputaților de toate culorile.

Dacă așa-zisa lege a lui Ticu nu-l mai satisface nici pe Ticu, de vreme ce a fost prelucrată pînă cînd s-a ajuns la un rezultat ce s-ar putea rezuma prin cuvintele: *securiști din toate partidele uniți-vă*, cred că actuala putere ar avea mai mult de cîștigat recunoscînd deschis ce s-a întîmplat, în loc să-și înceapă în mod prematur campania electorală cu aceleași promisiuni care nu au nici o șansă de-a mai influența pe cineva.

Se spune că după votarea acestei legi informatorii rămași neprotejați fac coadă la SRI să fie reactivați. Nu știu dacă este adevărat, dar cum lucrul acesta este posibil, ar trebui să ne întrebăm, asemenea lui Pilat, *ce este adevărul*, de vreme ce slujitorii lui cei mai înverșunați, care *încă de la pașopt, da-i și luptă, neicuşorule*, pentru deconspirarea Securității, au acceptat cu atîta entuziasm amendamentele propuse de urmașul domnului Virgil Măgureanu. Și dacă nu văd incompatibilitatea dintre legea accesului la dosare și reabilitarea d-lui Păcepa care e pe cale de a deveni erou național. Cu toate că, înainte de a se pune în slujba altui serviciu secret, trebuie să fi avut suficiente *merite personale* ca să poată ajunge în vîrfurile ierarhiei unei instituții criminale.

În ziua în care a fost reabilitat, d-l

general i-a mulțumit președintelui României, și, fără îndoială, știa pentru ce-i mulțumește. Justiția d-lui Emil Constantinescu și a d-lui Valeriu Stoica nu lucrează de capul său, de vreme ce poate condamna un ziarist pentru că i-a spus un adevăr mai dur unui om politic de-al dumnealor și, în același timp, poate achita Securitatea în persoană, sfidîndu-i astfel pe toți cei care ar putea să-și mai facă vre o iluzie prin votarea legii accesului la dosare. Chiar dacă aceasta nu le poate fi aplicată, pe de o parte, foștilor colaboratori ai vechii poliții politice reactivați de noile servicii secrete ori ramași neclintii pe locurile lor din diplomatie, pe de alta, foștilor deținuți ajunși la putere, care altfel n-ar fi votat-o niciodată. Fie la ei acolo, dar să nu se mai joace de-a reforma morală. Să se ocupe de cea economică, pentru că altfel dă faliment toată țara. Oricît de bine ar lucra oamenii cu dosare, cărora *nu li se va lua gîtul* prin deconspirare, cum se temea d-l Costin Georgescu. Și nu li s-ar fi luat nici dacă erau deconspirați, din moment ce fostul lor șef a fost reabilitat, iar analiștii Palatului sînt convingși că dacă nu li s-ar restitui doar averea, ci și locul său de pe vremea *împuşcătului* ne-ar crește prestigiul peste hotare și am intra imediat și în NATO.

În ce mă privește, consider că, întrucît a lucrat cu atîta succes pentru imaginea unui cizmar de mîna a doua ca Nicolae Ceaușescu, d-l Păcepa ar putea lucra și pentru imaginea unui profesor universitar ca d-l Emil Constantinescu, dar fără a obține rezultatele evidente ale frizerului acestuia din emisiunea d-lui Tatulici, care mi s-a părut cel mai talentat. Și despre care îmi place să cred că, spre deosebire de domnul general, chiar ar putea să fie cu totul și cu totul nevinovat.

CALENDAR

26.VI.1886 - a murit *Alecu Leonard* (n.1804)
26.VI.1904 - s-a născut *Petre Pandrea* (m.1968)
26.VI.1925 - s-a născut *Al. Simion*
26.VI.1925 - s-a născut *Mira Preda*
26.VI.1927 - a murit *Vasile Pârvan* (n.1882)
26.VI.1936 - a murit *Constantin Stere* (n.1865)
26.VI.1940 - s-a născut *Ion V. Strătescu*
26.VI.1996 - a murit *Ovidiu Papadima* (n. 1909)
27.VI.1840 - s-a născut *Samson Bodnărescu* (m. 1902)
27.VI.1887 - s-a născut *Emanoil Bucuța* (m.1946)
27.VI.1968 - a murit *Const. Ignătescu* (n.1887)
27.VI.1977 - a murit *Ion Dumitrescu* (n. 1914)
27.VI.1992 - a murit *Corneliu Sturzu* (n.1935)
28.VI.1919 - s-a născut *Ion D. Sîrbu* (m.1989)
28.VI.1951 - s-a născut *Virgil Mihaiu*
29.VI.1819 - s-a născut *Nicolae Balcescu* (m.1852)
29.VI.1837 - s-a născut *P.P.Carp* (m.1919)

29.VI.1913 - s-a născut *Lola Stere Chiracu* (m.1984)
29.VI.1922 - s-a născut *Ioan Dan*
29.VI.1922 - s-a născut *Petre-Gheorghe Bârlea*
29.VI.1991 - a murit *Vasile Zamfir* (n. 1932)
30.VI.1945 - s-a născut *Dorin Tudoran*
30.VI.1962 - a murit *B.Jordan* (n.1903)
30.VI.1994 - a murit *Adrian Beldeanu* (n.1935)
1.VII.1864 - s-a născut *Iosif Blaga* (m. 1937)
1.VII.1881 - a apărut revista „*Contemporanul*” (1881-1891)
1.VII.1902 - a apărut revista „*Lucefărul*” (1902-1920)
1.VII.1917 - a murit *Titu Maiorescu* (n.1840)
1.VII.1921 - s-a născut *Ion Mihăileanu*
1.VII.1925 - s-a născut *Ion Maxim* (m.1980)
1.VII.1929 - s-a născut *Costache Olăreanu*
1.VII.1941 - s-a născut *Ion Pop*
1.VII.1951 - s-a născut *Viorel Mihail*
1.VII.1966 - a apărut revista „*Tomis*”
1.VII.1972 - a murit *Bazil Munteanu* (n. 1897)
2.VII.1891 - a murit *Mihail Kogălniceanu* (n.1817)

2.VII.1893 - s-a născut *Luca I. Caragiale* (m. 1921)
2.VII.1893 - s-a născut *Demostene Botez* (m.1973)
2.VII.1893 - s-a născut *Mihail Tican-Rumano* (m.1967)
2.VII.1914 - a murit *Emil Gârleanu* (n.1879)
2.VII.1919 - s-a născut *Ștefan Fay*
2.VII.1926 - s-a născut *Octavian Paler*
2.VII.1946 - s-a născut *Dan Verona*
3.VII.1828 - a murit *Ioan Cantacuzino* (n. 1757)
3.VII.1900 - a murit *Ioan A.Lapedatu* (n.1844)
3.VII.1923 - s-a născut *Paul Nicolae Mihail*
3.VII.1926 - s-a născut *Vasile Vasilache*
3.VII.1927 - s-a născut *Ștefan Gheorghiu*
3.VII.1929 - s-a născut *Zeno Ghițulescu*
3.VII.1941 - s-a născut *Iacob Burghiu*
3.VII.1942 - s-a născut *Titus Știrbu*
3.VII.1948 - s-a născut *Mihail Tatulici*
3.VII.1976 - a murit *Al. Bistrițeanu* (n.1911)
3.VII.1992 - a murit *Gheorghe Vlad* (n.1927)

4.VII.1923 - s-a născut *Haralamb Zîncă*
4.VII.1936 - s-a născut *Bartis Ferenc*
4.VII.1949 - s-a născut *Victor Atanasiu*
4.VII.1964 - s-a născut *Laurențiu Duican* (m.1982)
5.VII.1920 - s-a născut *Iulia Soare* (m.1971)
5.VII.1922 - s-a născut *Petre Hossu*
5.VII.1929 - s-a născut *Aurel Deboveanu*
5.VII.1931 - s-a născut *Al.Oprea* (m.1983)
5.VII.1935 - s-a născut *Nikolaus Berwanger* (m.1988)
6.VII.1906 - s-a născut *Ilie Ienea* (m. 1974)
6.VII.1920 - s-a născut *Dragoș Vicol* (m.1983)

6.VII.1924 - s-a născut *Alexandru Sen*
6.VII. 1933 - s-a născut *Ion Bolduma*
6.VII.1937 - s-a născut *Teofil Bălaj*
6.VII.1944 - s-a născut *George Alboiu*
6.VII.1950 - s-a născut *Adrian Alui Gheorghe*
6.VII.1956 - a murit *Constantin Narly* (n.1896)
7.VII.1922 - s-a născut *Dionis Tanasoglu*
7.VII.1939 - s-a născut *Voicu Bugariu*
7.VII.1951 - s-a născut *Daniela Caurea* (m.1977)
7.VII.1964 - a murit *Ion Vinea* (n.1895)
7.VII.1988 - a murit *Mihail Cruceanu* (n. 1887)
7.VII.1994 - a murit *Mihail Șerban* (n.1911)

Lansări

Luni, 14 iunie, în Sala Oglinzilor de la Uniunea Scriitorilor a avut loc lansarea volumelor: *Dialoguri după tăcere* - Ion Negoșescu către S. Damian și *Aruncând mînușă de S. Damian* apărute la Editura DU Style - Editurile Universală. Au luat cuvîntul scriitorii: Nicolae Breban, Gabriela Adameșteanu, Gabriel Dimisianu, Ana Blandiana și Doina Uricariu, editoarea cărților lansate. La sfîrșitul manifestării a vorbit S. Damian.

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI PIAȚA UNIVE'SITĂȚI

(IV)

DINTRE analizele ce ar trebui citite cu creionul în mână înainte de plonjarea voinicească în debaterile privind noul episod al vechii tragedii balcanice m-aș opri fie și numai la două. Prima ar fi volumul *Diplomacy*, publicat în 1994 de fostul secretar de stat american (1973-1977) Henry Kissinger. Cartea, apărută anul trecut și în românește (*Diplomația*, Editura ALL, traducere de Mircea Ștefănescu și Radu Paraschivescu), era considerată de Marvin Evans, în *The Times*, un *opus magnum* al celui ce primea în 1973 Premiul Nobel pentru pace. Cea de a doua aparține lui Thomas L. Friedman, cu mult mai mult decât un comentariu de politică externă în *The New York Times*. Volumul se numește *The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization* și a apărut la Farrar, Straus & Giroux la sfârșitul primăverii acestui an. *The New York Times Magazine* publica în numărul său din 28 martie 1999 un articol semnat de Friedman, text ce constituie o adăpare pentru revista a ideilor directorate ale cărții. Pe coperta revistei articolul era anunțat astfel: *De ce are nevoie lumea acum. Pentru ca globalizarea să funcționeze, America nu trebuie să se teamă să acționeze ca supraputerea atotputernică ce este.*

Analiză a unui practicant prodigios al diplomației, făcător de istorie reîntors la descrierea mecanismelor politicului, cartea lui Kissinger vorbește pe îndelete și fără complezențe despre destinul singurei supraputeri militare de astăzi. *"Călătoria Americii prin politică internațională"*, scrie Kissinger, *"a fost triumful credinței asupra experienței"*. Analistul nu ocolește costurile acestui triumf și localizează punctul în care se află în acest moment America: *"Ceea ce este nou în legătură cu noua ordine internațională ce se naște este faptul că, pentru prima oară, Statele Unite nu pot nici să se retragă din lume, nici s-o domine"*. La întrebarea ce ne frământă pe toți, Kissinger mi se pare a fi fost printre primii ce au răspuns în termeni întrebunțați astăzi mai în orice analiză serioasă dedicată lumii așa cum se naște ea sub ochii noștri: *"Sistemul internațional al secolului douăzeci*

și unu va fi marcat de o aparentă contradicție: pe de o parte, fragmentarea; pe de altă parte, globalizarea crescândă." Dar pentru a înțelege rolul Americii în lumea de mâine, Kissinger ne propune o radiografie a intrării Statelor Unite pe arena politicii internaționale.

Doi sînt președinții americani ai acestui secol care au marcat destinul internațional al Americii — Woodrow Wilson și Theodor Roosevelt. Despre primul se vorbește mai mereu, considerat fiind că a reușit să încline balanța în favoarea ideilor sale; despre cel de al doilea, se vorbește mai rar, deși unele episoade din prezentul internațional al Americii par a-i da dreptul. Intrarea Statelor Unite în lume a fost precedată și marcată profund de lupta între opțiunea pentru o America izolaționistă, jucînd rolul unui far și servindu-și cel mai bine valorile prin perfecționarea democrației acasă și opțiunea pentru rolul de cruciat, o America misionară. Wilson a fost perceput ca un preot profet, dedicat mesianismului politic, în vreme ce Roosevelt a fost prizat ca un om de stat războinic, adept al unei politici externe foarte dure. Cu toate acestea, cel de al doilea avea să fie primul american cărui i se decerna Premiul Nobel pentru pace (1906), deși trimisese trupe în Republica Dominicană (1905) și în Cuba (1906). Profetului îi venea rîndul în 1919.

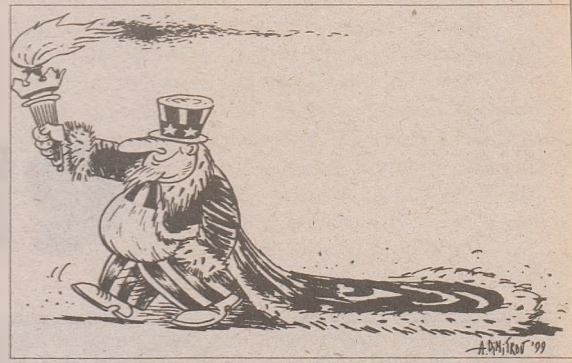
Indiferent de polul spre care a înclinat — izolaționism sau misionarism — într-un moment ori altul al existenței ei, America s-a bazat, în esență, pe aceeași convingere: că sistemul ei de guvernare este cel mai bun *"și că restul omenirii putea ajunge la pace și prosperitate abandonînd diplomația tradițională și adoptînd respectul Americii pentru legile internaționale și democrație"*, scrie Kissinger. În fond, America și-a definit filozofia politică prin contrast cu modelul european. Ea a respins conceptul de *raison d'état* al unui Richelieu, considerînd că principiile etice trebuie să se aplice în aceeași măsură statului și individului. America a crezut de timpuriu că un stat imoral nu poate produce indivizi morali. *"Nici o națiune"*, scrie Kissinger, *"nu și-a impus vreodată cerințele morale pe care și le-a impus America. Și nici o țară nu s-a chinuit atît în legătură cu prăpastia dintre valorile sale morale, care prin defi-*

O să vii la înmormîntarea mea?"

niție sînt absolute, și imperfecțiunea inerentă a situațiilor concrete la care trebuie aplicate."

Poate că deosebirea fundamentală între Wilson și Roosevelt este tocmai cea dintre valorile misionarismului și opțiunile oferite de realitate. Scepticismul celui de al doilea s-a opus mai totdeauna înflăcărării celui dintîi. Cel mai bun exemplu este acela al reacției lui Roosevelt la ideea lui Wilson de a crea Liga Națiunilor, ce ar fi urmat, cum scrie Kissinger, să instituționalizeze un anume consens, cel decurgînd din propunerea lui Wilson privind apărarea ordinii internaționale, *"consensul moral al iubitorilor păcii"*. Iată cum vedea Wilson lucrurile: *"...această epocă este una ce respinge standardele egoismului național care a condus cîndva consiliile națiunilor și pretinde ca ele să elaboreze o nouă ordine a lucrurilor, în cadrul căreia singurele întrebări vor fi: 'Este corect?', 'Este just?', 'Este în interesul omenirii?'"* Într-un discurs ținut pe 4 iulie 1919, la Mt. Vernon, Wilson explica încă o dată cum vedea apărarea păcii prin *"distrugerea oricărei puteri arbitrare, de oriunde, care poate separat, în secret și după bunul plac să perturbe pacea lumii; sau, dacă nu poate fi distrusă efectiv, cel puțin să fie redusă, practic, la neputință"*. Așa urma să se rezolve crizele fără război.

Ce credea Roosevelt despre o asemenea Ligă a Națiunilor? Într-o scrisoare din noiembrie 1918, acesta nota: *"Sînt pentru o asemenea Ligă, cu condiția să nu ne așteptăm la prea multe de la ea... Nu vreau să interpretez rolul pe care Esop l-a luat în bătaie de joc atunci cînd a scris despre cum s-au învoit lupii cu oaia să se dezameze și cum oaia, ca o garanție a bunei sale credințe, a alungat cîinii de pază și a fost numădată mîncată de lupi."* Peste numai o lună, reamintește Kissinger, Roosevelt avea să-i scrie senatorului Knox, de Pennsylvania: *"Liga Națiunilor poate face puține, dar cu cît este mai plină de pompă și cu cît pretinde că face mai multe, cu atît mai puține va realiza într-adevăr. Discuțiile despre ea au aerul caraghios grav al discuțiilor despre Sfînta Alianță, de acum o*

sută de ani, care avea ca obiectiv principal menținerea eternă a păcii. Țarul Alexandru, în trecut fie spus, a fost președintele Wilson al aceluia moment, de acum o sută de ani."

La începutul anilor 1820, Sfînta Alianță (Prusia, Rusia și Austria) încercase să înăbușe revoluția spaniolă. Statele Unite și Marea Britanie au considerat că se ivea pericolul ca Sfînta Alianță să preia controlul coloniilor spaniole din Americi. În 1823 avea să apară doctrina Monroe prin care, practic, cel de al cincilea președinte american dădea clar de înțeles Europei că, din acel moment, Statele Unite considerau că orice amestec european în emisfera vestică va fi luat de Washington drept un amestec în afacerile interne americane. În felul acesta, America intra într-o altă eră a politicii sale externe. Iată ce scrie Kissinger despre acel moment: *"America întorcea spatele Europei și în același timp își elibera mîinile pentru a se extinde în emisfera vestică. Sub umbrela doctrinei Monroe, America putea duce o politică ce nu se deosebea deloc de visurile oricărui rege european — de a-și extinde comerțul și influența, de a anexa teritorii —, pe scurt, se transforma într-o Mare Putere fără a trebui să practice o politică de forță. Dorința de expansiune a Americii și încredințarea ei că era o țară mai pură și mai cu principii decît oricare alta în Europa nu s-au aflat niciodată în contradicție. De vreme ce nu și-au considerat expansiunea drept politică externă, Statele Unite și-au putut folosi puterea pentru a-și exercita dominația — asupra indienilor, a Mexicului, a Texasului — și pentru a o face cu conștiința împacată. Într-un cuvînt, politica externă a Statelor Unite a fost de a nu avea o politică externă."*

La baza filozofiei politice americane privind atît guvernarea internă, cît și rolul Statelor Unite în viața internațională stă o dilemă, dacă nu chiar o contradicție. După Robert Tucker și David Hendrickson ea a fost întruchipată cel mai elocvent de frământările lui Thomas Jefferson: *"El voia, cu alte cuvînte, ca America să poată beneficia în ambele feluri — să se bucure de avantajele puterii, fără să cadă victimă consecințelor firești ale exercitării ei."* Kissinger crede că, în 1820, America găsea o cale pentru a rezolva această dilemă. Ea consta, pe de o parte, în disprețuirea rezultatelor politicii de echilibru al puterii înregistrate în Europa și, pe de altă parte, considerarea propriei expansiuni spre vestul Americii de Nord drept un *destin manifest*.

Întrebarea este dacă la sfârșitul acestui mileniu dilema în cauză a fost epuizată ori, dimpotrivă, dă semne că se va eternaiza. Fiindcă, într-o lume mergînd spre globalizare, o asemenea dilemă nu mai poate constitui doar o problemă internă a Statelor Unite, ci una a tuturor, în sensul cel mai wilsonian al situațiilor cărora, iată, trebuie să le facem față. Situații cărora America de azi le răspunde, uneori, mai degrabă rooseveltian, fapt într-un fel explicabil, căci așa cum remarcă Henry Kissinger: *"Print-o ironie a istoriei, America a jucat în cele din urmă rolul de conducere pe care i-l prevăzuse Roosevelt, și chiar în timpul vieții acestuia, dar a făcut-o în numele principiilor pe care Roosevelt le luase în deridere și sub conducerea unui președinte pe care Roosevelt l-a disprețuit. (...) În termenii tuturor principiilor recunoscute ale guvernării, Roosevelt a fost cel care a avut, de departe, dreptate dintre acești doi între cei mai de seamă președinți ai Americii. Și, totuși, Wilson a fost cel care a avut cîștig de cauză."*

Cîtă vreme diplomația americană rămîne o împletire de wilsonianism și rooseveltianism, ironia istoriei continuă. Fiecare generație de americani se află în fața nodului gordian. Taierea lui nu înseamnă rezolvarea dilemei ci, mai degrabă, capacitatea de a îndura zîmbetul ei condescendent.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

ÎNCURCĂTURI DE LIMBĂ

SPECIA folclorică "minoră" a *încurcăturilor de limbă* a fost la noi mai puțin studiată, nu numai în raport cu speciile "majore" (basm, baladă etc.), ci chiar în comparație cu tipurile de texte mai asemănătoare: descîntece, ghicitori, numărători din jocurile de copii. Cele din urmă puteau fi mai ușor legate de teme "serioase", mitologice, în vreme ce jocul pur lingvistic părea să rămîna ancorat în gratuit (ceea ce, după criteriul răspîndite, echivalează cu o acuzație de superficialitate). Din punct de vedere strict lingvistic, interesul pentru aceste jocuri de limbaj ar trebui să fie cu atît mai mare; e drept însă că ele nu sînt nici foarte numeroase, nici foarte variate. De fapt, nu există la noi nici măcar o formulă definitiv impusă pentru a le desemna. (Acest fapt nu e totuși neobișnuit: se știe că anumite tipuri de mesaje orale nu au neapărată nevoie de o etichetă, de un nume, pentru a circula: structura lor și mai ales formulele introductive sînt suficiente pentru recunoaștere. E normal ca un proverb să fie introdus prin "vorba ceea", iar circulația banurilor nu se bazează pe identificarea explicită a speciei, fiind suficient un semnal de tipul "o știi pe aia cu...?"). Folcloristica noastră tradițională a propus ca denumiri pentru "probele de dicție" sintagmele *frămîntare de limbă* sau *frîntură de limbă*, ambele, cu un iz arhaic și popular, datorat substantivelor *frămîntare* și *frîntură* ("frîngere"). Sintagma *frămîntări de limbă* apare de exemplu la G. Dem. Teodorescu, la Tudor Pamfile (în *Jocuri de copii*), fiind păstrată și de alți folcloriști (de exemplu de Ovidiu Papadima, în *Literatura populară română*, EPL, 1968). E înregistrată și de dicționarul academic (DA, litera F, 1934), cu definiția: "frază încîlcită, alcătuită numai din combinațiuni de cuvînte greu de rostît, cu spunerea cărora (repede și fără greșală) se ia la întrecere tineretul, pe la șezători"; nu apare însă în DEX. Acesta din urmă (citez ediția din 1996) include, cu o explicație mai vagă și chiar incompletă, doar cealaltă sintagmă, *frîntură de limbă*: "vorbire încîlcită, p. ext. frază încîlcită, alcătuită din cuvînte greu de rostît". Și aceasta circula în folcloristica noastră, de pildă în seria de *Materialuri folclorice* apărute la începutul secolului, îngrijite de Grigore G. Tocilescu și Christea N. Țapu (v. ediția lui Iordan Datcu, București, Minerva, 1981, vol. III). Din punct de vedere lingvistic, încurcăturile de limbă (folosesc această formulă care mi se pare mai curentă azi, chiar dacă nu apare în dicționarele citate) sînt

interesante pentru că manifestă o formă de conștiință lingvistică elementară, o dovadă de sensibilitate față de latura formală a limbii; în plus, alegerea dificultăților ar putea fi pusă în legătură cu specificul fonetic al fiecărei limbi. Inventarul încurcăturilor de limbă ar putea astfel reflecta spontan o ierarhie a dificultăților fonetice majore pe care vorbitorii nativi le percep în folosirea propriei limbi. Interpretarea conform căreia aceste încurcături sînt în primul rînd un exercițiu de pronunție e însă ușor idealizată: în foarte multe cazuri, jocul e doar o capcană, frazele fiind construite încît pronunțarea lor rapidă, eventual cu micile erori previzibile, să conducă la enunțuri cu conținut indecent. Sub scopul aparent al probei de dicție se ascunde astfel o manipulare lingvistică: "victima" pronunță fără să vrea fraze care o pun în încurcătură, provocînd rîsul spectatorilor. Dacă lăsăm deoparte această categorie, în care contează paronimiile și omonimiile bine ascunse, rămîn jocurile de natură pur fonetică; dintre acestea, unele sînt direct orientate către anumite defecte de dicție mai răspîndite: celui care rostește cu dificultate consoana "r" i se propun versuri în care tocmai aceasta abundă. Din rîndul probelor mai generale — singurele relevante pentru ierarhia dificultăților limbii — cîteva sînt mai cunoscute în română, fiind reproduse (cu variantele normale) în diverse culegeri: "Capra calcă piatra/ Piatra crapă-n patru" ...; "Bou breaz birlobreaz/ Din boii birlobrezenilor...". Dificultatea stă în general în a rosti grupuri fonetice care cer mișcări articulatorii mai complicate și mai ales în repetarea lor la distanță mică, cu cîte o ușoară variație. Jocurile fonetice românești se bazează mai ales pe rostirea alternată a oclusivelor și a vibrantei "r"; nu sînt totuși foarte dificile, nici foarte spectaculoase. În prezent, probele de dicție au un caracter destul de specializat, fiind continuate, de exemplu, în exercițiile actoricești. Ruptura dintre scris și oralitate face ca în educația lingvistică obișnuită rolul lor să nu fie prea mare. Poate și ca o consecință a acestei neglijări moderne a oralității, multe texte scrise conțin fraze în care repetările unor grupuri de consoane au dificultatea unor veritabile "frămîntări de limbă" (*"Excesul de accize"* - titlu, în "România liberă" 702, 1992, 1; *"Ultimul act al unui rapt legiferat"* - titlu, id. 1729, 1995, 3); acestea nu sînt însă condamnate de nici o normă și nici temperate de vreun exercițiu.

"În închisoare era mai mare de

- 28 martie 1926, se naște la Ilovăț, jud. Mehedinți.
 - 1940 - moare tatăl său. Familia se mută la București, unde Ion Ioanid urmează primele clase la liceul Sf. Sava, iar pe ultimele - la Spiru Haret.
 - 1945 - intră la Facultatea de Drept. Este exmatriculat în anul al III-lea, din pricina originii sociale (fost moșier).
 - 1949 - prima arestare.
 - 1952 - a doua arestare și detenție grea, muncă în mină.
 - 6 iunie 1953 - evadează. Trăiește în libertate o sută de zile. Prins în cele din urmă, suportă consecințele dure ale gestului său de curaj.
 - 1964 - la presiunile guvernelor occidentale, regimul comunist din România îi eliberează pe deținuții "politici". Ion Ioanid este și el eliberat.
 - 1969 - pleacă în Elveția, ca turist, cere azil politic în Germania Federală. Este angajat la postul de radio "Europa Liberă".
 - 1991 - debutează la Editura "Albatros" din București cu volumul *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, vol. I (1949, 1952-1953); vol. al II-lea (1953-1955).
 - 1992 - vol. al III-lea (1956-1959).
 - 1994 - vol. al IV-lea (1960).
- Autorul își întrerupe acum povestirea "din motive de sănătate", făgăduind cititorilor să-i însoțească "și pe ultima parte a drumului parcurs până în vara anului 1964, când vom părăsi împreună prima închisoare pentru a reveni în cea înconjurată de gratiile, sirma ghimpată și ciini de pază de la hotarele țării..."
- 1996 - vol. al V-lea și ultimul (1960-1964), cu un capitol încheiat cu plecarea din România și sosirea la Zürich.
 - 1998 - primește premiul decernat de revista "Magazin istoric" pentru cartea sa.

Următorul dialog, înregistrat în 1992, întilnirea cu Nora și Ion Ioanid au fost cele mai neobișnuite și de neuitat momente din drumurile mele "europene". Mă dusesem la München să stau de vorbă cu autorul recentului (atunci) succes editorial, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, carte pe care o citisem pe nerăsuflăte. Mă așteptam la o discuție literară, de cel mult o oră sau chiar două, dar... nu m-am mai despartit de familia Ioanid vreme de trei zile, cât am poposit în burgul german. Regăseam, în casa lor, cu bucurie uimită, o lume de care abia îmi mai aminteam și pe care o crezusem definitiv dispărută. Ne descopeream cunoștințe comune, aveam păreri și sentimente asemănătoare, de parcă am fi fost o viață împreună.

De-atunci, anii au trecut nemilos, răpind-o dintre noi pe Nora, iar pe noi ne-au însemnat cu urme dureroase...

Biografia unui best-seller

- *Domnule Ion Ioanid, sînteți autorul unui mare succes editorial. Cum s-a născut ideea acestei cărți?*

- Intenția mea primă a fost să reconstitui cât mai multe nume de oameni aflați cu mine în închisoare, oameni obișnuți. Ar fi fost păcat să se piardă aceste nume. Multe din ele mă obsedau. Pe altele, îmi era greu să mi le amintesc. Așa că, într-o bună zi, am găsit la noi, la Radio "Europa Liberă" o carte de telefon a Bucureștiului pe care, spre amuzamentul colegilor mei, am citit-o pe toată. Și așa, mi-am refăcut lista de nume, reamintindu-mi-le pe cele care mai lipseau. A urmat o muncă enormă: am început să-i împart pe închisori, pe unde i-am întilnit, apoi mi-am zis că ar fi bine să-mi amintesc și niște întîmplări.

Toată lumea se miră de memoria mea, care însă nu prea există. Nu din memorie am scris această carte, ci ea este rezultatul acestei munci.

Și totuși, cartea păcătuiește prin precaritatea datelor. După apariția primelor volume însă am primit o mulțime de scrisori care m-au ajutat să-mi refac o bună parte din amintiri, să reconstitui fapte, între timp date uitării.

Am căutat, pe cît mi-a stat în putință, să am un ton neutru, să păstrez o anume distanță față

de oameni și întîmplări. Uneori n-am reușit, dar mai important decît orice mi s-a părut că trebuie să respect adevărul, să nu deformezi în nici un fel faptele.

Victime, torționari, delatori

- *"Personajele" cărții sînt, majoritatea, niște martiri, oameni care au găsit, în acele momente grele, tîria să rămînă liberi și demni, să-și biruiască suferința. Puteți face o sumară tipologie a victimelor?*

- S-a vorbit foarte mult despre acest subiect unii pretinzînd că anumite categorii s-au prezentat prost, altele bine. Cu citiva timp în urmă, la Paris a avut loc o masă rotundă, la care au participat reprezentanți ai mai multor partide - țărănist, liberal, social-democrat - care, fiecare au susținut că partidul "lui" a dat mai multe victime, că ei au avut o purtare exemplară. Au uitat însă cu desăvîrșire să vorbească despre exemplul dat în închisoare de legionari, care s-au prezentat, uniform, cel mai bine, cu toate categoriile lor: intelectuali, țărani, muncitori...

Cel mai impresionant caz însă, a fost cazul celor de la Pitești. Nu o dată am ascultat, cutremurați, mărturisiri îngrozitoare. Cel care ne povestea simțea nevoia să se elibereze. Spuneau totul cu o sinceritate care ne zdrobea pe noi, cei care ascultam. Și nu doar o dată, aș fi vrut cu disperare ca mărturisirea să se curme.

Îmi amintesc de unul dintre cei care "au trecut" pe la Pitești. După ce a fost eliberat, în '64, la scurt timp s-a dus la Securitate și a cerut să fie din nou anchetat, pentru că "uitase" să mai declare ceva. Se clătina ceva profund și pentru totdeauna în acel om. Și nu numai în el. Consider că nimeni nu are dreptul să judece comportamentul celor de la Pitești, - formă extremă a suferinței umane.

- *Dumneavoastră ați mai întilnit foști torționari? Ce sentimente aveți față de ei?*

- De întilnit, i-am întilnit în țară, la citeva zile după eliberare. În holul cinematografului Aro - Patria, cum i se spune acum - l-am întilnit pe comandantul tuturor lagărelor din Salcia. Nu-mi amintesc numele lui. Era în uniformă, la citeva pași de mine. Eu nu mai purtam uniformă vîrgată, dar eram tuns. Recunosc că n-a fost un moment tocmai plăcut.

Astăzi, toți sau aproape toți deținuții declară că nu au sentimente de răzbunare. Probabil că nici eu nu încerc asemenea sentimente, dar, în orice caz, resping ideea "conviețuirii victimelor cu torționarii", fără ca torționarii să fie trași la răspundere. Trebuia, *trebuie* făcut procesul comunismului.

- *În ce fel ar trebui făcut procesul comunismului?*

- Nu cred că indivizii - indiferent de crimele comise, - trebuie judecați și condamnați în parte. Înainte de toate trebuie incriminat *sistemul*. Așa cum s-a făcut un proces al nazismului, este de la sine înțeles că va trebui făcut și un proces al comunismului, cu nimic mai prejos în ceea ce privește crimele împotriva umanității. În Germania, toți foștii membri ai Partidului Național Socialist au trecut prin fața unor tribunale, de așa-zisă *denazificare*. Acestea, practic, nu dădeau condamnări. Nu putea fi condamnată o țară întreagă. Dar fiecare a trebuit să treacă prin acest proces de "exorcizare".

- *Ar putea fi o primă fază publicarea dosarelor de securitate?*

- Și aici, în Germania, sînt multe dificultăți pentru obținerea dosarelor, pentru stabilirea vinovațiilor, a colaboraționismului. Exemplul cel mai recent este un avocat, care a ținut legătura între Biserica - cea Reformată - și autoritățile comuniste. Zilnic apar dovezi că a colaborat cu Stasi, pentru ca, apoi, tot zilnic, să vină dovezi că, de fapt n-a colaborat, ci doar a sprijinit Biserica pe lingă autorități. Greu de stabilit adevărul. Versatilitatea unora...

- *Cum au apărut turnătorii în România?*

- Înainte de 1952, în plină teroare, pe cînd se făceau arestări masive, în cercuri închise noi vorbeam liber, aveam încredere unii în alții. Nu apărase încă mentalitatea că printre noi *trebuie* să fie un turnător. Aceștia, pe care îi știam, erau excluși din cercurile noastre.

După eliberare, i-am întilnit pe citeva dintre ai noștri și, cu uimire am aflat că "turnătorii", ostracizați pe vremuri de noi, fuseseră între timp admiși. Cînd mi-am exprimat nedumerirea, mi s-a răspuns: "știm că-i turnător, da' i băiat bun, pe noi nu ne toarnă". Apăruse între timp, în cei doisprezece ani, noțiunea de "turnător al casei", care "se poartă bine" cu grupul din care face parte. Ca, de! "nici lupul nu mîncă lingă viziună!"

Am avut și camarazi de pușcărie care, pînă aproape de sfîrșitul detenției s-au comportat impecabil, trecînd deseori prin încercări cumplite. Și s-au ținut tari pînă cînd situația începuse să se amelioreze, iar atunci, tocmai atunci, au cedat. Poți să știi *de ce*, sau *cum*? Timpul lucrează pe un sistem nervos care nu este de oțel...

- *Dumneavoastră sînteți unul din cei care nu au făcut compromisuri de nici un fel. Ce resort lăuntric credeți că-l împinge pe om spre compromis?*

- Prudența excesivă, de pildă, poate fi uneori cheia compromisurilor. O prudență excesivă, care încă mai continuă. Am fost indignat de un telefon recent, la care un necunoscut mă lauda grozav. L-am întrebat de unde vorbește. Se afla la München și tocmai se întorcea în țară. L-am întrebat cum îl cheamă și nu mi-a răspuns. Am crezut că nu m-a auzit și am insistat. Mi-a spus: "ei, dumneavoastră nu știți ce e în țară..." și...a rămas un necunoscut. Vă mărturisesc că mi-a fost jenă să-i spun că mă insultă, că în timp ce el știe cu cine vorbește, eu nu. Că implicit mă face turnător etc...

Alții merg cu mine la berărie și tot timpul privesc în spate. Acuma încă...

Micul compromis zilnic

- *Cum ați găsit societatea românească at ci, în 1964, la ieșirea din închisoare, după absență de 13 ani?*

- După eliberare, noi, "pușcăriași" am ți legătura între noi, am rămas, toți, solidari, ci dacă ne aflam într-o închisoare ceva mai m cît o țară.

În schimb, pe cei "rămăși" acasă nu i mai găsit așa cum îi lăsasem. Micul compro zilnic îi deformată.

Înainte de arestare, împreună cu colegi școală, de generație, nu numai că gîndeam fel, dar și acționam la fel. Ne duceam să ascultăm pe Rege, pe Maniu. Ba mai mult, atunci, imediat după război, era epoca org zațiilor clandestine împotriva comuniștilor făceam și noi cum ne pricepeam. Eram i amatori, altminteri entuziaști și hotărîți. S geam arme - între noi funcționa un mic t de arme, ba primite, ba găsite, ba căpătate. dintre noi au căzut în mîinile securității făcut închisoare. Alții au scăpat. Cînd m reintilnit, după 13 ani, unul din ei mi-a : "măi, ce greșeală să te bagi în asemenea vești fără vreo speranță..." De parcă el i băgase în aceleași "povești". Ne judeca nile "nesăbuite" prin prisma timpului, cum el n-ar fi participat la ele.

- *Dar acum, cum îi găsiți pe români, această despărțire de mai bine de douăz ani?*

- De fapt sînt 50 de ani de despărțire. în care societatea s-a schimbat enorm, est societate. Înainte de '89 eram mereu de români. Nu știu cît de reprezentativi sau sînt cei pe care i-am întilnit, dar atunci am avut șocuri față de limbajul "o nou". Pentru că, oricît ne-ar durea, treb admitem că "omul nou" a fost, din creat: egoist, interesat "să se orienteze", i nă după căpătuiala, indiferent cum o zează. Ajunsesem la un profund dezech refer în special la tineri. Deodată în apărut unul, doi, trei, de-o calitate ext nară. Îmi creștea inima cînd îi vedeam.

"Aderarea mea la Tineretul Liberal..."

- *V-a interesat politica, ați făcut vreun partid?*

- Cu toate că n-am făcut politica "tid", totuși am să vă povestesc cum am liberal.

În tinerețe nu făceam diferența în tidul țărănist ori liberal, cum nu fac nic deosebire între partidele Convenției.

Într-o zi, însă, împreună cu mai m eteni și colegi - pe-atunci eram student - ne-am dus la "Tineretul Liberal", cu s vecinătatea casei mele. Șeful, Mihai șanu, m-a întrebat cum mă cheamă și m că se bucură că-i calc pe urme tatalui liberal convins. I-am răspuns că n-aș fac politică, ci doar țin să dau o mină la ce se întîmplă. Fărășanu a ris și decurs aderarea mea la Tineretul Libe

E drept că după Revoluție nu mă că am făcut parte din Partidul Liberal cina lui Câmpeanu... Însă asta este alt

- *Dar despre ceilalți oameni politici ce părere aveți?*

- Spui om politic, spui Coposu și să te gîndești dacă mai există vreun alt om politic nu știu. Vechile persona stins. Toți care au avut un nume în Ro mai sînt în viață.

Libertatea cât afară

gul singurătății. Totuși, dacă stau și mă gândesc, în exil m-am simțit cumplit de singur. Nu mai sint în mediul meu. Până și în pușcărie era „mediul meu”.

Aici rămân, totuși, un rătăcit printre străini.

- *Au funcționat și la München organizații, comitete ale diasporei românești?*

- Au existat tot felul de organizații, am primit invitații să particip la tot soiul de adunări. N-am intrat în nici un fel de organizație. Am încercat să aflui care sînt cele ale securității. Mai simplu de depistat erau ziarele securității. Tonul îl dădea o revistă din țară, „Glasul Patriei”, care pe urmă s-a numit „Tribuna României”. Circola numai în străinătate. Era minciuna, otrava poleită pentru Vest... Au fost chiar și întâmplări pline de haz. La o Poștă a Redacției, a apărut o poezie a nu-știu-cui, a unui refugiat, care ne anunțase că în acrostih scria „Jos Ceaușescu” sau „Ceaușescu criminal”.

Un alt motiv de distracție a fost publicarea poeziei lui Ceaușescu, în aceeași revistă, vorbind de la pupitru. În vreme ce în ziarele din țară „Scinteia”, „România liberă”, poza avea sceptoru, așezat lingă mina lui dreaptă, în „Tribuna României” din poză - era aceeași - dispăruse sceptorul.

- *Ați regretat vreodată că ați plecat din România?*

- Regret tot ce am lăsat acolo: oameni locuri, amintiri... Apoi regret că nu am participat și eu la cele întâmplate în noaptea de 21 decembrie și după aceea. Dar unul din marile mele regrete rămîne acela că nu am trăit momentul „Piața Universității”.

Cu gîndul acasă

- *Ca victimă a „rigorilor” regimului comunist, ce părere aveți despre iertare?*

- Ar trebui să repet ce-a spus Monica Lovinescu, într-un episod al „Memorialului durerii”: sînt pentru iertare, dar ca să iertăm trebuie să știm pe cine iertăm.

- *Credeți în posibilitatea unei reconcilii naționale?*

- Chiar așa edenică și cu îmbrățișări nu credea se va face! Va rămîne mereu insatisfacți unora care ar vrea să-i audă pe călăi recunoscînd raul comis, cerînd iertare... Iar atitudine arogantă și agresivă a acestora îndepărtează tot mai mult momentul reconcilierii, dacă această se va face vreodată. A fost prea multă suferință, prea multă durere...

- *Intenționați să vă întoarceți în România, măcar ca turist?*

- Da, vreau să mă întorc, dar... *num. acasă...*

Între timp, Ion Ioanid a venit de cîteva ori în România, dar locuiește mai departe de München, unde trăiește tot românește...

Sanda Anghel

München, 1992

„În exil m-am simțit singur...”

- *Cînd v-ați hotărît să rămîneți definitiv în Germania?*

- Păi, de-asta am și plecat din țară. Ca să rămîn. Mai întîi am ajuns la Zürich. După o săptămînă de stat în Elveția, am ajuns în Germania, pentru care aveam viză de tranzit. Am venit la München, unde aveam prieteni de familie de-ai părinților mei și unde se găsea o puternică colonie de români. Prietenii mei m-au găzduit, m-au plimbat, apoi m-au dus la Zirendorf, unde se afla un lagăr pentru cei care cereau azil.

Eram posesorul unui lucru extraordinar pentru autoritățile germane, luat fără să știu, cu mine, într-un compartiment al portofelului: copia foii de eliberare din închisoare. Era un document rar și prețios în '69. Evident, n-a fost nici o problemă pentru obținerea exilului, dar a durat ceva mai mult decît de obicei, din pricina cehilor. Era după Primăvara de la Praga și după invadarea Cehoslovaciei. Diferența dintre regimul de la București și cel de la Praga, ocupată de ruși, era enormă. Cehii veneau cu mașina la Zirendorf, luau contact cu cehii aflați acolo, se informau asupra celor ce-aveau de făcut și plecau înapoi în țară. Abia apoi își luau familia, lucrurile - tot ce voiau - și reveneau pentru azil în Germania. În cîteva zile, li se rezolvau problemele. Am stat cam o lună în lagăr, pînă să mi se dea pașaport de azilant.

Apoi am avut o pățanie amuzantă. M-am trezit într-o zi cu un plic pe care scria Kriminalpolizei. Am intrat în panică. M-am dus la Caritas, unde lucra un român, Tase, care se ocupa de problemele românilor. Nici el nu știa despre ce-ar putea fi vorba.

Am mers împreună la poliție unde, un comisar foarte amabil a scos un dosar și a început să citească. Era toată povestea mea: că aveam viză de tranzit de 48 de ore pe care o depășisem și așa mai departe, ne-a citit pagini întregi, spunîndu-mi că m-am făcut vinovat de depășire de termen, drept care eram pasibil de închisoare, amendă etc. Eu tot săream de pe scaun și dădeam să vorbesc, fără rezultat însă. Pe urmă, la fel de calm și impasibil ne-a citit cea de a doua parte a dosarului, care anula toată prima parte. „De ce ne-ați mai chemat?” a vrut să știe Tase. „Domnilor, hîrțile au viața lor, ni s-a răspuns. Acestea trebuiau să-și încheie viața și, de aceea, v-am chemat să vă aduc la cunoștință cele citite. Vă rog să semnați că ați luat la cunoștință”.

- *V-ați adaptat ușor la stilul de viață german? Cum v-ați obișnuit să trăiți departe de-acasă?*

- În prima mea fază de exil a trebuit să supraviețuiesc. Am lucrat la o fabrică de boilere, la o bandă rulată, alături de turci, sîrbi, în perioada de boom a Germaniei, cînd era mare nevoie de mină de lucru. Pot să vă spun că personal, cei pe care i-am întîlnit - în lagăr, la poliție etc. - aveau cuvinte de simpatie pentru români. Nemții mai aveau o ușoară rîc, pentru actul de la 23 august. Spuneau că i-am trădat.

Cînd încercam să le explic ce este în România, mă trezeam brusc în fața unor surdo-muți, cu care nu aveam cum să dialoghez. Poveștile din pușcărie nu puteau fi înțelese. Cînd spuneai că vii din România, numai decît răspundeau: „A, Ceaușescu!”. La schimbarea opiniei despre Ceaușescu, foarte favorabilă în tot occidentul la vremea aceea, au contribuit și sașii, cumpărați din România de statul german.

În final, se ajunsese la părerea că românii înghit orice, că poporul este învățat să îndure, că am stat noi și sub turci și ne-am obișnuit cu

umiliința, că mămăliga nu face explozie și tot așa. Cum puteam să le explic că la noi „mămăliga” explodase mult mai devreme - imediat după venirea comunistilor, că noi avuseserăm parte de cel mai mare și mai distrugător gulag, după cel al rușilor! Nimic din toate acestea nu i-ar fi convins. Disprețul față de noi era mult prea mare!

Doar atunci cînd a izbucnit Revoluția, s-a produs o întoarcere de 180°. Simpatia lor a durat tot atîta cît a durat și optimismul în România. Acum cred că iar am intrat într-un con de umbră.

- *Ce a însemnat exilul în viața dumneavoastră?*

- Exilul a însemnat ce înseamnă și acum și a însemnat dintotdeauna: o fază de tranziție pînă la momentul întoarcerii Acasă. Eu așa gîndesc și din acest motiv am destule probleme cu cei din jurul meu, care mă critică mereu că fac lucrurile altfel decît ei. De pildă, eu am un pașaport de azilant care-mi dă toate drepturile, minus pe cele politice. Nu pot candida politic, nu pot vota. Nu am renunțat însă la cetățenia română. Mi-ar fi rușine să răspund, într-o germană aproximativă, că am cetățenie germană. N-am renunțat la cetățenie nici măcar atunci cînd am adus-o aici pe mama. Cei rămași în țară nu primeau pașaport, dacă cel plecat nu-și „reglementa” situația, adică nu renunța la cetățenie. Statul român nu voia să aibă exilați români cu azil politic. I-am telefonat mamei, ca să mă interesez de „cum merg lucrurile, ca să știu ce am de făcut aici”. Mare lucru nu aveam de făcut, dar știam că securitatea nu era amatoare de scandal. Într-o lună, mama a obținut pașaportul iar eu sînt *unicul român din München* care și-a primit pe cineva de-acasă fără să renunțe la cetățenie.

- *Sinteți de atîta vreme la postul de radio Europa Liberă. Cum se vede de aici exilul românesc?*

- Viața exilului românesc începuse cu mult înainte de a ajunge eu aici. Oricum, noi, românii ne remarcăm prin disensiuni. Împărțiți pe grupuri, cu adversități - majoritatea desuete ce vin din trecut, românii își aruncă unii altora vini de care nu sînt vinovați, pe care nu le-au trăit. Cu românii de-aici nu se poate înjgheba o societate românească. Mentalitatea de ghetto, de exil este mult mai deformantă decît cea de pușcărie.

- *Cu ce sentimente ați venit în Germania și cum vă simțiți aici, la München?*

- Aveau obiceiul să spun, nu că am venit în Germania, ci că am plecat din România. Nu m-am gîndit o clipă și nu mi-am dorit să realizez aici o situație materială bună. Spuneam chiar că aș fi fericit să mor de foame pe malurile Senei, Tibrului sau Izarului, numai să plec de-acolo. Or, degeaba am spus mereu „am plecat de-acolo”, pentru că tot „acolo” am rămas. Tot cu ideea de a mă întoarce trăiesc.

N-am uitat nimic din ce este „românesc” și n-am încercat deloc „să mă adaptez”, „să mă integrez” în noua societate în care trăiesc. Am și fost acuzat de unii prieteni pentru ideile astea. În locuri publice, mă comport ca și ceilalți. Dar odată ajuns acasă, redevin eu.

Nu pot trăi decît românește - cu gînduri, cu lecturi, cu obiceiuri și mai ales cu sentimente românești.

- *Nu vă însingurează felul dumneavoastră de a gîndi?*

- Nu am tendința de a mă însingura de dra-

Ca și tatăl meu, și eu fac distincție între „om politic” și peiorativul „politician”.

Libertate, Demnitate, Curaj, Frică...

- *Domnule Ion Ioanid, ați cunoscut toate ipostazele: ați fost liber, arestat, evadat, astăzi vă aflați încă în exil. În închisoare v-ați simțit liber?*

- În închisoare, libertatea era mai mare decît afară. Gîndeam fiecare cum voia și discutam, cum cred că afară, în ultima parte a detenției noastre, nu se mai putea vorbi. Tocmai de-asta solidarității și încrederii create între noi, cei de-acolo, ne simțeam liberi. „Afară”, încrederea despre care vorbesc dispăruse încetul cu încetul, cercurile de prieteni de altădată deveniseră din ce în ce mai restrînse pînă ce, fiecare înțelesese să se retragă, solitar, de teamă că unul dintre ceilalți l-ar putea denunța. Așa ceva nu era posibil în închisoare.

În primul rînd, acolo funcționa o regulă de comportare: să nu ai de-a face cu ofițerul politic. Așa că *nimeni* nu cerea să iasă la raport, nici măcar sub pretextul unor reclamații îndreptățite, cum ar fi fost lipsa mîncării sau orice altceva. Dacă, totuși, cineva „cădea în păcat”, noi ripostam cu izolarea. Era o dublă pușcărie, greu de îndurat.

- *Sub ploaia de umiliințe, torturi și suferințe fizice, își mai poate păstra cineva demnitatea?*

- Cu atît mai mult poți rămîne demn, cu cît se urmărește ingenuncherea ta. Demnitatea în suferință te face să te simți bine, să fii sigur pe tine și să nu-ți fie rușine cu tine însuși.

- *Cele mai palpabile pagini în cartea dumneavoastră sînt cele în care povestiți evadarea, mersul prin necunoscut, cele o sută de zile de libertate. V-a fost frică?*

- Sigur că mi-a fost frică. Era normal. Frică îți este tot timpul și în pușcărie, pentru că te simți la cheremul abuzului în orice moment. Dar te înveți să trăiești cu frica. Este un mediu al fricii care te inconjoară și te obișnuiești să trăiești în el. Și „afară” a trăit lumea în frică. Poate că afară existau mai multe posibilități de eludare a fricii, de a apela la compromisuri, pentru a se pune la adăpost. În pușcărie, compromisul era un fapt foarte grav.

Dar tot ce am făcut, nu am făcut pentru a epata și nici pentru a da lecții. A fost un amestec de curaj și aventură, fiind perfect conștienți că am putea fi prinși în timpul evadării.

- *După eliberare, ați trăit momentul, '68 - invadarea Cehoslovaciei de către ruși și riposta dată de Ceaușescu. Ați fost contaminat de valul de entuziasm - general - față de „deschiderea” ceaușistă?*

- N-am simțit nuanța de „deschidere” de-a-tunci, pentru că nu aveam la ce raporta situația existentă. Înainte fusesem la închisoare, iar „deschiderea”, pentru mine era mult mai mare, totală, fără nuanțe. În momentul invaziei Cehoslovaciei și al celebrului discurs al lui Ceaușescu, mă aflam la mare, la 2 Mai. Am rămas pe loc, împreună cu un prieten și cu vreo cinci cehi care nu știau ce să facă. Gazda, un franțuzois foarte de treabă, a coborît din pod un radio vechi și, spre spaima nevastei lui, am ascultat Europa Liberă.

Am plecat la București unde, printre foștii mei colegi de pușcărie se crease un curent: să ne înscriem în gărzile patriotice, să ni se dea arme și să apărăm țara de ruși. Eu am spus că dacă vin rușii, o să găsesc noi arme, dar nu vîd de ce să mă îmbrac în uniformă lor și să-mi pun stea în frunte.

Alexandru George recitit

memorie, deși prima apăruse chiar atunci când, pe neașteptate, trăda romanul total pentru prozele scurte, iar celelalte două, chiar în anul când și le publica. Sigur, există pentru orice carte stimuli aflați la vedere și alții conținuți în "aerul timpului", unii neconștientizați, alții nedecarați pur și

simplicu.

Tipăritu-și povestirile o dată cu "debutanții tardivi" - Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu, Tudor Țopa, Petru Creția, Barbu Cioculescu (sunt cei enumerați de el însuși), Alexandru George se mândrește a fi contribuit la "întoarcerea în linia firească a prozei românești" după alterarea adusă în 1948 de dictatul literaturii partinice. Suferind atunci, în 1971, consecințele tezelor din iulie, cu interdicția de comentare normală a cărții, autorul a resimțit până azi frustrarea tăcerii care a înconjurat-o, înțelegând, la reeditare, să vină înaintea unui public în parte nou, cu toată emoția unui debut secund și așteptarea reparatoarei consacrarilor retrospective: suntem, nu-i așa, în plină activitate de revizuire a ierarhiilor, și nu întâmplător acest mare ofensat de priza și cota beletristicii sale întreprinde tot ce e posibil pentru a-și repune cărțile sub ochii cititorilor, relansându-și (cu un cuvânt care se poartă) opera. *Clepsidra cu venin*, volum demn de interes din mai multe motive, a ieșit acum câteva luni în ediție nouă, dar a rămas practic necomentat, suportând și de astă dată, din pricini schimbate, o recenzie... tăcută pe care orice autor o echivalează cu o sancțiune negativă.

AICI ajungem la un alt paradox care lucrează în cazul lui Alexandru George și, spre mirarea neatentă a tuturor, îl scandalizează pe imprimant. În ultimii ani cel puțin, numele lui este probabil dintre cele mai vehiculate, în general pozitiv, prin declarații și bilanțuri, este premiat de reviste, asociații, uniuni și fundații, textele îi apar în câteva publicații de ținută, e invitat la radio, la televiziune, simpozioane, colocvii și rotonde, constituie subiectul unor portretizări pitorești, de afișată virtuozitate, pentru cei care au aerul că oficiază astfel un act de apreciere critică. Și în tot acest timp, cel în cauză, simțindu-se probabil în pericolul de a deveni simulacru vacuu al propriei prezențe literare, afirmă fără odihnă că nu e cunoscut, adică nu e citit, iar locul și rolul în literatura ultimelor decenii al scriitorului care este nu s-a (re)definit. "Lectura e

un omagiu profund, iar lectura critică, adevărata existență a cărților" scria într-o carte mai veche a sa autorul *Clepsidrei*...

Ca editor al acestei cărți, sub beneficiul unei reparcurgeri recente, mă încumet, cu orice risc, să pledez pentru "o a doua lectură" a ei și, de altfel, a întregii proze de ficțiune a lui Alexandru George. Spun "cu orice risc", din luciditate. Nici "orizontul de așteptare", nici comoditățile cititorilor, nici preocupările obsedante actualmente nu favorizează apetitul pentru o astfel de proză saturată de subiect de subtext livresc și estetic, autoreferențială până la narcisism ca *literatură din literatură*, foarte sollicitantă prin manierismul care pretinde disponibilitate pentru "agudezza", spirit ludic și fantazii.

Prozele din *Clepsidra cu venin* par să asculte de un pariu care nu e la îndemâna oricui și se expune, în tot cazul, acuzei de autoevaluare supralicitată. Scriitorul și-a propus să "refacă din reminiscențe, lecturi, sau chiar din închipuire, o hartă a tărâmului povestirilor pe care toată lumea le-a auzit sau le-a citit", dar să-și facă remarcată chiar pe acest teren arhifrecventat vocea, atitudinea, singularitatea. Imaginea hărții nu e doar o reverie geografică, deși autorul ține să se arate atacând cu brio orice timp și meridian, din deșerturile arabe pe vremea cruciadelor pînă în America latină, din Italia Renașterii în Viena imperială, din Germania Sturm und Drang-ului în Londra lui Sherlock Holmes sau în U.R.S.S.-ul K.G.B.-ului, din Franța postnapoleoniană în București sau cutare oraș provincial din România interbelică. "Harta" este

cu mult mai ambițioasă, vizând o lume spirituală, care începe cu varietatea subiectelor și prinde corp prin reprezentarea - cu dexteritate ireproșabilă a "culorilor" locale - unui caleidoscop de medii și mentalități, de limbaje și stiluri. Se poate băga de seamă că diversificarea a survenit treptat, probabil pe măsură ce scriitorul își intra în mână. Prima treime a cărții se menține în lumea basmului romantic, a romanului gotic și a prozelor lui Edgar Poe sau Villiers de l'Isle Adam, totul intrat în modalitate frapantă, prin ritm și procedeele de a sugera "pecetea tainei" - ceea ce, după gust, se poate fie aprecia ca suport al parafrazei, un fel de semn al citării, fie reproșa ca un abuz de parfumuri grele.

PROBABIL cel mai potrivit mod de lectură pentru aceste proze este ca, identificând tema parafrază, să se observe numai deocamdată procedeele de insolitare. Ca regulă generală, se constată că, deși e un expert în materie de proză fantastică (în 1982 a publicat o antologie de gen, *Masca*), Alexandru George își menține majoritatea textelor pe pragul fantasticului, într-un regim aș spune profotantastic, asimilind bine lecția lui Mateiu Caragiale din *Sub pecetea tainei*. (Mateiu Caragiale, un alt nume nerostit în *Argument* de Alexandru George care i-a consacrat de altfel o carte întreagă, dar, legat de stimularea prozelor din *Clepsidra*... preferă să trimită la V. Voiculescu și Mircea Eliade, cu ambii avînd prea puțin în comun.) Exploatând îndemnativ recuzita, el obține o atmosferă stranie care nu

INTR-O ediție se poate spune de autor, prefăcută cu un *Argument* și o cronologie a operei care-i aparțin, "Biblioteca pentru toți" a Editurii Minerva a publicat, la sfârșitul anului trecut, *Clepsidra cu venin*, volumul de povestiri al lui Alexandru George, apărut prima oară în 1971, cu numai zece texte, față de optsprezece cât conține astăzi. Unele, spune autorul în *Argument*, "nu mergeau atunci", altele au fost, din diverse alte pricini, revăzute și încheiate în deceniul din urmă. Titlul este independent de numele vreunui din povestiri, susținând de sine stătător o metaforă poate a timpului biologic sublimând o umoare amară... Era, după *Simple întâmplări cu sensul la urmă*, a doua carte de proză scurtă a unui autor care, în intimitate, emula cu experiența narativă proustiană și, după cum dezvăluie tot în *Argument*, se afla obsedat la acea dată de gândul romanului unic, atotcuprinzător, expresie a unui subiectivism în opoziție cu narațiunile de tip clasic și, de fapt, cu genul de roman promovat de comanda oficială a vremii.

Prozatorul declară că a fost el însuși surprins de brusca pornire de a scrie, pe la jumătatea anilor '60, o serie de proze scurte, artiste și parabolice, "parafraze pe teme clasice", pur livresci, în răspăr manifest cu directivele oficiale către "fresca de actualitate" - astfel încât nu puteau fi destinate decât sertarului. Și-a resimțit gestul ca pe o trădare a presupusei sale vocații, dar nu i s-a dat cu mai puțină vervă și incitație, ceea ce înseamnă că răspundea unei predispoziții care o concura. Fapt preabine verificat pe măsură ce numărul cărților scrise de Alexandru George a sporit vădînd înclinația către fragmentar, către capriciul escistic, către miniatura stilistică. Drept stimulente posibile pentru joaca sa, într-ale proze scurte Alexandru George indică raducerea pe care o realizase a *Povestirilor crude și insolite* de Villiers de l'Isle Adam, dar și lectura unor italieni ca Bontempelli, Pirandello, Moravia, Angelo Soldati (nu și Dino Buzzati?) - și e interesant că, de la noi, o plachetă ca *Echinoux nebunilor* de A. E. Baconsky (1965) sau *Prozele* lui Radu Petrescu, dar și *Vedere din balcon* de Costache Olăreanu (ambele din 1971) nu-i vin în

POLIROM
NOUTĂȚI
iunie '99

Mihai Eminescu
Opera poetică

Dumitru Irimia
Introducere în stilistică

Miguel de Unamuno
Jurnal intim

Jacques Le Goff
Omul medieval

În pregătire:
A.S. Pușkin
Basarab Nicolescu

Talismanul (poezii)
Transdisciplinaritatea. Manifest

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Brașov, str. Toamnei nr. 7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

pe îndelete

trece însă în zona suprafirescului, a paranormalului, exploatând de preferință "simpla întâmplare", uluitorul (din) cotidian, pe care-l încarcă de memorie literară. Ca motto al unei proze din precedentul volum, *Simple întâmplări cu sensul la urmă*, sint puse de altfel, cu tâlc, cuvintele lui Barbey d' Aureville: "C'est le fantastique de la réalité"... Toate răsturnările senzaționale de situații, destine, deznodaminte - nu lipsite de alură și demnitate fatidică - sunt generate în regim psihologic plauzibil. Fie sensibilitatea, fie judecata, ingeniozitatea, sau voința intensă a personajelor operează saltul calitativ al trăirii, din banal în extraordinar, din psihismul vegetativ în experiență acută. În *Jocul astrelor și capcana morții* contesa Giovanna Ferri trebuie să devină mireasa condotierului care i-a cotoplit cetatea asasinându-i familia. Ea vrea să se sinucidă, dar slujitoarea Maddalena, maestră a descântecelelor și astrologiei, cunoaște secretul de a fabrica o otrăvă cu efect aleatoriu: ucide sau, dimpotrivă, cruță, potrivit destinului înscris în astre. O intrigă desăvârșită "capcana morții", în care cade pretendentul asasin și uzurpator. Și în *Adevăratul secret al unui judecător de whist* misterul unui presupus pact infemal se dovedește a fi o farsă, iar curiozitatea pentru prodigiosul succes la cărți al protagonistului rămâne *sur sa soif*. Iată și *Nemaipomenita aventură a doctorului Nimbus și profesorului Klaps* - un text dintre cele adăugate actualei ediții a *Clepsi-drei...* Doctorul Nimbus a început "de 26 de zile" să-l viseze noapte de noapte pe concitadinul său, profesorul Klaps, cu care abia se afla în relații de salut. Interpelându-l, Nimbus îl acuză că ar fi un "agens malleficum", inoculându-i-se în vis prin tehnici necurate de agresiune psihică, efecte telepatice, magie etc. Klaps nereușind să-l convingă pe nefericitul vizitor că ar fi victima propriilor halucinații sau "unor asimilări confuze de teorii psihologice răsuflete", lucrurile se încing progresiv și cei doi ajung la duel. Sub stare de tensiune extremă, sucombă ambii simultan, după primul foc de revolver tras în aer. Comentariul naratorului păstrează, în termenii cei mai banalizați de altfel ai convenției, efectul de mister în zona relativă a opiniei și opinabilului.

În *Pe strada Destinului la nr. 13* naratorul visează într-o noapte că este întrebat pe unde vine strada Destinului. Perplexat, pomnește o anevoioasă, dar tenace acțiune de identificare a existenței unei asemenea străzi - fără nici un rezultat. Târziu, după ce abandonase orice preocupare, dă într-o zi, plimbându-se, peste o străduță care se chema a Fatalității... La

nr. 13 nu locuia nimeni, căci strada avea mai puțin de o duzină de case. Este, mi se pare, singura proză din volum care lansează o trimitere, și aceasta cumva derizorie, către navelistica de gen a lui Mircea Eliade. Un *scherzo* este și *Mefisto la Weimar*, menționabilă pentru acuratețea sugestiei diabolice de dincoace de fantastic. Efectul de *mise en abîme* dintre două personaje minore care pretind fiecare, în fața lui Goethe, că sunt Divolul e bagatelizat deodată, în final, când, după ce s-a debarasat ironic de intruși, Creatorul, a cărui siluetă "clipește fosforescent în întunericul încăperii", își moaie pana într-o cemeală "neagră ca fundul Tartarului" și începe să scrie...

Supremul sacrificiu este o povestire à propos de care Alexandru George și-a revendicat paternitatea subiectului din *Racul* lui Al. Ivasiuc, și, indiscutabil, ea trebuie avută în vedere nu doar ca precedent autohton în transplantarea pe sol literar românesc a unor scriitori din familia lui Garcia Marquez, dar, coincidență încă și mai strânsă, pentru motivul inocentului sacrificat într-o conspirație tenebroasă. Subiectul mixează două scenarii enigmatice: unul e al hazardului stupefiant, asimilabil miracolului, cu urmări incalculabile uneori într-o istorie politică, celălalt al complicatelor oscilații în jocul de forțe la vârful puterii. Tema angajamentului fără rezervă, răsplătit prin asasinat, potrivit regulilor cinice ale tranziției de putere se regăsește în *Unul dintre nenumăratele foarte importante amănunte* (e vorba de o rudenie la nivelul șefilor) unde un slujbaş K.G.B., care crede *ad litteram* discursul oficial și-l aplică trup și suflet/ ajunge să-și trăiască într-o năucitoare confuzie declinul, sfârșind prin a fi executat -/ caricatură mizera a unui personaj din *Zero și infinitul*.

CU MULTE pagini scrise fără cusur, cu surprize narative ingenioase, respirând o pasiune puțin obișnuită pentru actul literar, cu mitologia și soteriologia lui, dar niciodată în pană de umor sau elasticitate de spirit, oferind, înainte de prestigitorii postmoderni ai deceniului nouă delectarea "petrecerii cu gândul prin spații" și stiluri, *Clepsidra cu venin* nu va revoluționa poate scara de valori în proza scurtă românească a ultimelor decade din secol. Dar sigur o va corecta și va deveni un reper instructiv în cazul în care, pe temeiul unei lecturi fără comodități și prejudecată, problema va fi regândită.

Gabriela Omăt

Editura Alfa

Ștefan Banulescu, *Cartea de la Metopolis*, ediția a III-a, prefață de Dan-Silviu Boerescu, 316 p.

LA APARIȚIE, în 1977, *Cartea de la Metopolis* era un fel de subtilu. Deasupra, cu litere de două ori mai mari, se putea citi titlul *CARTEA MILIONARULUI*. Coperta a patra aducea lamuriri și promisiuni: „Romanul *CARTEA MILIONARULUI* de Ștefan Banulescu cuprinde patru părți: I. *Cartea de la Metopolis*, II. *Cartea Dicomesiei*, III. *Sfârșit la Metopolis*, IV. *Epilog în orașul Mavrocordat*“. Prozatorul proiectase așadar un castel de hîrtie cu patru aripi, a cărui arhitectură complicată se poate banui numai din sonoritatea înlanțuirii titlurilor. Astăzi, la a treia ediție, se știe că trei părți au rămas pure virtualități (cu excepția fragmentelor din *Cartea Dicomesiei* apărute în *Viața Românească* în 1988-89) și că tetralogia nu va mai fi niciodată scrisă. Totuși faptul că Editura Alfa a eliminat cu totul de pe copertă genericul inițial, *Cartea Milionarului*, este, cred, o greșeală, cu atât mai mult cu cât Milionarul este un personaj-cheie al romanului. Acest amănunt nu umbrește însă bucuria cititorului de a vedea reeditat unul din cele mai bune romane scrise la noi în anii comuniști și care rezistă, fără efort și fără riduri, la noile pretenții ale noilor (ori mai vechilor) cititori. Tragic, ironic, grotesc, diafan, ludic, fabulos, real, parabolic - aproape orice adjectiv se potrivește acestei cărți mereu seducătoare.

Paul Goma, *Roman intim*, Cu două (suite de) întrebări ale lui Dan-Silviu Boerescu pentru Paul Goma, 368 p.

ÎNCHEIAT la Paris în 1989, *Roman intim* este ultima verigă dintr-un „ciclu declarat-autobiografic“ (cum amintește autorul) care mai cuprinde: *Din calidor - o copilărie basarabeană*, *Arta refugii - o copilărie transilvană*, *Astra și Sabina*. O utilă *Notă bibliografică* face bilanțul celor nu mai puțin de 41 de titluri de proze publicate, republicate, nepublicate ori chiar *neterminate* ale Dlui Paul Goma. Numărul mare al acestora din urmă dă imaginea unui laborator scriitoricesc aflat în continua fierbere.

Roman intim nu diferă, ca ton, de cărțile publicate deja de Paul Goma, căci, în ciuda eforturilor sale de a inventa noi tehnici narative, de a fi pe cât de aprig pe atât de ludic, prozatorul este prin excelență monoton, indiferent dacă scrie roman, jurnal, „jurnal-roman“ sau articole polemice. Într-un dialog București-Paris purtat la 4 mai anul acesta, criticul Dan-Silviu Boerescu îl întreabă pe autor: „Vă simțiți bine în rolul de mare provocator al culturii române contemporane?“ (Am extras chestiunea esențială dintr-un adevărat bombardament interogativ). Iată o parte din răspuns: „Dacă biografia mea 'provoacă', să se știe: n-o fac dinadins; dacă scrierile mele 'provoacă' - nu în acest scop le-am pus pe hîrtie. Că eu, autor, aș fi...provocator: hotărît, nu. Sunt doar un ins care tinde spre normalitate“ (p.V). Citind această afirmație cuminte rămînem visători.

Dan-Silviu Boerescu, *Plaja nudistilor - cele mai bune povestiri 1998* - O antologie de Dan-Silviu Boerescu (selecție, prefață, aparat critic), 328 p.

„DAN Silviu Boerescu... de Dan Silviu Boerescu“ sună chiar mai ciudat decît genericile de odinioară ale filmelor lui Sergiu Nicolaescu în care, la fel, numele regizorului era reluat în diverse contexte. Cu atât mai mult cînd aici este vorba de o antologie în care autorii sînt cei 21 scriși în interior. Între ei Radu Aldulescu, Petre Barbu, Anamaria Beligan, Emilian Blaj, Silviu Lupășcu, Mircea Nedelciu, Răzvan Petrescu, Mircea Horia Simionescu. Povestirile sînt selectate din revistele literare apărute la noi în 1998. Autorul antologiei alege în așezarea textelor formula cea mai comodă: ordinea alfabetică a numelor autorilor. Un gest elegant este alcătuirea unei liste finale cu toți cei care au publicat povestiri în 1998, cam 200, pusă sub genericul *...Și ei au fost în Arcadia!* Această listă va permite cîrcotașilor să spună, conform unui bine stabilit obicei, că X ar fi meritat locul lui Y, că Z pe al lui W, că B n-avea ce căuta în carte etc. Nu, nu facem parte din categoria cîrcotașilor. Vă invităm pur și simplu în Arcadia povestirii.

Al. Ioanide

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șuşară

Cărbunari '99

CÎND, cu un an în urmă, în satul Cărbunari din Maramureș, la o depărtare de vreo douăzeci de kilometri de Baia Mare, se încheia prima ediție a unui simpozion privat de sculptură în marmoră, *Cărbunari '98*, reacțiile erau amestecate. Uimirea că un prosper om de afaceri, ing. Victor Florean, proprietarul mai multor exploatări de marmoră și al unei fabrici de prelucrare și de finisare, utilată la zi și condusă cu multă pricepere, finanțează o acțiune artistică și încearcă să pună în valoare noblețea materialului dincolo de utilitatea lui, nu a fost nici mică și nici de scurtă durată. Comentariile optimiste consemnau ca pe un fapt împlinit prima ediție, dar acordau puține șanse continuării, cele circumspecte se interogau subtil asupra eficienței economice și asupra utilității simbolice ale unei asemenea întreprinderi, iar firile mefiente, cu un înțelungat exercițiu al înmormântării caprelor din vecini, prevedeau un eșec spectaculos al industriei de marmoră într-un stoc inert de imagini și de forme, ba chiar o prăbușire a artei însăși sub impactul impur cu lumea afacerilor. Așadar, după aceste scenarii, pe Victor Florean, ca patron animat de viziuni gratuite și de utopii artistice, urma să-l aștepte, la drum deschis, falimentul, iar pe artistul plastic Mircea Bochiș, consilierul și parenerul artistic al d-lui Florean, avea să-l copleșească eșecul și să-l înghită iremediabil dizgrația protectorului său. Nu mi-a le va fi fost uimirea acestor sceptici la vestea că de curând, pe aceleași locuri, cu aceleași materiale și pe fondul extinderii

și al re tehnologizării fabricii de marmoră a lui Victor Florean s-a încheiat încă o ediție a simpozionului și anume *Cărbunari '99*. Ba, mai mult decât atât, relația producției cu arta s-a diversificat aici spectaculos și chiar în aceste momente se pun bazele unei instituții unice în spațiul cultural românesc, anume se lucrează la constituirea primului muzeu privat de artă contemporană. Paralel cu desfășurarea simpozionului, și ca urmare directă a unui proiect riguros întocmit și lansat de către același neobosit Mircea Bochiș, pe adresa d-lui Florean au sosit deja aproape o mie de gravuri din lumea întreagă, pentru cea dintâi expoziție internațională de gravură mică organizată în regim privat, iar aceste lucrări, împreună cu sculpturile, vor constitui fondul incipient al viitorului muzeu. Fără a mai insista asupra acestui aspect, întrucât la momentul potrivit el va fi prezentat pe larg, trebuie spus doar că în ciuda marilor dificultăți economice prin care trece acum România și care îi afectează în primul rând pe oamenii de afaceri din spațiul producției, investiția privată în proiecte artistice nu numai că nu s-a descurajat, ci dimpotrivă, în anumite locuri ea s-a diversificat, a devenit mult mai consistentă și mai ambițioasă. Iar în această perspectivă, asocierea dintre un om de afaceri cu o deschidere adevărată către fenomenul cultural și cu o gândire economică suplă, orientată precis către viitor, cum este dl Victor Florean, și un artist plastic lucid, pentru care acțiunea practică nu este în contradicție cu firea contemplativă, cum este Mircea Bochiș,

poate avea consecințe nebănuite în ceea ce privește însănătoșirea și dinamizarea climatului nostru cultural, în condițiile în care fondurile bugetare sînt și insuficiente și dirijate cu precădere către medii ineficiente și conservatoare.

Dar pînă la deschiderea expoziției de gravură și la desenarea conturilor instituționale și cele care privesc patrimoniul viitorului muzeu, cea de-a doua ediție a simpozionului de sculptură a luat sfîrșit. Cele șase lucrări realizate în acest an s-au adăugat celor din ediția trecută și ele constituie deja un fond de sculptură ambientală demn de toată atenția. Dacă prima ediție era una complet liberă și sculptorii au avut un dialog unic, acela cu materialul, ediția din acest an a fost una tematică. Fără a fi restrictivă, tema *Femeie și Inger* a dirijat totuși, în mod subtil, deopotrivă gîndirea formală a sculptorilor și viziunea lor plastică. Într-un mod evident, această temă a resuscitat motivul străvechi al erosului în artă, înțeles în dubla sa ipostază de aspirație sacră și de act profan. După cum era și previzibil, sculptorii s-au așezat spontan la o distanță convenabilă de provocarea tematică și într-o perspectivă conformă structurii lor psihologice și temperamentului lor artistic. Cei șase participanți, Mircea Bochiș, Aurelian Bolea, Dinu Câmpeanu, Nicolae Mira, Dumitru Radu și Aurel Stîncă Olteanu, chiar dacă aparțin unor generații diferite și au o prezență publică foarte diferită și ea - Nicolae Mira și Aurel Stîncă Olteanu, ambii foști studenți ai lui Boris Caragea, sînt mai puțin cunoscuți decât ceilalți - rezultatele acestei ediții sînt în același timp unitare

și fără diferențe valorice care să iasă din uzul acestui gen de manifestări. Mai important, însă, decât judecata valorică a celor șase lucrări este lectura lor formală în raport cu enunțul tematic și cu autoritatea lui mitologică. Cei mai apropiați de reprezentarea materială a temei, de componenta ei pămînteană sau, cu alte cuvinte, de erosul profan, sînt Aurelian Bolea și Mircea Bochiș; primul într-o variantă frustă, tridimensională, anatomică și carnală, cel de-al doilea într-una mai sever codificată formal și care, chiar prin tehnica reliefului, trimite către severitatea efigiei și către încremenirea în epură. În jurul ideii de maternitate ca formă de sanctificare a carnalului, într-o compoziție care include planurile mari și volume de un figurativism discret, glosează Nicolae Mira, iar Dinu Câmpeanu în compoziția *Aripi*, monumentală și decorativă în aceeași măsură, definește volumul prin exploatarea controlată a suprafeței și repune enunțul tematic în dualismul său original. Dumitru Radu creează, în continuarea lui Dinu Câmpeanu, lucrarea cea mai pregnantă ca anvergură spațială și ca acuratețe formală din această ediție, adîncind ideea simultaneității sacrului cu profanul, în timp ce Aurel Stîncă Olteanu rememorează, în directă descendență brîncușiană și pe filiera purismelor de început de secol, dar și pe aceea a decorativului de tip art nouveau, tipul de formă androgină în care polaritățile se resorb și ambiguitatea devine o sursă sigură de expresivitate.

Iar acest discurs logic al ediției care abia s-a încheiat poate fi și el interpretat: este consecința firească a unei acțiuni logice în care puterea financiară și eficiența gîndirii simbolice s-au întîlnit și ele și au format un cuplu solid. Care, prin perseverență, are toate șansele să nască noi mitologii.

DANS

Notre Dame de Paris la Opera Națională

RELUAREA după mai mulți ani a baletului "Notre-Dame de Paris" în repertoriul Operei Naționale constituie pentru iubitorii genului un veniment artistic mult așteptat. De această dată, cunoscutul coregraf Ioan Tugearu înfruntă cu curaj și ambiție amintirea unui spectacol memorabil al maestrului Oleg Danovski.

De la început, ținem să apreciem faptul că Ioan Tugearu nu s-a lăsat furat de modelul anterior, cu atât mai mult cu cât avea și experiență artistică specială prin interpretarea a două roluri importante din acest spectacol: Frolo și Quasimodo. El a realizat un spectacol total nou, original și modern în concepție, după un scenariu al Liane Tugearu care insistă pe relațiile conflictuale între personajele centrale ale lucrării.

Avem însă rezerve asupra colajului muzical utilizat de coregraf la realizarea spectacolului. Dacă la "Femeia îndărătică" și la "Anna Karenina", montate tot de el, colajul se motiva prin inexistența unei partituri speciale, în acest caz, baletul distinge de muzica compusă de C. Pugni, precrată de Gliere și Vasilenko. După opinia noastră, muzica lui Pugni este deosebit de expresivă și nu credem că necesita o locuire a ei cu teme și motive din școlile muzicale atât de diverse. Este regretabil și faptul că spectacolul nu s-a prezentat, chiar în această variantă, cu orchestră, care i-ar fi conferit un surplus de autenticitate.

Ioan Tugearu realizează fără doar și poate un spectacol interesant, plin de sugestii, modern prin construcția desenului coregrafic. Sunt excelente scenele de ambliu, îndeosebi, sărbătoarea nebulilor, construită pe o mișcare plină de dinamism și forță, întregul colectiv demonstrând aici calitățile artistice de prim rang.

Accentele cad, însă, pe eroii principali baletului, I. Tugearu străduindu-se să realizeze personaje de un puternic dramatism. Quasimodo, în interpretarea lui Mihai

Babușka, are pentru cei care au văzut vechiul spectacol termen de comparație prin câteva creații de excepție ale lui Adrian Gheorghiu, Petre Ciortea și Ioan Tugearu. El demonstrează calități de artist cultivat, de bun profesionist care poate aborda atât partituri clasice, cât și roluri de compoziție. Să nu uităm acel Braxis inegalabil din "Daphnis și Chloé". Quasimodo-ul său este un copil retardat, trist și vesel, în același timp, neputincios și ascultător în relația cu Frolo, fragil și delicat cu Esmeralda. Partitura coregrafică este mai dansantă decât în varianta anterioară unde se apela mai mult la pantomimă, ceea ce oferă artistului posibilitatea stăpînirii unei bune tehnici. Sunt necesare, însă, unele rețuturi la machiaj și costum care ar întregi personalitatea tipologică a eroului. Suntem convinși că el va crește pe acest rol, în timp.

Esmeralda este o creație pe care Corina Dumitrescu o abordează la cele mai înalte cote artistice. Ea interpretează acest personaj cu o mare subtilitate și sensibilitate, este ardentă și pasională în dans, se consumă ca o flăcără în tot ceea ce face. Rar ni s-a întîmplat să simțim pe scenă un asemenea dramatism pe mișcare, o plastică a trupului excelentă care să-i ofere nespūsă grație și magie. Și prin acest rol, Corina Dumitrescu se impune ca o reală stea a companiei noastre de balet, putînd fi competitivă, suntem siguri, pe marile scene ale lumii.

Frolo în interpretarea lui Tiberiu Almosnino devine un personaj care nu se poate uita. Impunător și sever, încarcerat însă de propria-i pasiune, aproape obsedantă, T. Almosnino reușește să impresioneze actoricește, este convingător și expresiv (vezi, în acest sens, scena autoflagelării).

Dintre celelalte roluri care în viziunea coregrafică au o pondere specială relevăm, în primul rând, apariția fermecătoare a lui Alin Gheorghiu, balerin talentat și inteli-

gent. Phoebus-ul său este ironic și infatuat, dar și pasional (în duetul de dragoste cu Esmeralda). El știe să-și dozeze efectele și să se impună ca un artist matur și creator, conferindu-i personajului o pondere mult mai mare decât cea din roman.

Gudula Alexandrei Petrică este dramatică și interiorizată, prin găsirea acelor modalități artistice subtile pentru a se putea crea tensiune și o anumită stare (scena din final cu Esmeralda este de-a dreptul impresionantă). Ea a servit partitura coregrafică printr-o interpretare actoricească remarcabilă.

Fleur-de-Lys în viziunea Liliane Nica, o balerină elegantă și sensibilă, din păcate, a fost mai ștearsă coregrafic, deși ea s-a străduit să dea culoare personajului. Ținem să menționăm cele trei perechi de dansatori care au evoluat cu acuratețe și o bună tehnică în prietenii din tabloul Fleur-de-Lys: Loredana Salauru, Oana Radu, Laura Blică și Marius Iorgulescu, Ion Dumitrescu și Alexandru Boxan.

În distribuția a doua vor apărea în rolurile principale: Răzvan Marinescu, Cristina Opincaru, T. Almosnino, Ciprian Cîmpianu și Magdalena Rădulescu.

Adriană Urmuzescu a încercat să rezolve dificultățile tehnice în construirea unui decor adecvat care să imprime spectacolului o anumită greutate (sunt binevenite proiecțiile de la început, catedrala are forță de expresie în decor și nu putem trece cu vederea încărcătura emoțională pe care o

Mihai Babușka în *Quasimodo* și Tiberiu Almosnino în *Frolo*

dă spectatorului sala clopotelor). Costumele sunt bine gândite, poate, uneori, culorile sunt prea teme.

I. Tugearu a reușit să realizeze un spectacol frumos, emoționant, prin câteva scene care se rețin, crește în tensiune dramatică în special în partea a doua, dar mai ales, prin tenta modernă pe care el o da scenariului coregrafic. După opinia noastră, baletul este o artă în plină mișcare și evoluție, el se îmbogățește, în timp, prin noile modalități de exprimare a dansului, iar aceste calități sunt, fără îndoială, bine reprezentate în această nouă montare.

Suntem siguri că "Notre-Dame de Paris" se va înscrie cu succes în repertoriul de bază al Operei Naționale și va putea fi reprezentat fără grijă și peste graniță, demonstrând calitățile școlii noastre de balet.

Mihai-Alexandru Canciovici

Selecția franceză

ABIA după ce am văzut filmele franceze din rîvnita competiție a Cannes-ului, am înțeles ce voia să spună Catherine Deneuve cînd, la întrebarea "Festivalul de la Cannes e o bună vitrină pentru un film?", a răspuns: "Pentru filmele și actorii francezi e o expunere foarte periculoasă, uneori durosă..."

E vorba, aici, de un orizont de așteptare exacerbă, e vorba de plasarea într-un context internațional care schimbă perspectivele și "minimalizează" obiectul, e vorba de o suprapunere critică, de cele mai multe ori cu efecte distrugătoare.

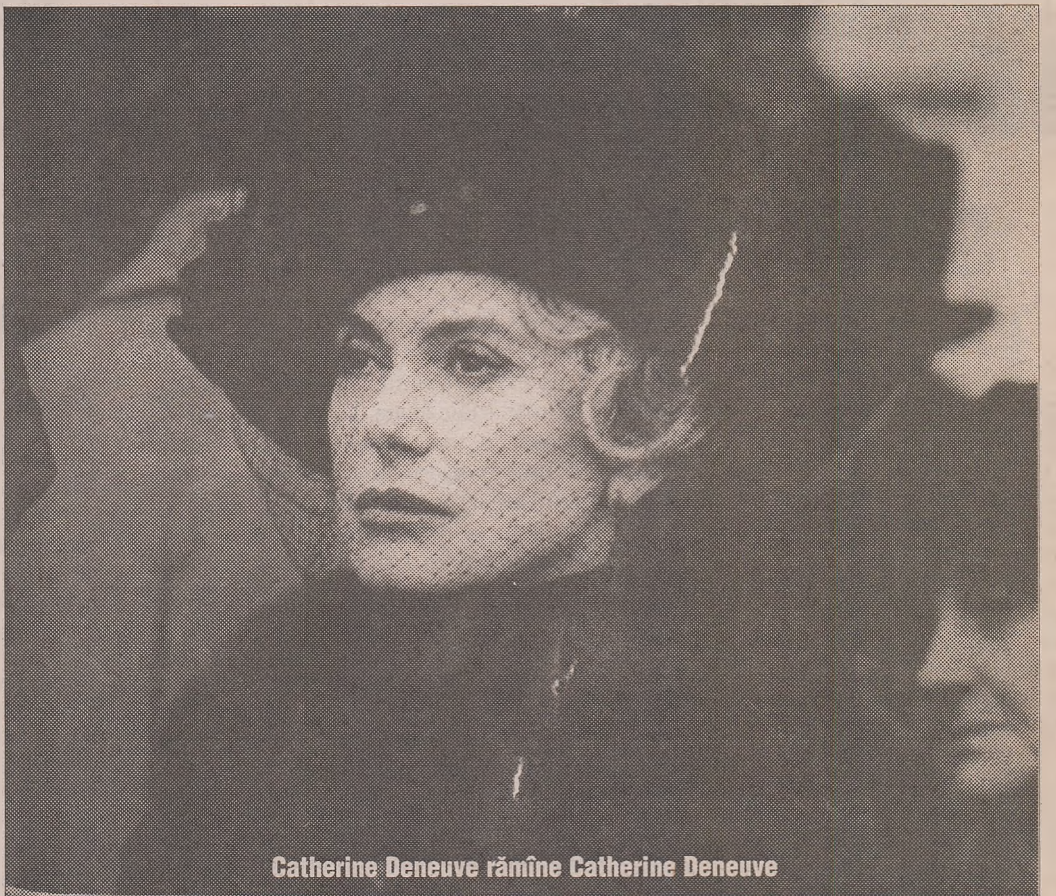
Dacă, în prima zi a festivalului, i-ai fi putut privi cu invidie pe cei trei tineri regizori aleși să reprezinte Franța în marea cursă, în ultima zi, după ce i-ai văzut trecuți prin colimatorul necruțător al Cannes-ului -, îi mai puteai privi doar cu milă: atît de tineri și deja... consumați? După un eșec la Cannes, un regizor, orice ar face, rămîne multă vreme cu onoarea nereperată. Sigur că există eșecuri și eșecuri. Există chiar și eșecuri glorioase, pur conjuncturale, care plasează, în fond, o operă, înaintea timpului ei (vezi "eșecul" inițial al *Aventurii* lui Antonioni, fluierate de public, la Cannes, neînțelese pentru o clipă)... S-o recunoaștem: nici urmă de glorie în eșecul tinerilor de acum. Nici urmă de amprentă specială. Privindu-le filmele, dacă n-ai ști de cine sînt făcute, ai crede că lupii tineri sînt bătrîncioși și fără "ghiară"... Ca și nostalgia, tinerețea nu mai e ce-a fost odată. În '99, festivalul a aniversat 40 de ani de la "1959, ediția *Celor 400 de lovituri*". Competiția a respins, atunci, *Hiroshima, mon amour*, de Alain Resnais, cîtat drept "cel mai îndrăzneț și mai novator film al anului" ("ca să nu ofenseze diplomația americană!"; ce vremuri!). În schimb, o bătălie istorică a fost cîștigată de Nouvelle Vague, prin alegerea lui François Truffaut în selecția oficială (e drept, și grație "protecției" lui André Malraux). Pentru că viața e un roman, trebuie știut că, exact cu un an înainte, în '58, Truffaut, în postura de critic incendiar (al unei generații incendiar), scria despre Cannes (după ce organizatorii îi refuzaseră acreditarea): "această manifestare, disprețuită de critici, și-a pierdut orice semnificație artistică și comercială"... În anul următor, tocmai la această "manifestare", Truffaut, tînărul de 26 de ani aflat la primul lung-metraj, cîștigă Premiul de regie (la distanță de un vot de La Palme d'Or - azi uitatul *Orfeu Negro*, de Marcel Camus)... Tot în acel an, cinematografia franceză, afiliată pînă atunci unui minister al industriei și comerțului, a fost trecută sub aripa ministerului culturii - muta-

ție interpretată ca o "recunoaștere a filmului ca artă cu drepturi depline"... O cinematografie care - inclusiv în ordinea comerțului -, avea să descopere, în scurt timp, cît de rentabilă poate deveni, la un moment dat, așa-numita "politică a autorilor"...

În lipsa unor mari autori cu filme reprezentative, selecția franceză a ultimilor ani a mizat pe "politică tinerilor". Au avut succes, la Cannes, în anii '90, un Kassovitz, un Zonca, un Poirier... Cine sînt cei trei tineri aleși în competiția '99?

P RIMUL: Leos Carax (pseudonim; se aude și "s"-ul și "x"-ul!), născut în 1960, fost critic la "Cahiers du Cinéma", aflat la al patrulea film, autorul unuia dintre cele mai costisitoare dezastră din istoria filmului francez (*Les amants du Pont Neuf*, din 1991) care l-a costat cîțiva ani buni de stat pe tușă. Al doilea: Bruno Dumont, născut în '58, cu studii de filosofie, aflat la al doilea film. Al treilea: Jacques Maillot, născut în '62, cu studii de Științe politice, aflat la ora debutului. Primului îi place "pictura simbolistă", celui de-al doilea "pictura naivă", celui de-al treilea "fotografia" (ceea ce se și vede în filmele lor). Toți trei au venit cu filme lungi, de peste două ore, dar mai ales lungite, cu cîteva idei interesante, cu cîteva porțiuni de cinema adevărat, dar toate sacrificate pe altarul aceluiași gen: genul plicticos. Toți trei au reușit să intre în producție după aventuri financiare de strîngere a bugetului. Toți trei vîd în cinema "o problemă personală", toți trei par să facă film în primul rînd pentru ei înșiși și în ultimul rînd pentru ceilalți; (toți trei par să fie de acord: public, ce sinistru sună acest cuvînt!).

Filmul lui Carax, *Pola X*, e inspirat de un roman al lui Herman Melville, "Pierre ou les Ambiguités" (primele litere ale fiecărui cuvînt formează titlul filmului, altfel fără nici o legătură cu nimic, și în nici un caz cu Melville). *Pola X* e "povestea" unui tînăr - frumos, bogat, iubit, scriitor de succes - care alunecă în autodistrugere, anormalitate, mizerie, nebunie. Pe tot acest traseu mereu negru descoperi, pierdute, cîteva imagini de un lirism straniu, rîvășitor, contrastînd violent cu momente de un kitsch hotărît. Altfel, filmul nu duce lipsă de "puncte de atracție", mană cerească pentru difuzori: îl are în rolul principal pe fiul lui Gérard Depardieu, care nu e lipsit de talent; are și o secvență de amor incestuos, de "sex pe bune" (cum titra un critic, a doua zi după lansare), între un frate și o soră; o mai

Catherine Deneuve rămîne Catherine Deneuve

are și pe Catherine Deneuve goală, în cadă, sub privirile fiului (o relație ușor incestuoasă, și ea, dar, în fine, platonică)! La un moment dat, în film, auzi cum două personaje refugiate din Estul sălbatic (pe care comentarii occidentali le-au perceput ca venind de undeva din Bosnia sau din Kosovo) își spun cîteva replici în românește; am mai descoperit nu demult, cu jenă, într-un film francez plasat la Sarajevo, un general care își rîcnea replicile în românește! Probabil că la Paris e mai la îndemînă româna. Totul e să sune cît de cît exotic și să fie din Est. Restul e pedanterie excesivă. Marea artă nu se incurcă în mărunțisuri...

Despre al doilea film, *Umanitatea* lui Bruno Dumont, un polițier filosofic, greu digerabil, jucat de neprofesioniști, am scris cînd am comentat palmaresul Cannes-ului, (palmares în care filmul a intrat din rațiuni tînind mai de grabă de psihanaliză decît de politică).

S INGURUL film de debut din cele trei, *Viețile noastre fericite*, e povestea a șase tineri și a măruntelor lor supraviețuiri, într-un banal cotidian aglomerat cu fapte și gesturi irelevante, în ordinea artei. Totuși, dintre cei trei mușchetari ai ediției, Maillot pare cel mai bine consolidat, cel mai pregătit pentru o cursă lungă.

Văzînd cele trei filme lungi și lipsite de elan (numai ideea de a revedea da capo al fine vreunul dintre ele e greu de suportat!), s-ar putea deduce că e (oarece) criză de subiecte, criză de scenariști, criză de foarfeci. Pînă și "Le Figaro" a fost obligat să recunoască, în ultima zi, că "cei trei n-au strălucit prin originalitate" și că "selecția franceză a fost posomorită". Cu o excepție: cel de-al patrulea titlu "francez" al competiției, *Timpul regăsit*, o calm-elegantă adaptare după Proust, datorată unui cineast chilian, de 58 de ani, fost consilier al lui Allende, Raoul Ruiz, care declară, cu un umor lucid: "Pentru un străin ca mine, Proust e science-fiction!"... Filmul, în concepția regizorului, "are o dimensiune acvatică: personajele apar la suprafață, în prim-plan, apoi dispar, alunecă înapoi. În cinematograful curent, personajele sînt catalo-

gate foarte clar: principale, secundare, episodice. Proust sugerează că ele se amestecă; jocurile cu timpul, înlăturirile de flash-back-uri, apariția și dispariția personajelor tîn și de viziunea mea asupra cinema-ului... Și eu cred, ca și Proust, că *arta e o viață mai intensă și mai esențială...*"

Ruiz a făcut apel la actori foarte cunoscuți (în frunte cu John Malkovich și Catherine Deneuve) pentru că, de reținut, a văzut "în celebritatea lor, o dimensiune proustiană"...

Cîndva, Visconti a renunțat la un proiect avansat de ecranizare Proust, renunțare justificată de argumentul unui celebru estetician: "Literatura vorbește la persoana întii, cinematograful nu poate scăpa de persoana a treia!"... O imagine din această nouă "încercare de Proust" la persoana a treia: autorul o reîntîlnește pe Gilberte, acum bătrîna; la început nu o recunoaște, nu realizează cine e, apoi, într-o fracțiune de secundă, fața brăzdată de riduri întinerește, bătrînica redevine, sub privirea proustiană, proaspăta Gilberte de odinioară. Pentru o dată, acest "efect special" nu mai pare pueril, ci iriază o nostalgie sufocantă.

Apropo de nostalgie. Păcat că un film splendid, făcut tot sub culorile Franței, de georgianul Iosseliani (*Adio, pășune pentru vaci!*) a fost prezentat în afara competiției. Ar fi putut fi La Palme d'Or a ediției '99.

S I TOT la capitolul nostalgie, iată două știri din "Le Monde", pentru un fel de Cannes "pe un bloc de gheață": "Imelda, văduva dictatorului filipinez corupt Marcos, a regăsit cu emoție palatul prezidențial pe care l-a părăsit în fugă în '89, ca să primească un premiu, cu ocazia sărbătorii mamei"... (Ha, ha, nu?) Și a doua știre: "«Draga mea soție, aruncă acest mesaj în mare, numai ca să văd dacă o să-l primești într-o zi», scria, în 1914, Thomas Hughes, soldat neo-zeelandez, mort pe cîmpul de luptă. Steve Gowen, pescar britanic, a prins, de curînd, această sticlă, în plasele lui"...

O, cît de departe sînt cei trei tineri regizori de perfecțiunea acestei simple știri!

Eugenia Vodă

PREPELEAC

de Constantin Toiu

SCRISOAREA PAPEI

FOARTE interesantă colecția EGO aparținând Editurii POLIROM din Iași. Printre atâtea lucrări strălucite apărute în condiții tipografice elegante stă într-un loc de frunte *Scieri politice* de F. M. Dostoievski, volum tradus de Ilie Danilov și prefațat de Emil Iordache la același nivel estetic.

După articolul de față publicat la 15 octombrie 1873 în jurnalul *Cetățeanul* (titlu tradus din limba rusă) va urma în numărul următor al rubricii *Scrisoarea Împăratului*. Al treilea articol, denumit "Diviziile Vaticanului", și care cuprinde unele păreri ale mare-lui scriitor rus despre problema catolicismului, va încheia ciclul cărții anunțate mai sus.

Reproducem aceste fragmente, data fiind actualitatea lor excepțională.

♦ ♦
"15 octombrie 1873

În ultimul nostru articol pe teme de politică internațională [...] al revistei... vorbind despre faptul că există semne de agitație politică romano-catolică în favoarea restaurării suveranității papei, semne care pot fi observate în Europa, am amintit, printre altele, de două scrisori interesante: cea a papei, adresată împăratului Wilhelm, și cea a împăratului Wilhelm către papă. Am promis să dăm aceste scrisori publicității. Ele datează încă din august, anul precedent, însă au fost făcute cunoscute la Berlin în *Buletinul oficial* abea pe 14 2) octombrie.

Iată scrisoarea lui Pius al IX-lea:

♦ ♦
"Vatican, 7 august 1873. Maiestatea voastră, Toate măsurile luate de întreaga lume încoace de guvernul Maiestății Voastre tind din ce în ce mai mult către îngrădirea catolicilor. Recunoșc că, întrebându-mă asupra motivelor care au determinat aceste măsuri exemplare de dură, nu sînt în stare să înțeleg ce constă ele. Pe de altă parte, sînt informat că Maiestatea Voastră nu aprobați modul în care acționează gu-

vernul dumneavoastră și nici severitatea măsurilor pe care acesta le ia împotriva credinței catolice. Dacă într-adevăr Maiestatea Voastră nu este de acord cu toate acestea (iar scrisorile dumneavoastră precedente îmi demonstrează că nu sînteți de acord cu ceea ce se petrece acum), repet, dacă Maiestatea Voastră nu aprobă faptul că guvernul dumneavoastră continuă să ia măsuri severe împotriva bisericii lui Hristos, slăbind-o, nu crede oare Maiestatea Voastră că aceste măsuri pot face doar să vi se clatine tronul? (hopaaa!, exclamația unui ortodox simplu, n.n.). O spun cu sinceritate, pentru că deviza mea este adevărul; vorbesc așa pentru că socot de datoria mea să spun tuturor, chiar și necatolicilor, adevărul, căci fiecare om care a primit harul botezului aparține într-o măsură mai mare sau mai mică (nu pot explica acum în amănunțime de ce), aparține, spun, mai mult sau mai puțin papei. Nutresc convingerea că Maiestatea Voastră va primi aceste considerații ale mele cu bunătatea care vă caracterizează și veți lua măsurile pe care le impune situația de față. Expri-mîndu-mi sentimentele de devotament și de respect față de Maiestatea Voastră, mă rog lui Dumnezeu să așeze deasupra dumneavoastră și a mea acoperămîntul îndurării sale."

♦ ♦
Text *jeapan* și din care razbate, ul-tragiata de protestanți, autoritatea declarat universală a Șefului spiritual al religiei romano-catolice, precum și infailibilitatea Sa, străveche.

Ce vremuri!...

♦ ♦
Împăratul Henric al IV-lea mergînd desculț prin zăpadă pe jos la papa Grigore al șaptelea să-l ierte de îndrăzneala de a i se împotrivi, de unde formula celebră în lume: "a face Cannonă", - castelul din nordul Italiei, - a ispăși, a te mintui printr-o umilire totală...

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Iunie 1999. La decernarea Premiilor Uniunii Scriitorilor

3 România literară

OCHEAN

de Paul Miron

Vacanță (I)

ANUL ACESTA mi-am petrecut vacanța pe litoral, convins de dl. Nelu că voi vedea cea mai frumoasă mare din cîte a văzut el, mai blînda și mîngîietoare, dar și mincinoasă și rautăcioasă, mereu schimbătoare, "ce să-ți spun - întruchiparea unei femei". Acesta era un argument. Doream de cînd mă știu să descopăr tainele acestei specii cioplite din osul lui Adam. La 21 mai, i-am telefonat amicului meu: "Vin."

Îndeplinirăm operațiile impuse de șubredul camping-car și, într-o zi fierbinte, pornirăm spre Pontus Euxin. Prima neplăcere se ivi pe malul Dunării, la plata autostrazii. Funcționara, posesoare a doi ochi de cadina, îi folosi doar pentru a ne privi pieziș și, aș adăuga, fără milă. Pretindea că voiajam într-un camion și ne cerea plata taxei corespunzătoare. Refuzarăm, arătîndu-i actul original care ne încadra în categoria 'autoturism'; în zădar. "Nu plecați de aici pînă nu ați efectuat plata obligatorie." Iar după o vreme "stați așa, să vă dau eu pe mîna poliției." În spatele nostru se închegase o coadă considerabilă. Automobile mari și mici, noi și vechi, vibrau zgomotos scotînd din pîntece nori de fum otrăvitori. Cîțiva șoferi părăsiră posturile lor și se apropiară minioși. Alți călători pașnici se așezaseră pe bordura de piatră, jucău popa-prostu sau moțaiu legănîndu-se în soare. O femeie în două virste povestea tuturor că merge la Techirghiol pentru un tratament. Își dezgoli un șold ca să arate unde o doare și unde a fost operată de trei ori. Sus, silueta impunătorului pod al lui Saligny străjuia fără suflet vînzoleala de jos.

Mi-ar trebui multă cerneală pentru a nota ocările ce mi se adresau, fiindcă blocam drumul. Deodată vacarmul crescu; zeci de brațe puternice împinseră mașina noastră și o izbiră de bariera de metal care ne oprea. Piedica aceasta zgîrnie parbrizul și căzu, inutilă acum, la o parte. Se auzeau strigătele funcționarei cu ochi de cadina: "Poliția, să vină poliția!" La auzul acestui deziderat, dl. Nelu, panicat, demară ca un campion la cursele de la Monza. Nu-l puteam liniști pe altcum cumpătatul meu amic. Mîna ca urmărit de duhuri rele sau de poteră. Cum se dovedea îndată, așa era și cruda realitate. Doi polițiști pe o motocicletă ciclopica ne făcură semn să oprim pe dreapta. Nimerirăm într-o pajiste plină de farmec. Transpirați, speriați, încurcați, ne dădurăm jos, așteptînd pedeapsa. Dl. Nelu întinsese chiar mîinile cu palmele lipite, semn că acceptă fără greș cătușele. Un locotenent foarte tînăr, cu o față strălucind de bunăvoință și răbdare, ne întrebă de unde venim și unde mergem; refuză să se uite în actele și legitimațiile ce le țineam pregătite. "Doresc un singur lucru: biletul de pasaj, dovada că ați plătit parcursul." - "Așa ceva nu avem", mărturisi dl. Nelu. "Am fost împinși de mulțime. Noi n-am vrut. Ba mi-au căzut din mîna niște franci în fața gheretei. Cred că i-a cules, după ce am plecat noi, caragața de funcționară." Polițistul scoase din buzunar trei bănuți de aramă: "Aștia?" Nelu se repezi: "E dreptul dumneavoastră. Dar în privința taxei, n-ați spus adevărul. Vă întreb încăodată: ați plătit? Da sau nu?" Dl. Nelu dădu din cap afirmativ. Rușinat, îi urma exemplul. Ofițerul scoase un

carnet cu chitanțe, alese una pe cafe o dădu amicului meu. Nelu citi și izbucni într-o veselie nebună: "Ura! E pentru autoturism." Plăți. Polițiștii ne salutară respectuoși, asigurîndu-ne că pentru distrugerea barierei nu putem fi acuzați și se retraseră. Ne așezarăm pe iarba moale să ne liniștim. Dezmeticit, Nelu mă întrebă: "Oare aștia au fost polițiști adeverați?" Nu-i răspunsei. Priveam cum la marginea dumbravii cei doi își despachetaseră aripile și acum, în rotocoale largi, zburau către necuprinsul cer, acasă. "A FOST un moment sărbătoros", jubila domnul Nelu îmbujorat la față, "păcat că n-ai venit. Lanțului existenței mele s-a adăugat după o ceremonie sobră o nouă verigă." N-am putut să-i răspund imediat fiindcă așa cum vorbea îmi provoca dureroase crampe la stomac. "Cine ar fi crezut acum zece ani că feciorul lui nenea Tache o să ajungă cetățean francez, ca de Gaille, Jeanne d'Arc, ca..." Se poticni. Încearcă să găsească un nume care să-mi facă mie plăcere, "...ca bătrînul Jean-Jacques." - "Rousseau era elvețian." - "Ce contează?" Eu mă refer la limba sa! A supt el la sînul maicii sale lapte franțuzesc au ba?" Aș fi avut eu multe de spus în legătură cu laptele etnic, dar așteptam alte dezvăluiri.

De cînd se făcuse francez, domnul Nelu își lua totdeauna o oglindă în buzunar. Se privea într-însa preocupat de gradul franțuzesc plus sau minus al înfașurii sale. Și astăzi își cerceta atent fața, cît încăpea în pătratul strălucitor, și mă întrebă brusc: "Cum arăt?" Își pipăi apoi nasul, îl trase între două degete, doritor să-l lungească. Era prea gogonat. Nemulțumit renunță. Îl tachinai: "Nu ți-a mai crescut! N-ai nici un picușor de singe din nobila stirpe romană." Nelu nu-mi răspunse, dar din privirea ce mi-o aruncă, se vedea că ghicisem pricina micului său exercițiu de gimnastică.

Il poftii să ia loc: "Assieds-toi!" Se execută scandînd școlărește: "Je m'assois." - "Sur la chaise!" - "Sur la chaise", pronunță el ca un parizian sadea. Se insenină la față. Intrase în schema școlărității. Bani investiiți în nenumărate ore de cursuri de limbă se plăteau acum.

"Ce vînt te aduce, Nelule, pe aici?" - "Mi-am dat întîlnire cu Eustratiu Sfircoagă la tine, fiindcă e un loc mai ușor de găsit. Vrea să-ți ceară niște sfaturi." - "Ce sfaturi?" - "Ai să-l ascuți și ai să știi. Românii le place sfătoșenia. Mie însă, mi-a tocit urechile cu întrebările lui. Pentru un neamț, din păcate, nu are un caracter destul de ferm." - "Bine Nelule. O să-l văd săptămîna viitoare."

Nu-mi terminasem bine vorba că o persoana îmbrăcată cu un pardesiu lung, mototolit, trecu pragul după ce făcu la ușă o mișcare scurtă, un fel de reverență întreruptă: "Mă prezint, Oiștră Sfirtschioaghe." Speriat de avalanșa fonetică, făcui doi pași înapoi: "Pardon?" Intrusul repetă droaia de sunete. "E numele meu. Așa îl pronunțăm de cînd am pașaport german." - "Felicitări!" Dar de înțeles, te înțeleg oamenii?" - "Nici o problemă."

Mă uitam la foștii mei compatrioți: unul neamț, altul franțuz. Duceau ei încă ceva din vechea lor țară?

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● **Actualitatea editorială** ●

GEMENII CARE NU SEAMĂNĂ

“**F**IE că vrem sau nu, specia umană continuă să se împartă în evrei și păgâni.” Iată o propoziție din textul lui Alain Besançon, *Nenorocirea secolului. Despre comunism, nazism și unicitatea Șoah-ului*, apărut de curând la Editura Humanitas. Din însăși introducerea acestui “fie că vrem sau nu” răzbate un fel de exasperare expresivă și, totodată, de raționament, care marchează o criză a demonstrației: e un moment de amuțire retorică, o oprire elocventă a argumentației, un suspense al explicității, toate având rostul de a declara, într-o tonalitate cit mai simplă și mai directă, ceea ce mie una mi se pare că Besançon evită să rostească pe tot parcursul cărții. Și anume că între două orori, precum cea a nazismului și a comunismului, pot exista oricât de multe zone de analogie, puncte de influență într-o macabră hermeneutică a răului, dar că ele rămân, cu toate acestea, profund distincte la un anumit nivel. Acel nivel unde lumea se împarte, irevocabil, în evrei și păgâni.

În numărul trecut al “României literare” am prezentat studiul lui Tzvetan Todorov despre memorie și uitare, aplicat aceleiași chestiuni a comparabilității dintre Gulag și Holocaust. Cum anunțam în finalul cronicii, reiau problema discutând o altă carte dedicată ei, cea a lui Besançon. Diferențele dintre cele două argumentații, o spun din capul locului, nu mi se par mari. De altminteri, Besançon și Todorov vin din același spațiu, operează cu retorici compatibile, sint sensibili la aceiași factori sociali, percep aceleiași evenimente din lumea europeană contemporană. Besançon, însă, spre deosebire de Todorov, lucrează mai aplicat istoric, și astfel implicit mai nuanțat, mai atent la detalii și posibile contrargumente. Și nici nu mi se pare tot atât de înclinat spre un moralism oricât de fin sau de subtil, ca autorul *Abuzurilor memoriei*. Într-o manieră foarte explicită, Todorov pledează pentru o universalizare a problemei răului, în sensul unei *exemplarități* în virtutea careia un eveniment tragic și oribil să coabiteze, paradigmatic, cu altele de același tip, oricât de diferite circumstanțele istorice producătoare.

Nu am impresia că aceeași ar fi miza demersului lui Besançon. Dilema de la care pornește autorul este următoarea: cum de e posibil ca principalele evenimente malefice ale acestui secol, Holocaustul și Gulagul, să fie, primul sfredelit de o hipermezie veșnic alertă, frenetic căutătoare de noi documente, mărturii, descoperiri ale răului, iar al doilea înecat în cețurile unei amnezii suspecte? Studiul lui a apă-

rut în Franța la un an de la publicarea *Cărții negre a comunismului*, când, spre stupefacția lui Besançon, ecorurile ei începeau deja să dispară. Firește, există o justificare lesne de dat, ca atare evidentă, la întrebarea cu pricina: supraviețuirea regimurilor comuniste, chiar dacă într-o formă “ameliorată” cum s-ar spune, în unele din țările europene. Dar aceasta ar fi, totodată, un răspuns superficial. Adevărata dilemă nu vizează modul în care exteriorizăm preocuparea pentru un fenomen sau altul, ci însăși maniera în care există, funciarmente vorbind, preocuparea respectivă. Cu alte cuvinte, dincolo de faptul că există motivații politice pentru o răscolire permanentă a trecutului în scopul producerii de noi date referitoare la Holocaust, așa cum de asemenea există, deocamdată cel puțin, tot motive politice de a ignora istoria stalinismului, e important să stabilim în ce măsură se pot plasa, fie și într-un mod ideal, nu neapărat ca realizare discursivă în spațiul public, pe aceeași axă de evaluare cele două fenomene. Precizarea, esențială cred eu, de la care pornește Besançon, este că maniera de ucidere, felul în care au pierit cohortele de victime ale nazismului și comunismului (unii executați prin împușcare sau uciși lent prin înfometare și epuizare fizică, alții gazăți) nu poate constitui un criteriu de evaluare a compatibilității. Nici o moarte nu poate fi mai atroce decât alta, atâta vreme cât ea se consumă în absența oricărei justiții. Oricât ar putea părea de crud sau paradoxal argumentul, e clar totuși că maniera de a omori pe cineva devine aptă de aprecieri în numele lui “mai demn” sau “mai uman” doar atunci când îndărătul uciderii se află totuși o minimă justificare sau raționalizare morală. Executarea unui condamnat poate fi “negociată” (iertat fie-mi termenul) între scaunul electric și injectarea cu otravă, în vreme ce o crimă, indiferent de cum a fost comisă, e crimă.

Întrucât “exterminările secolului au fost străine ideii de onoare,” afirmă Besançon, “este imposibil și indecent să clasificăm supliciile”. E importantă această lămurire, în măsura în care ea elimină din discuție, de la bun început, piste irelevante, adică acelea care ar propune o comparare a listelor cu numărul de morți, care susțin gradul mai “mare” de genocid al Holocaustului față de cel al Gulagulului, de pildă. Însă mie mi se pare că tot ca o consecință, ce-i drept indirectă, a acestui argument, apare drept mai curind nerelevantă și discrepanța dintre tratamentele diferite aplicate de memoria istorică nazismului și comunismului, cel puțin cită vreme nu

stabilim clar despre a cui memorie istorică e vorba, și, mai ales, în ce plan identifică ea aceste două fenomene. Explic de îndată, rezumând cu acest prilej și etapele de bază ale demonstrației lui Besançon.

Dacă la nivelul ororii pure, a supliciului îndurat de victime, e imoral să ne întrebăm ce analogie există între Gulag și Holocaust, la multe alte nivele comparația e posibilă și chiar relativ la îndemână. De pildă, după Raul Hilberg, autorul unui impresionant compendiu intitulat *The Destruction of the European Jews*, au existat cinci etape ale distrugerii evreilor în Europa: exproprierea, concentrarea, “operațiunile mobile de ucidere”, deportarea și centrele de exterminare. Comunismul păstrează primele patru etape, înlocuind-o pe ultima cu execuția judiciară și foametea. Analogia rezistă și în planul încercării unei recuperări de genealogie intelectuală, cum o numește autorul, a celor două forme ideologice, nazismul și comunismul. În cazul amândurora, susține Besançon, este strict iluzorie și totodată de domeniul propagandei manipulatorii, orice asociere cu un sistem filozofic care teoretic ar putea rezista în sine și ar fi cumva germele din care au evoluat cele două orori. “Nu poți rămâne inteligent sub imperiul ideologiei”, declară lucid Besançon, spulberind parcă prea ușor totuși mitul marilor contraexemplare Heidegger sau Picasso ori Aragon. Limbajul unui sistem ideologic este ritual al puterii, el somează și hipnotizează, așadar nu mai poate servi scopurile comunicării sau exprimării.

La un nivel moral termenii analogiei se complică oarecum, dar rămân în limitele compatibilității: atât nazismul, cât și comunismul au acționat în numele falsificării binelui. Exterminarea evreilor de către naziști a fost făcută cu apeluri constante la eroism și sacrificiu de sine în numele unei datorii superioare față de Reich. Sau invocând ideea de destin, a unei misiuni sacre, a unei curățiri morale prin extirparea răului reprezentat de evrei. Există șocante coincidențe de limbaj între discursul unui Himmler, de pildă, și cel al lui Lenin, dincolo de toate modificările de accent sau nuanță. Falsificarea binelui în comunism se face, sugerează Besançon, cu sprijinul unei mai elaborate pedagogii a minciunii, care speculează mai puțin un jargon misionarist cât un scientism care echivalează spiritul de distrugere cu acela de creație. Există, de asemenea, un fel de universalism morbid și definitiv claustrant al comunismului, în măsura în care acesta vede în oricine un posibil reformat, un viitor adept de îndată ce va fi fost purificat și re-educat, în vreme ce nazismul,

tocmai prin faptul că vizează exterminarea celorlalți în numele consolidării rasei alese, nu are nevoie de o propagandă a asimilării, ci se rezumă la distrugere.

Asemenea distincții în planul moralei sint, poate, mai importante decât analogiile dintre comunism și nazism. Concluzia lui Besançon este că deși crima nazistă o depășește pe cea a comunismului (dar oare nu revenim astfel la deja eliminatul argument al listelor, chiar dacă oarecum mai subtil formulat?), distrugerea antrenată de comunism a fost mai mare și mai profundă pentru că ea s-a extins asupra unei întregi populații, nu doar a unui grup etnic (a se vedea spectaculoasa răsturnare a importanței argumentului grupului etnic) și pentru că a izbutit crunta performanță de a lansa o confuzie între morala comunistă și morala comună. Numai așa se explică faptul că zilnic cineva susține ideea că numărul morților Gulagulului nu ar avea nici o legătură cu idealul comunist. Cred că e discutabilă concluzia lui Besançon și sint convinsă că autorul însuși ar fi de acord cu aceasta. Dar mi se pare că ajungem abia în felul acesta la un paradox, poate doar retoric, interesant al raționamentului din carte. Și anume: construind un sistem bine articulat și cu multe detalii subtile ale comparabilității dintre nazism și comunism, Besançon, prin distincțiile și precizările pe care le face de fiecare dată amendind analogia la diverse paliere, se apropie foarte discret și cumva pe nesimțite, de zona în care analogia în sine, deși valabilă, nu mai contează. În plină comparație explodează de fapt temaieul comun al celor două planuri, tocmai pentru că întotdeauna există un detaliu individualizator mai însemnat decât cele comune. Poate că speculez prea mult retoric acest aspect al cărții, dar mie mi se pare foarte important și oarecum legat de un fel de subconștient al raționamentului. Să îmi continui însă speculația: pentru retoricieni analogia reprezintă o tehnică de argumentare instabilă și ca atare riscantă (cf. Chaim Perelman), pentru că ea există într-un spațiu mental care presupune simultan existența similitudinii și a diferenței. Pentru ca o analogie să fie posibilă, ea are nevoie de un background de asemănare. Dar pentru ca să fie relevantă, ea trebuie să aducă împreună fenomene distincte. Similitudinea poate fi oricând contestată, după cum și diferența celor două planuri se poate dovedi iluzorie ori insuficientă. Analogia, așadar, e prin esența ei retorică, mai degrabă precară.

Precară, cel puțin la un anumit nivel, ar putea fi și compa-

ALAIN BESANÇON

NENOROCIREA SECOLULUI

DESPRE
COMUNISM,
NAZISM
ȘI UNICITATEA
«ȘOAH»-ULUI

HUMANITAS

Alain Besançon, *Nenorocirea secolului. Despre comunism, nazism și unicitatea «Șoah»-ului*, traducere de Mona Antohi, Editura Humanitas, 1999, București, 160 pagini, preț nementionat.

rația dintre Gulag și Holocaust. Am lăsat special pentru sfârșit un aspect foarte important al argumentației lui Besançon. Pe tot parcursul prezentării cărții sale eu am folosit termenul Holocaust, dar am făcut-o în chip eronat (intenționat însă), căci autorul însuși folosește un alt cuvânt: Șoah. Termen ebraic însemnând “catastrofă”, Șoah-ul este preferat de evrei celui de Holocaust, care înseamnă “sacrificiu”. Evident, nu e o opțiune întâmplătoare. După cum nu e întâmplător că Holocaust este termenul întrebuintat de cei care nu sint evrei. Distincția aceasta de terminologie indică, în chip limpede după părerea mea, o diferență importantă de limbaj, și astfel una de viziune și de înțelegere/asumare identitară. Pentru că, nu-i așa, ne place sau nu, lumea e împărțită în evrei și păgâni. Ceea ce nu înseamnă că Todorov nu ar susține un argument valabil cu a sa *memorie exemplară*, și deci că singularizarea catastrofei provocate de nazism ar fi un proiect necesar sau/și util. Înseamnă mai curind că planul diferenței la nivelul analogiei dintre două catastrofe poate fi important din motive diferite, așa cum poate fi la rîndul său planul similitudinii. Todorov pledează pentru similitudine pentru că astfel putem înțelege raul și îl putem exorciza. Besançon pledează, extrem de indirect însă, pentru planul diferenței, esențial în măsura în care el definește o anumită identitate evreiască, precum și un mod de a înțelege o lungă istorie a acestei identități distincte. Problema memoriei istorice, hipermezieică într-un caz și amnezică în altul, e, la urma urmelor, altă chestiune. Catastrofa comunistă își așteaptă, categoric, hipermezieică, are nevoie de ea. Dar nici cînd o va avea nu e sigur că va fi mai lămurită problema analogiei între tipuri de rau.

BEAUMARCHAIS/ Un proces

Preliminarii

INAINTE de a deveni om de teatru, în sensul literar al cuvântului, Beaumarchais a fost esențialmente un om de spectacol, și nu al oricărui fel de spectacol, ci neapărat al celui cu pană, scriitor sau uluitor prin deznodământul, bun sau rău, mereu neașteptat: a început prin a cinsti meseria de ceasornicar învățată de la tatăl său, cu o invenție brevetată de Academie; la harpă cînta ca nimeni altul, încît nu i-a fost greu să ajungă profesorul de muzică al prințeselor, fiicele lui Ludovic al XV-lea; faima de cuceritor și aventurier galant, dincolo de căsătoriile de interes, aproape că i se cuvenea de la sine, și culmea, nu l-a împiedicat, sau doar cu rare excepții, să repurteze succese și în afaceri. La 30 de ani, avea deja un titlu de noblețe și cariera la curte asigurată. Nu a întârziat să-și dovedească nici calitățile de agent secret, în tot felul de misiuni, mai mult sau mai puțin periculoase, iar pe cele de dramaturg de geniu, chiar dacă manifestate în doar două piese - *Barbierul și Nunta lui Figaro*, pe care unii pretențioși nu le consideră suficient de convingătoare - posteritatea nu i le poate respinge cu nici un chip. Hotărît lucru, în ultima parte a secolului al XVIII-lea, Beaumarchais a ocupat «l'avant de la scène» în sens propriu, pentru că însuși destinul său s-a jucat și s-a hotărît de multe ori public, pe scena tribunalelor franceze, iar spectacolul oferit a ținut o lume întreagă cu suflul la gură. Aproape toată viața Beaumarchais s-a aflat angajat în diverse litigii, dar între 1770 și 1778 procesele s-au ținut lanț, ca într-un vârtej nebunesc, ca într-un joc malițios de puneri în abis. Iată faptele, pe scurt:

În 1770 murea bancherul Paris-Duvernoy, cel care îl inițiasse pe Beaumarchais în afaceri și căruia îi datora în mare parte bunăstarea sa materială. Murind, acesta îi lăsa averea nepotului său, contele de La Blache, dar mai lăsa și un act prin care dovedea că îi datora lui Beaumarchais 12000 de livre. La Blache pretindea că actul e fals, face să circule pe seama lui Beaumarchais tot felul de zvonuri îngrozitoare, printre care acela că și-ar fi otrăvit cea de-a doua soție, și îl dă în judecată. Prima instanță îi dă însă câștig de cauză lui Beaumarchais, în 1772. Adversarul lui nu se lasă, și face recurs la Camera Parlamentului din Paris în 1773. Între timp, firea sa aventuroasă îl împinge pe Beaumarchais într-o dispută aprigă cu ducele de Chaulnes. Motivul? O iubită maltrată de duce și consolată de fermecătorul Beaumarchais. Scandalul ia asemenea proporții încît cei doi sînt arestați, întîmplare cît se poate de neprielnică pentru evoluția noului proces cu La Blache. După numeroase intervenții Beaumarchais obține permisiunea de a ieși în fiecare zi din închisoare, cu escortă, pentru a se ocupa de problema sa. Află că raportor în procesul cu La Blache este un anume consilier Goëzman, la care încearcă să obțină o audiență pentru a-și susține cauza. Lucru perfect legal, dar aproape imposibil de obținut. Beaumarchais nu

se dă bătut și, în cele din urmă, prinde firul care l-ar putea duce la consilier: un oarecare Lejay, librar, cunoscut de al cumnatului său, se afla în relații foarte apropiate cu tinăra și frivolă doamnă Goëzman, care accepta, se pare, tradiționalele "mirodenii" oferite de clienții soțului ei. Lejay mijlocește așadar audiența contra sumei de o sută de ludovici. Beaumarchais e primit, dar domnul Goëzman abia dacă îl ascultă, distrat. Nemulțumit, Beaumarchais solicită o nouă audiență pentru care, fi-rește, trebuie să mai plătească o sută de ludovici. Nedispușind de ei, trimite în schimb un ceas cu diamante, acceptat de frumoasa doamnă, care mai pretinde totuși 15 ludovici "pentru secretar". Nu îi sînt refuzați, dar Beaumarchais nu mai este primit în audiență pentru că verdictul procesului pare a se precipita, și chiar se precipită: a doua zi după ultima tranzacție, pe baza raportului făcut de Goëzman, sentința se pronunță în favoarea lui La Blache, iar lui Beaumarchais i se pune sechestru pe avere (aprilie 1774). Doamna Goëzman îi restituie ceasul și banii, cu excepția celor 15 ludovici "pentru secretar", despre care Beaumarchais află că nu au ajuns niciodată la pretinsa destinație. Lejay jură că i-a dat doamnei Goëzman, iar aceasta refuză cu încăpăținare să admită că i-ar fi văzut vreodată. Beaumarchais se încăpăținează și el să-și ceară dreptul pînă ce domnul Goëzman, excedat, îl acuză de calomnie și de tentativă de corupere a unui magistrat. Nou proces. Și pericolos de astă dată pentru că, fiind vorba de un membru al Parlamentului, avea să se judece cu ușile închise. Cu orice preț, Beaumarchais trebuia să reușească să le "deschidă" și o va face, încercînd să sesizeze și să cîștige opinia publică de partea sa. Așa începe să scrie celebrele Memorii asupra afacerii Goëman, documente în care își demască dușmanii cu o asemenea perspicacitate și în același timp cu o asemenea vervă, încît întreaga curte le urmărește cu pasiune, însuși regele e ținut la curent și se amuză. În numai trei zile se vînd 600 de exemplare din aceste celebre Memorii, în care spiritele rafinate întrevăd trăsături demne de Molière și recunosc accente ale Provinciălelor lui Pascal.

Textele sînt, într-adevăr, pasionante (Valentin Lipatti, exeget de marcă al operei lui Beaumarchais, le alătură celor mai bune proze ale secolului al XVIII-lea.). Ele conțin lecții de morală întîlnite doar în drama burgheză, tușe subtile de satiră socială, ironie și umor de cea mai bună calitate; de-a dreptul uluitoare este însă mobilitatea autorului, darul său de a fi povestitor și personaj, de a jongla cu toate punctele de vedere și cu toate "vocile" pentru a și-o impune într-un prim moment pe a sa iar, dincolo de el, pentru a dovedi că realitatea e cea mai bună ficțiune.

Am ales pentru exemplificare două fragmente din cel de-al doilea Memorial, care reproduc confruntările dintre Beaumarchais și doamna Goëzman în fața completului de judecată.

M.V.

Confruntarea mea cu doamna Goëzman

NIMENI nu și-ar închipui cît de greu a fost să ne întîlnim, d-na Goëzman și cu mine, fie că a avut cu-adevărat necazuri, așa cum a transmis grefierului, fie că a simțit nevoia de a se pregăti mai bine pentru a face față șocului acestei serioase confruntări. Iată-ne în sfîrșit față în față.

După jurămint și obișnuitul preambul privind numele și calitatea noastră, am fost întrebați dacă ne cunoaștem: " - Ei bine nu, zise d-na Goëzman, nu-l cunosc și nici nu doresc să-l cunosc vreodată." Și s-a consemnat. " - Nici eu nu o cunosc pe doamna, dar văzînd-o nu mă pot opri să formulez o dorință complet diferită de a sa." Și s-a consemnat.

Somată apoi să-și prezinte obiecțiile, d-na Goëzman a spus: " - Scrieți că nu recunosc calitatea de martor a domnului și că îl recuz pentru că e dușmanul meu de moarte, și pentru că are un suflet atroc, cunoscut astfel în tot Parisul." Fraza mi s-a părut puțin masculină pentru o doamnă, dar văzînd-o cum se înfige mai bine pe scaun, cum își iese din fire, ridică tonul pentru a-mi aduce aceste prime insulte, am presupus că simțise nevoia de a-și începe atacul printr-o mică încălzire cu o afirmație puternică, așa că nu i-am luat-o în nume de rău.

După ce răspunsul ei a fost consemnat în întregime, mi-a venit și mie rîndul să fiu întrebat. Iată răspunsul meu: " - Eu nu am nici un reproș să-i fac doamnei, nici măcar în legătură cu proasta sa poziție de acum, dar trebuie să-i arăt cît de mult regret că abia cu ocazia unui proces criminal îi pot oferi primele mele omagii. Cît despre atrocitatea sufletului meu, sper să-i pot dovedi prin cumpătarea răspunsurilor mele și prin purtarea-mi respectuoasă că sfetnicii săi au informat-o greșit în privința mea." Și s-a consemnat. Cam acesta a fost tonul general care a domnit între respectiva doamnă și mine timp de opt ore cît am petrecut împreună, în două rînduri.

Grefierul dă citire interogatoriilor și confruntărilor mele cu martorii, după care d-na Goëzman e întrebată dacă are obiecții în legătură cu cele auzite. " - Pe cuvînt că nu, domnule, răspunde ea zîbindu-i magistratului, ce aș putea spune în fața unei asemenea încilceli de prostii? Pesemne că domnul are mult timp de pierdut de a scris atîtea platitudini." M-am bucurat văzînd-o nițel mai imblinzită în privința mea pentru că, în fine, prostiile nu sînt totuși atrocități. " - Procedeți la interpelări, doamnă, i-a spus consilierul-comisar. Am obligația de a vă preveni că mai tirziu nu veți mai avea ocazia." " - Dar în legătură cu ce, domnule? Eu una nu văd... Ah!... scrieți că în general toate răspunsurile domnului sînt false și sugerate."

Zimbeam. A dorit să știe de ce. " - Pentru că, doamnă, după exclamația dvs. mi-am dat seama că vă veți aminti brusc această parte din lecția învățată. Dar ați fi putut s-o folosiți în chip mai fericit. Dintr-o mulțime de lucruri care vă sînt străine în interogatoriile mele, nu aveți cum ști dacă răspunsurile mele sînt false sau adevărate. În ceea ce privește faptul că ar fi sugerate, ați făcut desigur o confuzie, pentru că eu fiind considerat de

sfetnicii dvs. drept șeful unei *clici* (ca să folosesc cuvintele dvs.), trebuie să vi se fi spus că eu sînt cel care le sugerez altora răspunsurile, și că acestea nu-mi pot fi sugerate mie. Dar nu spuneți nimic în legătură cu scrisoarea pe care am avut onoarea de-a vă scrie și grație căreia am obținut audiența la d-l Goëzman? " " - Desigur domnule... stați puțin... scrieți... cît privește așa-zisa audiență... așa-zisa audiență... în ciuda oricăror aparențe... după cum va dovedi... un început de dovadă în scris..." și alte fraze în care se simte prezența unui zeu inspirator al preotesei, făcînd-o să-și formuleze prezicerile într-o limbă străină, pe care nu o înțelege.

Pentru că d-nei Goëzman i-a trebuit atîta timp să-și caute cuvintele, tot repetînd *asa-zisa audiență*, grefierul rămăsese cu pana în aer, noi cu ochii ațintiți asupra ei, iar d-l Chazal, consilierul, i-a zis cu blîndețe: " - Ei bine, doamnă, ce înțelegeți prin *asa-zisa audiență*? Lăsați vorbele, precizați-vă ideile, explicați-vă și voi redacta întocmai interpelarea dvs." " - Vreau să spun, domnule, că eu nu mă amestec în treburile, nici în audiențele soțului meu, eu îmi văd doar de gospodăria mea; iar dacă domnul i-a dat o scrisoare valetului meu, a făcut-o numai dintr-un exces de răutate, ceea ce voi susține sus și tare." Grefierul scria. " - Binevoii a ne explica, doamnă, ce răutate vi se pare că se află în simplul fapt de a da o scrisoare unui valet?" Din nou încercătura în privința răutății mele; lucrurile se complicau... așa de tare se mai complicau... încît a lăsat-o încolo de răutate, în schimb ne-a spus: " - Dacă e adevărat că domnul a adus la mine o scrisoare, căruia dintre servitorii noștri i-a dat-o?" " - Unui tinăr valet blond, despre care ni s-a spus că este al dvs., doamnă." " - Vai, ia te uită ce nepotivire! Scrieți că domnul a dat scrisoarea unui blond; valetul meu nu e blond ci șaten deschis". Această replică m-a doborît. "Și dacă era valetul meu, cum e livreaua mea?" Iată-mă prins. Totuși, venindu-mi în fire, am răspuns cum am putut: " - Nu știam că doamna are o livrea anume." " - Scrieți, scrieți, vă rog, că domnul, care a vorbit cu valetul meu, nu știe ce livrea am, eu, care am două, una de iarnă și una de vară." " - Doamnă, ca să vedeți ca nici prin gînd nu-mi trece să neg faptul că ați avea două livrele, vă voi spune ca mi se pare că respectivul valet era în haină de primăvară de dimineață, pentru că era 3 aprilie. Iertați-mă dacă m-am exprimat greșit. E normal ca servitorii dvs. să poarte livreaua casei Goëzman, așa că n-aș fi putut ști, după haină, dacă valetul era al dvs. sau al domnului." În legătură cu acest punct delicat am fost nevoit să mă încred în afirmația-i periculoasă. " - Totuși, ca e blond sau șaten deschis, că purta livreaua Goëzman sau livreaua Jamar (numele de fată al d-nei), ceea ce rămîne adevărat e că, în fața celor doi martori care nu au fost respinși, un valet *asa-zis* al dvs. a fost însărcinat de mine, pe peronul scării dvs., să ducă o scrisoare, pe care el nu a vrut să o ducă imediat pentru că, spunea el, domnul era cu doamna, scrisoare pe care totuși a dus-o după ce am insistat și în legătură cu care

GOËZMAN celebru

mi-a adus în scurt timp următorul răspuns verbal: *Puteți urca în cabinetul domnului, va sosi și el îndată pe o scară interioară.* Într-adevăr, dl. Goëzman a venit în scurtă vreme.”

“Toată vorbăria asta nu face doi bani, a reluat d-na Goëzman. Nu l-ați urmat pe valetul meu de față cu martori, așa că nu puteți dovedi că mi-a dat scrisoarea în mână, iar eu *declar că n-am primit nici o scrisoare de la domnul, nici din partea lui, și că nu m-am amestecat în nici un fel pentru a-i obține această audiență.* Scrieți exact așa.”

“Dumnezeule! Doamnă, la ce bănuieți intrați! E și mai rău. Dacă nu ați primit scrisoarea din mână valetului - cum s-a dovedit la proces că omul a luat-o dintr-a mea, iar declarația d-lui Goëzman se potrivește întru totul cu răspunsul verbal al șatenului - ar trebui să tragem concluzia că perfidul de valet al soției i-a dat scrisoarea soțului; acea scrisoare, doamnă, prin care erați somată, *în urma înțelegerii dvs. cu Lejay, să-mi ob-*

țineți audiența; ar trebui să tragem concluzia că soțul, pe cât de cinstit tot pe atât de curios, s-ar fi simțit dator, ca om de onoare, să respecte promisiunile soției și...terminați-vă fraza, doamnă; pe cuvânt că n-am curaj să merg mai departe: hotărâți-vă, care dintre soți a deschis scrisoarea în urma căreia a avut loc audiența? Iar dacă susțineți mai departe că nu dvs. ați fost aceea, cel puțin nu mai susțineți că îl compromite pe dl Goëzman în această chestiune. Se dovedește astfel că dvs. îl compromiteți.”[...]

Judecători ai mei! vouă am onoarea de a mă adresa prin cele ce scriu. Veți citi și veți compara totul, și mă veți răzbuina de aceste noi calomnii. Judecata voastră îmi va face dreptate.[...] Înflăcărați de misiunea sfântă pe care o aveți, nu veți pierde ocazia de a vă onora în ochii națiunii care vă așteaptă: ea își va aminti mai ales că răzbuind un biet cetățean nu ați uitat că adversarul lui e consilier la Parlament.

Confruntarea doamnei Goëzman cu mine

PENTRU a preveni o nouă furtună, mi-am îngăduit să-i spun: “Astăzi, doamnă, eu sint cel care atacă, și iată planul meu: voi relua confruntarea și interogatoriile dvs., voi face observațiile cuvenite; pentru fiecare insultă pe care mi-o veți adresa, permitteți-mi să mă răzbuin pe loc, făcându-vă să cădeți în noi contradicții.” “Noi contradicții? Dar este vreuna în tot ce am spus?” “Vai de mine, doamnă, colcăie. În primul interogatoriu, de exemplu, la un șir de întrebări privind un singur lucru, și anume *dacă ați primit o sută de ludovici de la Lejay pentru a-i înlesni o audiență d-lui Beaumarchais*, constat, spre marea cinste a discreției dvs., că cele șaisprezece răspunsuri nu au nici o înfloritură de prisos. Întrebată dacă a primit o sută de ludovici în două fișicuri, d-na Goëzman a răspuns: *E fals; dacă i-a pus într-o cutie de flori? Nu e adevărat; dacă i-a păstrat pînă după proces? Minciună sfruntată; dacă nu i-a promis o audiență lui Lejay chiar pentru seara respectivă? Calomnie abominabilă; dacă nu i-a spus lui Lejay: Nu era nevoie de aur, cuvîntul dvs. mi-ar fi fost de ajuns? Invenție diabolică etc., etc.* Șaisprezece negații la rînd privind cei o sută de ludovici.

Cu toate acestea, la cel de-al doilea interogatoriu, legat de aceeași chestiune, d-na Goëzman a răspuns *că e adevărat că Lejay i-a dat cei o sută de ludovici; că e adevărat că i-a strîns și i-a păstrat în dulapul ei zi și noapte; dar numai din amabilitate față de bietul Lejay, pentru că e un om de treabă, care nu-și dădea seama de consecințele afacerii, pentru că îi este de folos soțului ei în vânzarea cărților; și pentru că banii l-ar fi putut incomoda în drumurile pe care le avea de făcut.* (Cită bunătate! Suma era în aur!) Cum răspunsurile acestea le conțineau întru totul pe primele, vă implor, doamnă, să binevoiți a ne spune pe care dintre cele două interogatorii îl considerați valabil? “Nici pe unul, nici pe celălalt, domnule. Tot ce am spus acolo nu conținează cituși de puțin. Nu recunosc decît ceea ce am spus în confruntare, singurul document ce conține adevărul.” Toate acestea se consemnau.[...]

Iată ce conține confruntarea: D-na Goëzman spune *că se afla în camera de toaletă cînd Lejay i-a adus cei o sută de ludovici; dă asigurări că l-a rugat să-i ia înapoi (fără a se indigna totuși) și că după plecarea lui a fost grozav de mirată să-i găsească într-o cutie de flori, pe colțul șemineului; că a trimis de trei ori în cursul zilei după Lejay, ca să vină să-și ia banii, ceea ce el nu a făcut decît a doua zi.*

“Remarcați, doamnă, că pe de o parte ați respins cei o sută de ludovici cu indignare, pe de altă parte i-ați acceptat cu complezență, iar pe de alta, în fine, că aurul a rămas la dvs. fără să știți. Iată trei versiuni ale aceluiași fapt, destul de puțin asemănătoare. Care e cea bună?” “V-am spus, domnule, că nu recunosc decît confruntarea.”

Atunci am citit, nu fără uimire: D-na Goëzman, rugată să declare dacă al doilea interogatoriu conține adevărul, dacă menține cele spuse acolo, dacă mai vrea să schimbe, să adauge, să retragă ceva, a răspuns *că își menține afirmațiile, că nu vrea să schimbe, să adauge sau să retragă nimic. Numai că tot ce spusese acolo era fals de la un capăt la altul.*[...] Pentru că în ziua aceea d-na Goëzman pretinde *că nu știa ce spune, că mintea-i era rătăcită, aflîndu-se într-un MOMENT CRITIC.*

“Lăsînd criticul la o parte, doamnă, i-am spus eu plecînd ochii în locul ei, motivul acesta, invocat pentru o dezmințire, mi se pare puțin obișnuit...” “Nu aveți decît să credeți ce vreți, domnule, dar e perfect adevărat că sint momente cînd nu știu ce spun, cînd nu-mi amintesc de nimic...”

“Bine, doamnă, nu mai insist asupra acestui lucru care pare a vă stînjeți și a vă supăra.[...] Dar explicați-ne măcar de ce în primul interogatoriu ați negat de șaisprezece ori la rînd popusul pe care cei o sută de ludovici l-au făcut la dvs., și pe care îl recunoașteți în confruntare. Iertați-mă dacă îmi permit să intru în amănunte mai libere, dar confidențele intime pe care tocmai le-ați făcut parlamentului par a mi le îngădui: judecînd după data primului interogatoriu, nu reiese că atunci ați fi avut mintea tulburată de neplăcerile unei mărturii atît de difi-

cile ca în ziua celui de-al doilea.” “Dacă am negat atunci, e fiindcă, pesemne, așa am vrut[...], și îmi pare rău dacă nu vă place.” “Mie, doamnă, dimpotrivă, îmi place atît de mult încît aș fi dezolat dacă, la transcriere, s-ar pierde vreun cuvînt.”[...]

“Să trecem acum la o altă chestiune, cu nimic mai puțin interesantă: cei 15 ludovici.” “Dar nu vreți, domnule, să fiu de acord că i-am primit!” “E adevărat că nu am avut parte de mărturisiri formale din partea dvs.: se știe că nu le puteți face decît în anume perioade, în anume zile fixe... Dar conțez pe mici contradicții pentru a spera, cu ajutorul lui Dumnezeu și al greșierului, să împrăștiem ceața care acoperă adevărul.”

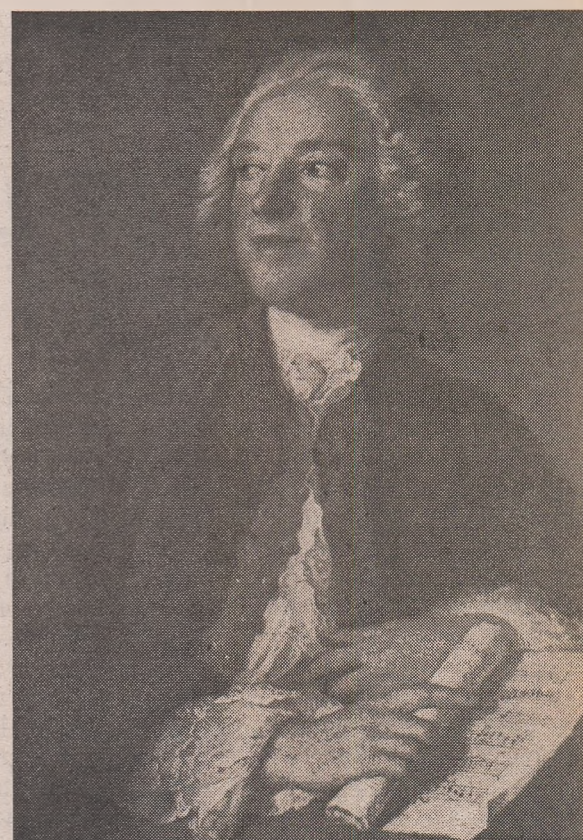
Am rugat-o atunci să ne spună clar și fără echivoc dacă nu îi ceruse lui Lejay 15 ludovici pentru secretar, dacă nu îi pusese în birou după ce Lejay îi adusesese.. “Vă răspund clar și fără echivoc că Lejay nu mi-a vorbit niciodată de ei, nici nu mi i-a adus.” “Doamnă, ar fi mai meritoriu dacă ați spune *I-am refuzat* decît să susțineți că nu știți nimic de ei.” “Susțin că n-am auzit nimic despre una ca asta niciodată: ce sens ar avea ca cineva să ofere 15 ludovici unei femei ca mine? Mie, care în ajun refuzasem o sută!” “De ce ajun vorbiți, doamnă?” “Ei, fir-ar să fie, de ajunul zilei...” (s-a oprit scurt mușcîndu-și buzele). “Al zilei în care, i-am spus eu, nu vi s-a pomenit niciodată de cei 15 ludovici, nu-i așa?” “Terminați o dată, zise ea furioasă, sau vă trag o pereche de palme...”[...] Sigur că aveam nevoie de cei 15 ludovici! Dar jur că nu mai răspund nici un cuvînt.” (Iar evantaiul potolea, zbatîndu-se din ce în ce mai tare, focul ce-i urcase în obraji.)

Pentru a calma dezbaterea, înțeleptul consilier mi-a zis: “Întrebarea vi se pare esențială? Doamna a declarat deja de atîtea ori că nu a primit cei 15 ludovici! Ce conțază dacă i s-au oferit sau nu, de vreme ce acest lucru o ofensează?” “Nu știu de ce doamna se simte jignită; cuvintele *ceruți pentru secretar* ar trebui să-i arate că nu vreau s-o facă să roșească aici pentru o cerere pe care nu o făcea în numele ei. Dar fie, să nu mai vorbim de cei o sută de ludovici refuzați în ajunul zilei... în care nu i se pomenise niciodată de cei 15 ludovici, dacă aceasta tulbură pacea întrevederii noastre; dar cer iertare și îngăduință pentru întrebarea mea; adeseori nu descoperim valoarea principiilor decît după constatarea consecințelor. Vă rog așadar să aveți cel puțin bunătațea de a dispune să se consemneze întocmai spusele d-nei Goëzman.” Ceea ce s-a făcut.[...]

Atunci, sigur pe mine, am rugat greșierul să-i prezinte d-nei Goëzman copia scrisorilor mele din 21 aprilie prin care îi solicitam să-mi înapoieze cei 15 ludovici pe care prietenul comun, care a negociat, i-a lăsat peste suma cerută inițial.

“Habar n-am de peticul ăsta de hirtie, care nu mi-a fost arătat niciodată: susțin, dimpotrivă, că scrisoarea pe care am primit-o atunci de la domnul nu avea nimic de a face cu această copie, că nu era decît o hirtie oarecare, pe care am aruncat-o cît colo.” Și s-a consemnat.

“Înainte de a merge mai departe am onoarea să atrag atenția doamnei că îmi țin cuvîntul, și nu îi plătesc pentru insultele aduse decît obligînd-o să se contrazică. Astăzi admite că a primit o scrisoare

Pierre Auguste Caron de Beaumarchais (1732-1799)

de la mine, lucru pe care l-a negat de unsprezece ori la rînd în primul interogatoriu.[...] Ce aveți a-mi răspunde?” “Nimic mai simplu, domnule. Nu v-am spus că în ziua celui de-al doilea interogatoriu, cînd, din zăpăceală, am pomenit și de scrisoare și de cei 15 ludovici aveam mintea rătăcită și că eram intristare...” “Dar binevoiți, doamnă, să mai și ieșiți din ea, dacă nu de dragi nostri, măcar din respect pentru dvs.!”

Orice s-ar spune, nu e de prisos să observăm că în singura ocazie, din pînă, cînd doamna Goëzman a vorbit *față de mine*, a ști ce spune a făcut, din *inspirație*, un istoric al scrisorii și al celor 15 ludovici identic cu cel deja consemnat la proces în declarații și în interogatorii, despit că ne amintim că nu putea ști nimic pînă atunci. O, putere a adevărului asupra unui suflet frumos!...

DEZNODĂMÎNT: pe 2 februarie 1774, după deliberare de 15 ore, curtea de justiție a Parlamentului și-a anunțat verdictul: d-na Goëzman și Beaumarchais au fost condamnați la blam public, iar consilierul Goëzman a fost demis din funcție; de asemenea, curtea a dispus ca Memoriile lui Beaumarchais să fie rupte și arse o călău pe treptele Parlamentului. Cu Beaumarchais devenise însă o figură prea populară (pe străzile Parisului s-cînta “Victime de l'intrigue et d'affreux procès [...] Le public t-applaudit, lorsque la Cour te blâme”), blamul public nu are loc.

Epilog. În urma îndeplinirii unei misiuni secrete în slujba regelui, în 1776 Beaumarchais este reabilitat, iar doi ani mai tîrziu, profitînd de acest lucru, obține casarea sentinței în procesul cu La Blache și rejudecarea la Parlamentul din Aix. I se oferă cîștig de cauză, primește și 12000 livre despăgubiri, iar la ieșirea din tribunal, pe 21 iulie 1778, mulțimea îl aclamă.

Beaumarchais mai avea douăzeci și unu de ani de trăit, aproape tot a cît și secolul. I-a trăit din plin, cu n-aventuri, afaceri, succese, insuccese inițiative curajoase (dintre care editura operelor lui Voltaire - pe atun interzis în Franța - e demnă de toa lauda). I-a trăit dezlanțuit, în mijloc unor vremuri care au aparținut stilului.

Prezentare, selecție și traducere de Marina Vaza
Mémoires de Beaumarchais de l'affaire Goëzman, Nagel, Paris, 19 (ediție îngrijită de Valentin Lipa)

ÎN CHINA REALĂ

UNA din primele delegații culturale românești care, la începutul anilor '50, a vizitat China prietenă, l-a avut printre componenți pe artistul poporului Cosache Antoniu, neuitatul interpret al Cetățeanului turmentat în *Scrisoarea verdută* regizată de Sică Alexandrescu. La întoarcerea din voiaj, el fu înconjurat de confrății din teatru și unul dintre aceștia îi puse întrebarea capitală: cum e China, nene Costache? Răspunsul veni prompt, pe cât de lapidar pe atât de memorabil: China, dragii mei, este de nerecunoscut!

S-a făcut mult haz de ceea ce autorul li s-a părut că era, în acea replică pe cont propriu a popularului actor, o performanță de non-sens și de comic fără voie. Cum ar putea fi, dacă, de nerecunoscut ceva ce vezi pentru întâia oară?

Întors și eu din China, după o călătorie recentă de cincisprezece zile, mărturisesc că amintita replică a lui Cosache Antoniu, intrată în anecdotă, nu-mi mai apare chiar lipsită de sens și nici comică. Și eu aș putea să afirm că, într-un anume fel, China este de nerecunoscut.

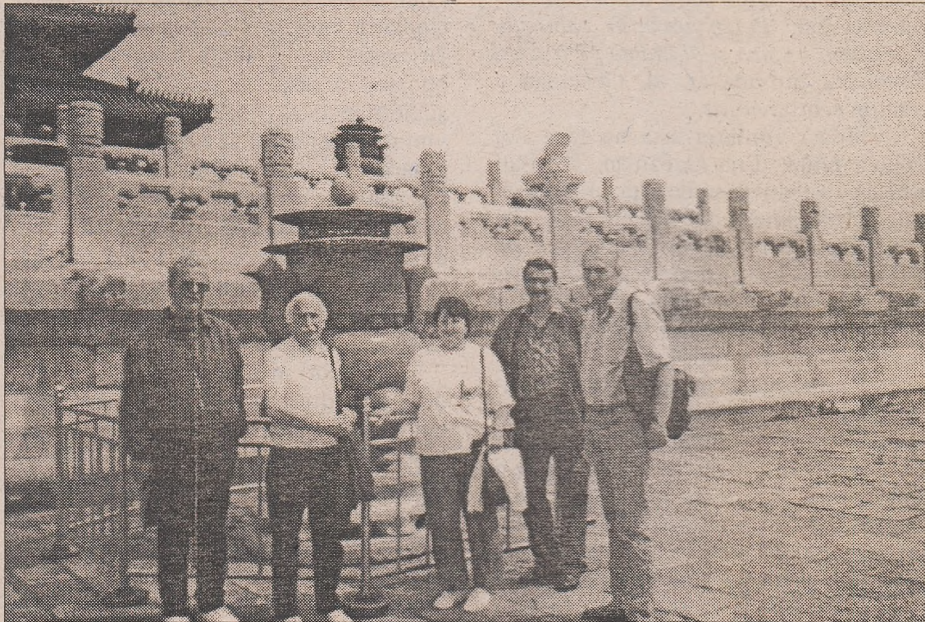
Nu am recunoscut-o, vreau să spun, în imaginile despre ea cu care eram obișnuiți de-acasă, în reprezentările care mi le făcuseră în temeiul celor câte sau auzite, un eșafodaj de informație culturală sortit să se prăbușească la primul contact cu ceea ce am văzut, ca să zic așa, la fața locului. Mai nimic din ce știam înainte nu se potrivea, nu era confirmat de întâlnirea cu China reală.

Ne-am trezit proiectați, eu și ceilalți patru camarazi temerari de expediție, - Doina Cetea, Eugen Negrici, Ioan Holban, Constantin Novac -, într-un spațiu vast al neprevăzutului, surprizelor neconținute, al contrariilor ce ne asaltau la tot pasul. Tot ce se arăta era altfel decât anticipasem, mai tot ce vedeam era altceva, în sensul, decât ni se păruse la început că este. Surprizele deci s-au ținut lanț, de cele mici, oferite de sofisticata (și delicioasă!) bucătărie chineză, care, pentru a da un exemplu, te amăgea cu impresia că ai în farfurie conopidă și când colo aveai pește, până la marele produs de constatarea că în China se declară comunistă se construiește, se declară, cu sârg și succese palpabile, capitalismul.

Discuțiile purtate la Uniunea Scriitorilor din Beijing, ca și cele de la asociațiile de scriitori din Zhengzhou (provincia Henan), Chengdu (provincia Siciuan) și Shanghai ne-au lămurit nu prea asupra felului în care se vine posibilă coabitarea în societate a unui fond și a unor forme divergente. Baza determină suprastructura, și o lege de fier a marxismului sfârșită azi de practica chineză, aceasta prevedind că, măcar în aparență, se poate liberaliza economia fără a liberaliza ideologia și politicul. Am spus doar în aparență, pentru că semne de liberalizare nu numai economică se

fac totuși simțite în China momentului de față, fie și în faptul că se vorbește public, cum s-a întâmplat la întâlnirile noastre cu scriitorii chinezi, despre răul imens produs de revoluția culturală, capitol sumbru din istoria recentă a Chinei, socotit ireversibil. Mao nu este oficial repudiat, la Beijing i se păstrează mausoleul, iar la Chengdu i-am văzut o impozantă statuie, dar nici venerat nu mai este. În schimb, Den Tsiao Ping, inițiatorul politicii pragmatice, e socotit și după moarte binefăcătorul Chinei, fără statui în piețe, căci nu și le-a dorit, dar cu statui în inimile chinezilor, cum formula cu oarecare emfază unul din interlocutorii noștri scriitori.

EFFECTELE politicii pragmatice se văd peste tot în China. În piețe, în bazaruri, în uriașele magazine din megapolisuri, belșugul de produse și varietatea lor amețitoare vorbesc despre faptul că mecanismele pieței libere acum funcționează, după ce au fost blocate, ca și la noi, atâtea decenii. Dar la ei, cum spuneam, funcționează. La cota de 8,30 pentru un dolar american, iuanul nu este o monedă umilită, cum este bietul leu. Nu am văzut în China cerșetori și nici, în orașe, câini vagabonzi. Am văzut în schimb, la sate, oameni nenumărați încovoiați asupra culturilor de orez, cu picioarele până la genunchi în apă, ipostază mărturisind despre faptul că belșugul se obține cu trudă chinuitoare, neocolită de chinezi. Am văzut, în regiunile îndepărtate, locuințe-văgaună, scobite în munte, cu ferestre și uși montate în

Delegația scriitorilor români la Palatul de iarnă din Beijing. De la stînga: Constantin Novac, autorul articolului, Doina Cetea, Ioan Holban, Eugen Negrici

au idee despre noi și, uneori, chiar o bună idee. Gestul mai mult simbolic al României de a trimite ajutoare în provincia Siciuan, în urmă cu ani, când a fost marele cutremur, s-a întipărit în memoria celor de acolo, ni l-au evocat în mai multe rânduri, și poate că plusul de simpatie cu care am fost întâmpinați în acea provincie i se datorează. Altfel, românul cel mai cunoscut în China este fotbalistul Hagi, iar cineva ni-l atribuise și pe Stoicov al bulgarilor. Am făcut convenita corectură, restituindu-l cui aparține de drept. Cultural vorbind mai cunoscuți decât prin orice suntem prin filme, cum nu ne așteptasem. Mereu ni s-a vorbit, spre mirarea noastră, despre

tâlnit la Chengdu un critic literar bun cunosător al lui Blaga, atât al poetului cât și al filozofului. A ținut să observe că în filozofie Blaga își taie drumuri către cunoaștere, iar în poezie, dimpotriva, obstaculează cunoașterea, un mod de a îmbogăți lumea cu sensuri.

AM UMBLAT mult și am văzut multe, am ajuns în locuri din China unde puțini europeni au răzbătut, noi fiind, probabil, primii români pe acolo. Le suntem cel mai mult îndatorați pentru aceasta, și pentru toate, prietenilor Xianping Liu și Gao Xing, supranumitul de români Merișor. Ne-au însoțit peste tot și ne-au organizat desăvârșit programul. Serile, osteniți de atâtea vizite făcute la muzee, la Zidul cel lung, la Templele de la Shaolin și la multe alte temple budiste sau taoiste, la școlile de lupte Kung Fu, la grottele de la Luoyang, cu miile de busturi ale lui Buda sculptate în stâncă, la barajul de două ori milenar și azi în funcțiune sau la satul lui Zhouzhuang de lângă Shanghai, construit pe canale ("Veneția Chinei"), la țărmul Fluviului Galben cu podul de peste el al cărui capăt nu-l vezi, serile așadar, osteniți, ajungând în sfârșit în camera de hotel, deschideam, ce altceva să facem, televizorul. Dinșpre micul ecran porneau spre noi, invalundu-ne repede, efluviile îmbătătoare ale "Cântării Chinei", emisiuni cu balete de băieți și dragălașe fetițe sau coruri de ostași care cântau sub faldurii unor largi steaguri desfășurate. Își aveau și acestea partea lor bună căci ne rechemau în suflele amintiri duioase, legănătoare, grabind instalarea somnului întremător.

Viața din stradă, în noua zi, ne reconecta la China reală, dinamică, multicoloră, forfotitoare, pregătindu-se tenace pentru marele rol pe care-l va juca pe scena lumii în secolul următor. Așadar peste puțină vreme.

Gabriel Dimisianu

Imagine din Chengdu, capitala provinciei Siciuan oraș cu 6 milioane de locuitori

rocă. Nu este simplu nici să hrănești și nici să adăpostești un miliard și vreo două sute de milioane de oameni. Cu toate astea, cum spuneam, n-am văzut chinezi să cerșească sau să doarmă pe străzi, un lait-motiv asiatic dezmințit de China.

Ce știu chinezii despre noi, despre cultura și literatura română? Fapt este că nu le suntem cu totul necunoscuți,

Valurile Dunării, despre Ciprian Porumbescu și despre alte prăfuite pelicule care însă, fiind printre puținele producții europene admise în anii revoluției culturale, au produs, atunci, o puternică impresie. Ceva mai diminuată, ea se păstrează și azi. Dintre scriitori se auzise vag de Rebreanu, de Sadoveanu autori traduși. Spre surpriza noastră (altă surpriză!), am în-

Ștefan Ștefan

colectiv, un filosof român, frantuzenul cu un recent la nașions du Ro-Pașă Stéphane ch l'homme et L'arte conține e a 20 de cola-c printre care Mathieu, Basarab, Edgar Morin, n, Michel Camus, Random, Gilbert, Pompiliu Crăciun, André de Peretti, el Finkenthal, înso- e o substanțială bibli- ie.

Alsa atribuire

● Romanul picaresc *Anastasiu sau memoriile lui grec* a apărut anonim în 1819 și a fost multă vreme atribuit lui Byron (e drept că succesul lui a fost imediat atit de mare, încit poetului i-a convenit să nu dezmintă zvonul). Astăzi se știe că autorul lui este Thomas Hope, fiul unui bancher din Amsterdam. Când a scris cartea avea 50 de ani, dar, cum se întimpla adesea în epocă în mediul său, își petrecuse tinerețea călătorind prin Grecia și Orient. Romanul istoric "geopolitic" figura între lecturile lui Disraeli și ale lui Delacroix - interesați să înțeleagă Orientul. Traducerea franceză a lui *Anastasiu* e anunțată pentru vara aceasta.

Strămoșul

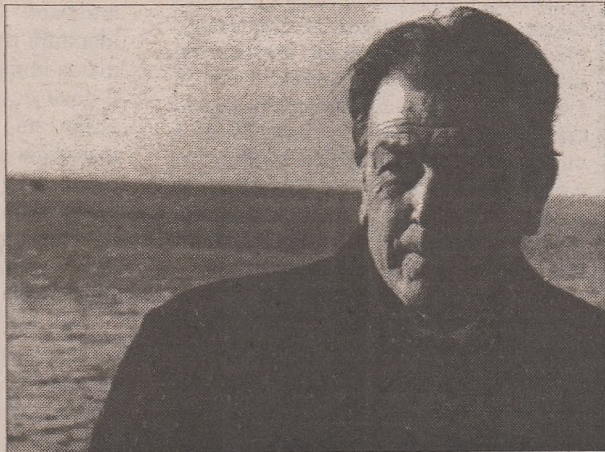
● "Le Figaro littéraire" anunță apariția, la sfârșitul acestei luni, la Ed. Desjonquères, a unei elegante ediții critice în două volume în casetă, a romanului *Povestea Clarissei Harlove* de Samuel Richardson (în imagine), în traducerea Abatelui Prévost, justificând interesul pentru romanul epistolar din 1747-48 prin aceea că

a inițiat un nou curent în ficțiunea literară: realismul, înfățișarea moravurilor contemporane. Dacă pînă atunci publicul se pasiona pentru romanul picaresc, cavaleresc și istoric, începînd din deceniul cinci al secolului XVIII el a fost sedus de acest tip de naratiune creat de Samuel Richardson, care a deschis calea romanului realist modern și a făcut să curgă și roaie de lacrimi în Europa.

Fulvio Tomizza

● Romancierul, eseistul și dramaturgul italian Fulvio Tomizza (din a cărui vastă operă a apărut anul trecut, la noi, în traducerea Doinei Derer, romanul *Materada*) a încetat din viață la 21 mai. Născut în 1935 la

Materada, în Istria, pe cînd această parte septentrională a Iugoslaviei era italiană, Fulvio Tomizza s-a stabilit după război la Trieste și, prin forța istoriei, a intrat în familia literară a Europei Centrale, care numără și alte mari nume ale literaturii italiene precum Italo Svevo, Umberto Saba, Claudio Magris. Opera sa conține peste 30 de titluri, în special romane cu subiecte contemporane sau istorice, distinse cu premii importante. Astfel, în 1969 a obținut Premiul Viareg-

gio pentru *L'albero dei sogni*, în 1977 - Strega pentru *La miglior vita*, în 1994 - Premiul Boccaccio pentru *I rapporti colpevoli* și a ajuns de patru ori în finala premiului Campiello (în 1965 cu *La quinta stagione*,

în 1974 cu *Dove tornare*, în 1986 cu *Gli sposi di via Rossetti* și în 1993 cu *I rapporti colpevoli*). De asemenea, i-a fost conferit Premiul Statului Austriac pentru literatură contemporană. Excelent povestitor, în a cărui operă, tradusă în multe țări, se imbină documentarea riguroasă din arhive și eleganța stilului, Fulvio Tomizza a mai apucat să-și vadă semnalul ultimului roman, *Nel chiaro della notte*, apărut, cu cîteva zile înaintea morții sale, la Ed. Mondadori.

Vian - Opere complete

● Figură marcantă în Saint-Germain-des-Prés, jazzman, admirator al lui Alfred Jarry și al lui Sartre, prieten bun cu Queneau, membru al Colegiului de Patafizică, romancier, poet, dramaturg, Boris Vian (1920-1959) a fost o personalitate complexă, care a lăsat, pe lîngă imaginea unui frondeur plin de farmec, o operă literară vastă. La patru decenii de la dispariția sa prematură, Editura Fayard îi aduce omagiul meritat, publicîndu-i *Operele complete* (romane, nuvele, cronici de jazz, cîntece, poeme și teatru) într-o ediție în 14 volume, avînd fiecare între 470 și 650 de pagini.

Debut

● Cel de-al 10-lea Premiul Goncourt pentru debut în roman a fost atribuit lui Nicolas Michel pentru cartea *Un strigoi*, publicată la Gallimard. Autorul, în vîrstă de 23 de ani, e student la Paris.

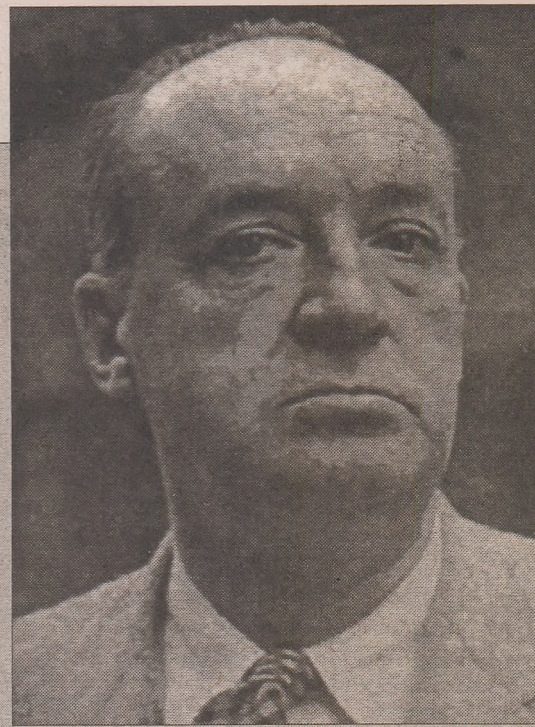
Ediții critice

● Francisco Rico, distins anul trecut cu premiul Menéndez-Pelayo, este autorul a numeroase lucrări consacrate lui Petrarca, umanismului european, poeziei din sec. XV, literaturii picaresce, raporturilor dintre imagini și texte. El conduce, la Editura Crítica din Barcelona, o magnifică serie de ediții critice intitulată "Biblioteca Clásica" în care va apărea în curînd *Celestina* de Fernando de Rojas. Francisco de Rico a în-

treprins o uriașă muncă filologică și critică pentru a edita cele patru opere ale literaturii spaniole ce au creat romanul modern: *Don Quijote de la Mancha*, (pentru care Rico a confruntat variantele edițiilor din 1604, 1605 și 1608), *Viața lui Lazarillo de Tormes*, *Guzmán de Alfarache* de Mateo Alemán și *Celestina*. Edițiile savantului filolog sint recunoscute în toată lumea drept cele mai bune apărute pînă acum.

Nabokov - 100

● La 23 aprilie s-au împlinit o sută de ani de la nașterea lui Vladimir Nabokov (a cărui operă, în traduceri mai bune sau mai proaste, poate fi găsită de cîteva ani și în librăriile noastre). Autorul *Lolitei* este sărbătorit pe parcursul întregului an, în primul rînd printr-o intensă activitate editorială (de exemplu, o ediție completă în La Pléiade, ce va avea patru masive volume), apoi prin colocvii internaționale, expoziții și gale de filme inspirate din opera lui.

Aerul libertății

● În urmă cu 10 ani, romanul *Odlian ili vozduh svabodi* (Odlian sau aerul libertății), semnat de un necunoscut, Leonid Gabicev, în "Novii Mir", stîrnea scandal al Moscova. Autorul, născut în 1952 în familia unui milițian, fusese arestat la 15 ani pentru furt și petrecuse 5 ani într-o școală de corecție. Romanul lui povestea această dură experiență cu o impresionantă forță epică. Se tipărise după insistențele, care au durat șase ani, ale lui Andrei Bitov (unul dintre marii prozatori ruși contemporani, al cărui roman extraordinar, *Casa Pușkin*, a fost tradus și la noi, în 1997). După acest debut care a făcut vîlvă, Leonid Gabicev și-a cîștigat existența ca instalator și paznic și a mai scris două cărți, *De la un lagăr la altul* și *Jorka Blajennii* - care au trecut aproape neobservate sau au fost criticate pentru cruzimea excesivă a viziunii. Apoi a dispărut din atenția lumii literare. O jurnalistă de la "Komsomolskaia Pravda" l-a găsit recent, într-o periferie a Volgogradului, șomer, bolnav, în mizerie. Un timp a stat internat într-un spital, dureri atroce de cap și comportări bizare facîndu-i pe doctori să presupună că ar fi vorba de o tumoră pe creier. Acum, filiala locală a Uniunii scriitorilor ruși a adunat bani pentru a i se putea face o tomografie.

Nașterea științei moderne

● Apărută simultan, luna trecută, la München, Oxford, Barcelona, Paris și Roma, cartea filosofului italian Paolo Rossi, *Nașterea științei moderne în Europa*, descrie "terenul" cultural în care a prins rădăcini o nouă cunoaștere, cu limbajul și instituțiile ei specifice - știința modernă, ai cărei părinți sint polonezul Copernic, englezii Bacon și Newton, olandezul Huyghens, danezul Tycho Brahe, italienii Galilei și Torricelli.

José Angel Valente omagiat

● Unul dintre cei mai mari poeți contemporani de limbă spaniolă, José Angel Valente, a împlinit de curînd 70 de ani. Ca omagiu, editura madrilenă Alianza Editorial i-a publicat operele complete iar la Paris a fost deschisă o expoziție cu volumele lui de poeme, ilustrate de mari pictori. José Angel Valente s-a născut în 1929 la Orense, într-o familie înstărită, a studiat Dreptul, a predat la Oxford, iar din 1958 și pînă în 1990 a trăit la Geneva și Paris, lucrînd ca traducător pentru OMS și

UNESCO. Opera lui poetică a fost încoronată cu cele mai înalte distincții literare spaniole: Premiul Adonais-1955, Premiul Criticii-1960, Premiul Prințul de Asturias-1988, Premiul național de poezie-1994 și Premiul Reina Sofia-1998. Acum, José Angel Valente lucrează la un volum pe care-l dorește editat doar postum. Noile generații de poeți spanioli se declară fascinate de extrema puritate a vocii poetice a lui Valente care, tocmai din această cauză, nu poate fi imitat.

Scandalul Sokal

● În urmă cu un an, fizicianul american Alan Sokal (în imagine) și colegul său belgian Jean Bricmont au publicat o carte, *Imposturi intelectuale*, în care stigmatizau abuzul de metafore împrumutate din matematică și fizică de către Lacan, Derrida, Kristeva, Debray ș.a. Cartea a stîrnit scandal în mediile universitare franceze, o aprigă controversă, extinsă și pe mai multe situri de pe Internet, acuzîndu-i pe Sokal și Bricmont de... francofobie. Dezbaterile nu s-a sfîrșit nici acum. Trei cărți recente apărute în

Franța: una care-i susține pe autorii *Imposturilor intelectuale* - *Apărarea științelor umane* (Ed. Mardaga) de Marc Richelle, psiholog belgian mondial cunoscut; alta care-i demolează cu furie - *Imposturi științifice* (Ed. La Découverte), lucrare colectivă; și o a treia, ce se vrea neutră, *Afacerea Sokal sau gilceava imposturilor* de Yves Jeanneret (P.U.F.). Aceste trei cărți nu par să pună capăt polemicii, care continuă cu vigoare și în SUA. Datorită acestora, Alan Sokal a devenit o vedetă.

Revista revistelor

Încă una. Și bună

Pe lângă inevitabila caracudă, în lumea literărilor noștri - pe care cronicarul o privește de pe margine de mult - e o densitate îmbucurătoare de scriitori veritabili, din generații diferite, și concursurile de debut sau de împrejurări scot mereu la iveală nume noi, extrem de promițătoare. E loc destul pentru toți, iar veșnica discordie între "noi" și "vechi", reactivată periodic, - o risipă de energie inutilă, de vreme ce învechirea îi paște pe cei noi din chiar momentul consacării oficiale. Așa merg lucrurile în lumea literară și se pare că fără asta nu se poate. E drept că unora dintre aceste autentice personalități e mult mai bine să le citești doar cărțile, fără să le cunoști nemijlocit egotismul exacerbant, trufia, susceptibilitățile, lipsa de măsură, nevrozele, răutatea - fertile în operă dar neplăcute în relațiile cotidiene. ❖ Printre tinerii afirmați în ultimul deceniu, unul ni se pare uimitor prin infapturi și altruism: Nicolae Țone. Punându-și, cu o inepuizabilă energie, priceperea, cultura, bunul gust și abilitățile practice în slujba literaturii române, a poeziei în special, el a înființat Editura Vinea, deja renumită prin ediții superbe, a întemeiat revista trimestrială dedicată avangardei *Aldebaran*, care concurează la titlul de cea mai frumoasă publicație din presa culturală, iar din luna aceasta conduce și un bilunar de literatură și artă, în 32 de pagini, *FACLA LITERARĂ*. Doar el știe cu cât efort obține, în condițiile de acum, finanțările, câtă muncă și nervi cheltuiește în toate aceste întreprinderi nerentabile material, dar cu mari profituri spirituale pentru cititori, cercetători literari,

scriitori și profesori pasionați de "materie" lor. Ca și la *Aldebaran*, coeditorii ai noii reviste sint Casa de cultură "Ion Vinea" și Muzeul "Teohari Georgescu" din Giurgiu (deștepti oameni trebuie să fie la conducerea acestor instituții, căci prin publicațiile lui N. Țone orașul lor devine un centru cultural cu faimă). În caseta redacțională a *Faclei* sint înscriși Marin Codreanu - director editorial, redactorii șefi Ion Lazu (proză) și Gelu Vlașin (poezie), Vasile Blendea (fotografii), precum și cinci redactori, bănuim, foarte tineri poeți. ❖ În editorialul cam prea patetico-metaforic, după gustul nostru, faclierul șef spune că "deși literatura nu mai e prețuită nici cit o ceapă degerată" (exagerează; vezi aglomerația de la tirgurile de carte), iar poezia "se dă pe gratis între camarazi de infantilism" (doar fiindcă iubitorii de poezie sint strimtorați, iar nu din lipsă de prețuire) - își continuă demersul gratuit: "Încă un gest inutil în miezul unei societăți aflate la apogeul declinului său. Încă o nălucă iese din găoace pentru a-și dezvălui fragilitatea și inoportunitatea. Dacă spunem că sintem optimiști, se înțelege de la sine că mințim. Că exagerăm. Căci niciieri nu se văd, nu se simt încă semnele, fie cit de firave, ale vitalității. Ale normalității. Ale decenței. Ale firescului.../ Săpăm oricum, eroi fără normă, fintini în deșert". Că nu e deșertul chiar așa deșert și dracul atât de negru, ne-o dovedesc chiar paginile *Faclei*, pline de vitalitate literară, de culoare și nuanțe, de bucurie a literaturii și de proiecte de anvergură. Între ele, înființarea *Institutului pentru Cercetarea Avangardei Românești și Europene*, care va alcătui o bază de date pe cât posibil exhaustivă, va retipări prin fotocopiere principalele reviste de avangardă, însoțite de un riguros aparat critic, va publica ediții critice, după toate regulile, ale marilor avangardiști români și străini, va realiza filme documentare și C.D.-uri în temă, expoziții și colocvii... Paginile de literatură originală, critică, interviuri, traduceri - se citesc toate cu interes. În orașul luminat electric (și cu florii de nebulie aferenți), "Facla" lui Țone arde frumos, bine alimentată cu oxigen.

Între gri și Pacea

După ultimul sondaj de opinie, cel realizat de Metro-media, în presa cotidiană au început să apară efecte interesante. Unul dintre ele constă în încercarea de a pune pe faras actuala coaliție guvernamentală. Altfel spus, presa cotidiană s-a grăbit să afirme că în opinia publică s-a produs o basculare între CDR și PDSR și că acest din urmă partid se află în fruntea sufragiilor alegătorilor. Dar nici unul dintre cotidiene nu a încercat măcar să explice cititorilor de ce s-a petrecut acest fapt și nici de ce dezamăgirea populației față de actuala guvernare s-a transformat în opțiuni de vot față de fostul partid de guvernământ. Din păcate, sondajele de opinie sint tratate la

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente directe la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sint incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1999: 3 luni - 52.000 lei; 6 luni - 104.000 lei; 1 an - 208.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
C&R Graphic S.A.

24 pag - 4.000 lei
La redacție: 3.000 lei

LA MICROS

O discretă ghilotină

PLĂCEREA generalizării frapante nu ocolește literatura română din perioada '48-'89 despre care umii autori afirmă că e de o valoare îndoielnică sau lipsită de orice valoare, fiindcă a fost scrisă sub cenzură. Acest raționament, nu lipsit de teme, are câteva defecte. Dar pînă la ele, să ne oprim la simpla lui afirmare publică. El pornește de la un efect, cenzurarea, pentru a da notă obiectului care a suferit acest efect, literatura. Pentru că, totuși, nu literatura e efectul cenzurii, ci apariția acesteia din urmă (și) un efect al literaturii. Nu e locul aici pentru a discuta pe larg despre cenzură, dar, ca orice instituție, și ea a cunoscut la noi o anumită evoluție. Una e de pildă cenzura anilor '50, alta e cea a următoarelor aproximativ două decenii și în sfîrșit cenzura ultimului deceniu are și ea, propriile ei trăsături.

Autorii raționamentului despre care vorbeam pomesc de la prezumția de vinovăție a literaturii publicate în România în acest interval. Dacă a trecut de cenzură, înseamnă că literatura s-a supus normelor acestei instituții, cu alte cuvinte nu contează ideea că autorul pornește de la libertatea lui interioară și că el are de-a face, la un moment dat, cu instituția cenzurii. Contează stricta existență a cenzurii, ca barieră.

O asemenea viziune nu diferă prea mult de aceea a cenzurii din anii '50 cînd literatura era judecată după criteriul unei ideologii proteste, al cărei bilanț era că literatura scrisă înainte de venirea la putere a noului regim era una "falsă", "burgheză". Unei ritoșenii extreme din acea perioadă, îi răspunde o ritoșenie de aceeași natură, în acest deceniu, atît doar că noul extremism se drapează în mantia democrației.

În '90, la Uniunea Scriitorilor, am văzut diverși autori care dresau demascări ale altor autori, cu o știință a procedului care le venea dintr-o experiență exersată. Procedul m-a îngreșat și m-a înspăimîntat totodată. Un mecanism al gândirii totalitare dinainte era folosit în

numele altui totalitarism, poștionar. Mă tem că acei mecanici ghilotină, care în forma sa îndreptat împotriva unor persoane transformat într-unul care vrea capul unei întregi literaturi.

Căci, altfel, nu înțeleg de ce raționament care se agăță de un et merge pînă la capăt cum ar fi corect acest capăt ar trebui să conștientizeze întrebare - Întrucît a falsificat cenzura literatura care a trecut de ea? Această marea întrebare, iar răspunsul nu poate fi găsit decît luînd la prefiratul literaturii acelor ani, dacă nu din interes, atît măcar dintr-o minimă corectitudine jurnalistică. Însă dacă faci dreptate în minte ta, atribuindu-ți simultan trei roluri - ce de acuzator, de apărător (!) și de judecător - evident că poți spune tot ceea ce dorești, fiindcă așa ai chef să spui.

Nu cred că persoanele care se joacă, teoretic, cu asemenea afirmații au o conștiință minimală a ideii de calomnie, iar dacă totuși o au, probabil că își liniștesc eventualele temeri cu gîndul că literatura română din perioada '48-'49 nu-i poate da în judecată pentru calomnie. Meschină liniștire, tristă inconștientă.

Cristian Teodorescu

P.S. Dacă tot facem asemenea generalizări, n-ar trebui oare să ne precizăm și gîndirea pe care ne bizuim pentru a le formula? Adică, mai precis, să spunem și ce înțelegem prin cenzură și prin micul fapt divers al întîlnirii dintre literatură și instituția sus-amintită. Fiindcă dacă privim cenzura ca pe o instituție imuabilă, atunci, paradoxal, literatura, care e o formă schimbătoare de manifestare a artei, pare mai curînd de așteptat ca la întîlnirea celor două literatură să nu se lase falsificată de cenzură, ci mai degrabă ca instituția cenzurii să nu facă față asalturilor literaturii. (C.T.)

noi de o manieră impresionistă, nu, așa cum ar trebui, cu ajutorul unor sociologi care să le interpreteze. Așa se face că în *ZIARUL FINANCIAR* s-a putut vorbi despre un soi de mioritism al alegătorilor care vor capitalism, dar fără ca efectele sale neplăcute să li se aplice. Însă dacă citim ziarele de la noi, din ultimii ani, vom descoperi că acest soi de mioritism a fost edificat, număr de număr, de o mare parte a lor. Pe de o parte, cînd pe vremea guvernului Ciorbea, puterea dădea înapoi din pricina unor greve locale, în editorialele ziarelor puterea era acuzată că nu face reforma, iar acestor greve li se acordau spații privilegiate, pe prima pagină. Firesc ar fi fost, de dragul consecvenței, ca acele editoriale pro-reformă să-și însușească și grevele, nu numai lecția reformei în eprubetă. Reacția însă de protest a unor lideri de partid că presa e de vină pentru situarea partidelor pe care le conduc în partea de jos a sondajelor e, din păcate, o probă că experiența PDSR pe vremea cînd urma să plece de la guvernare, n-a fost înțeleasă de reprezentanții noii coaliții. ❖ Mai trebuie spus, însă, că și elemente solide ale politicii coaliției nu sint privite cu seriozitate de presă, o parte a ei, din cauza faptului că atitudinea oficială a României contrazică mesajele citorva cotidiene care au avut o atitudine opusă. Or, din acest punct de vedere, asistăm la minări interne ale poziției oficiale a României, după terminarea conflictului din Iugoslavia deoarece această poziție nu concordă cu ideile citorva ziare despre războiul din zonă. În

ADEVĂRUL de pildă, primul comentariu după ce în Iugoslavia s-a făcut pace a fost că România urmează să reintre într-o zonă gri. În aceeași zi însă, președintele Statelor Unite și-a permis să adreseze un mesaj puterii din România, fără să-i intrebe ce cred pe analiștii propovăduind întoarcerea României în zona gri. De altfel acest concept al zonei gri a fost valabil atîta timp cît România s-a complăcut într-o politică gri. Ofensiva pro-NATO a puterii din România i-a găsit pe mulți ziaristi într-un fel de ofsaid al politicii gri. Un ofsaid al protestelor de tot felul împotriva politicii oficiale. ❖ Tot în presa cotidiană, mai exact în câteva ziare, reabilitarea lui Pacea s-a transformat într-un punct de plecare pentru acuzarea puterii că trădează țara. Fostul general, devenit de mulți ani cetățean american, poate că ar putea inoportuna diverse puteri locale în calitate sa redobîndită de general, încît ar fi chiar interesant ca Pacea să-și ia în serios rolul de general român care și-a recăpătat titlul. În alte țări, faptul că un ins de statura lui Pacea a devenit agent dublu, trădător, e privit cu mult mai mare îngăduință. La noi însă, se pare că reactivarea internă a generalului Pacea ar putea duce la noi dezvăluiri, la fel de supărătoare ca acelea care l-au determinat pe Ceaușescu să-l condamne la moarte. Altfel e greu de înțeles de ce cazul Pacea a provocat atacuri în presă împotriva puterii, ca și cum reabilitatul general ar fi pus la cale noi și, mai ales, imprevizibile dezvăluiri.

Cronicar